

Antiszeinitizmus Elleni Nemzeti Strat6gia

Fell6p6s az antiszeinitizmus ellen

Az eredm6nyek 6sszefoglal6sa 6s tov6bbi v6llal6sok r6gzit6se a j6v6re
n6zve

Tartalom

Idézetek	4
Készítők.....	6
Bevezetés.....	7
I. Az antiszemitizmus minden formájának megelőzése és az ellene való küzdelem	9
1. Az IHRA definíció elfogadása és alkalmazása.....	10
2. A zéró tolerancia az antiszemitizmus ellen	12
3. A malmői konferencián tett vállalások	14
4. Nemzetközi emberi jogok és a magyar jogrend, valamint a nemzetközi emberi jogi egyezmények.....	15
Az emberi jogok kialakulása	15
Az ENSZ és az emberi jogok	16
5. Az Európai Unió dokumentumai az antiszemitizmus elleni küzdelem területéről....	19
6. A magyar büntetőjogi szabályozás rendszere.....	24
7. Az online elkövetett gyűlöletkeltő bűncselekmények	27
II. A zsidó élet védelme és előmozdítása Magyarországon	31
1. A rendvédelmi szervek fellépése az antiszemitizmus ellen.....	32
A rendvédelmi szervek képzései, közösségi munka	32
A gyűlölet-bűncselekmények büntetőeljárás alá vonása.....	33
Az online gyűlöletbeszéd büntetőeljárás alá vonása	35
Rendőrségi intézkedések a biztonság garantálásához	35
Együttműködés az Europollal	36
Uniós együttműködés az antiszemitizmus elleni közös fellépés érdekében	36
A gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó statisztikai adatgyűjtés	36
Rendőrségi képzések a diszkrimináció mentesség témakörében	37
Az antiszemita gyűlölet-bűncselekmények megelőzése, az áldoztok támogatása	39
2. Kutatások, felmérések az antiszemitizmus kérdésében	42
3. A magyar külpolitika szerepe az antiszemitizmus elleni harc támogatásában	46
4. A zsidó közösségek jogállása Magyarországon	48
5. A zsidó közösségek szerepvállalása a közfeladat ellátásban.....	53
6. A zsidó egyházak támogatásai.....	54
Hazai egyházi támogatások bővülése.....	54
7. Zsidó ingatlanjádék kérdése és az uratlan vagyon	58

8.	Zsidó szervezetek és közalapítványok bemutatása.....	60
	Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány (MAZSÖK)	60
	Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány (HDKE)	61
	Az Élet Menete Alapítvány	62
	A Tett és Védelem Alapítvány (TEV).....	64
	Keren Hayesod Hungaria Alapítvány – Összefogás Izraelért	65
	MOZAIK – Zsidó Közösségi Hub	65
	MAZSIKE - Magyar Zsidó Kulturális Egyesület	65
	MAZSISZEM – Magyar Zsidó Szabadságharcosokért Emlékbizottság.....	65
	Magyarországi Cionista Szövetség	65
9.	A zsidó kulturális élet bemutatása	66
	Zsidó élet Budapesten	66
	Vidéki zsidó élet.....	79
10.	Kulturális támogatások	94
	Világhírű, a holokausztot, a zsidóságot bemutató magyar filmek	95
	Zsidó sajtóorgánumok	98
11.	A zsidóság és a sport.....	100
12.	Zarándokturizmus, vallásturizmus Magyarországon	103
13.	Tudós rabbik, csodarabbik	106
III.	Oktatás, kutatás és a holokausztról való megemlékezés	110
1.	Az oktatás szerepe az antiszemitizmus elleni küzdelemben	111
	Az antiszemitizmus elleni fellépés és a holokauszt emlékezete a köznevelés tartalmi szabályozásában és a tankönyvekben.....	111
	A holokauszt megjelenése a pedagógusképzésben, pedagógus továbbképzésben.....	113
	A holokauszt megjelenítése az iskolai életben	114
2.	Felsőoktatás	115
3.	Emlékhelyek	117
4.	Emléknapok és megemlékezések	121
5.	Zsidó temetők rekonstrukciója	125
6.	Zsinagóga program	127
	Utószó.....	129

Idézetek

“... a magyar politikai életben az antiszemitizmussal szemben a zéró tolerancia politika érvényes”.¹

Orbán Viktor miniszterelnök

„Magyarország fantasztikus eredményeket ért el a rasszizmus és az antiszemitizmus elleni küzdelemben és ebben a mi kormányunk különösen is élen járt.”

„Jogilag is üldözendők az ilyen cselekmények és a politikai közbeszédben sem lehetségesek.”²

Orbán Viktor miniszterelnök

„Meggyőződésem, hogy Magyarország egy olyan ország, ahol soha többé nem fordulhat elő, hogy embereket származásuk, vallásuk miatt hátrány, megaláztatás érjen. Megvédjük az ország minden polgárát, és ebben nem ismerünk kompromisszumot. Nem tűrjük és elítéljük bármely kisebbség megbélyegzését, az antiszemitizmus minden megnyilvánulási formáját.”³

Orbán Viktor miniszterelnök

„Magyarország ma képes megvédeni a magyar zsidóságot, védjük az emberi méltóságot, biztosítjuk a vallásszabadságot és támogatjuk mindazokat az erőfeszítéseket, amelyeket a magyar zsidóság kulturális identitásának megőrzéséért és megerősítéséért tesz. Ez morális kötelezettségeinket számba véve magától értetődő.”⁴

Gulyás Gergely miniszterelnökséget vezető miniszter

¹ <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/zero-tolerancia-van-az-antiszemitizmussal-szemben/> (2023.02.22.)

²

http://www.ma.hu/belfold/378736/Orban_Magyarország_fantasztikus_eredmenyeket_ert_el_a_rasszizmus_es_a_z_antiszemitizmus_elleni_kuzdelemben (2023.02.22.)

³ <https://2010-2014.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/orban-viktor-nyilatkozata-a-holokauszt-nemzetkozi-emleknapijan>

⁴ Elhangzott video üzenet formájában 2021. január 27-én a HDKE által szervezett Holokauszt Nemzetközi Emléknapi megemlékezésen.

„Igaz, a holokauszt a nyugati civilizációban történt meg, de az alappal vonható kétségbe, hogy ez a nyugati civilizációból következett volna. Sőt, a holokauszt, csakúgy, mint a Gulág, épp a nyugati, zsidó-keresztény alapokon nyugvó civilizáció által vallott eszmények tagadásának és elárulásának volt a következménye.”⁵

Gulyás Gergely miniszterelnökséget vezető miniszter

„Nemcsak a magyar zsidóságot, hanem a magyar társadalom egészét is felbecsülhetetlen veszteség érte a holokauszttal. Nem maradhatunk közömbösek ezzel a történelmi ténnyel szemben. A közöny ellen csak úgy léphetünk fel, hogy szembe nézünk a bűnökkel, megnevezzük azokat és nemet mondunk az antiszemitizmusra. Emlékezet nélkül azonban nincs emberi létezés és kultúra sem. Az állam felelőssége hatalmas, hogy mindenki számára biztosítsa a múlt megismerésének a lehetőségét és fellépjen az antiszemitizmus minden megnyilvánulási formája ellen.”⁶

Szalay-Bobrovniczky Vince helyettes államtitkár, a zsidó közösség ügyeiért felelős állami vezető

⁵ Emlékbeszéd a Holokauszt Nemzetközi Emléknapján 2019. január 27-én
<https://gulyasgergely.hu/aktualis/post/51> (2023.02.22.)

⁶ Elhangzott 2021.04.16-án a Holokauszt magyarországi áldozatainak emléknapjára szervezett megemlékezés keretében a HDKE-ben.

Készítők

Magyarországon kiemelt fontossággal bír, hogy a hazánkban évszázadok óta virágzó zsidó közösségek minden őket megillető támogatást megkapjanak az állam részéről, valamint hogy állandó konstruktív párbeszéd és eredményes együttműködés valósuljon meg a felek között.

A kormányzati oldal részéről a fentiekkel összefüggő feladatokat 2018 óta Szalay-Bobrovniczky Vince, a Miniszterelnökség civil és társadalmi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára látja el. Munkáját a Társadalmi Ügyek Főosztálya segíti a zsidó kulturális örökség megóvása, a zsidó közösségekkel való kapcsolattartás, az antiszemitizmus elleni hazai és nemzetközi fellépés, a zsidó közösségek részére nyújtott vallási, szociális, kulturális és civil életet érintő támogatások lebonyolításával kapcsolatos szakmai feladatok ellátásában.

Az antiszemitizmus elleni nemzeti stratégia kidolgozása a Magyar Kormány hosszú évek óta tartó törekvéseinek egy újabb mérföldköve, amely a szaktárcák közötti széleskörű kooperáció útján valósult meg, a munkában a Miniszterelnökség mellett részt vett a Külgazdasági és Külügyminisztérium, az Igazságügyi Minisztérium, a Belügyminisztérium, a Honvédelmi Minisztérium, valamint a Kulturális és Innovációs Minisztérium.

A stratégia azonban kizárólag konszenzusos úton, a magyarországi bevett zsidó egyházak és zsidó szervezetek bevonásával készülhetett el. A zsidó közösségek részéről a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége, az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség, a Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség, a Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány, a Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány, Az Élet Menete Alapítvány és a Magyarhoni Zsidó Imaegylet képviselői segítették meglátásaikkal és javaslataikkal a stratégia elkészültét.

Bevezetés

A magyarországi Kelet-Közép-Európa legnagyobb zsidó közössége, melynek létszámát csupán hozzávetőlegesen lehet meghatározni. Ennek több oka is van, ezek közül a legfőbb, hogy 1949 óta nem állnak rendelkezésre adatok a teljes magyar népesség felekezeti, etnikai összetételéről, valamint az 1945 és 1949 között eltelt időszakban különböző módszerekkel gyűjtötték az adatokat, melyek így jelentősen eltértek egymástól.⁷

A 2022-es népszámlálás adatai alapján 2022-ben Magyarországon 7 635 fő vallotta magát izraelita felekezetűnek⁸, míg 2011-ben 10 965 fő azonosította magát a zsidó valláshoz tartozónak.⁹ Tekintettel arra, hogy a magyarországi zsidóság számára a vallási, felekezeti hovatartozás megvallása különösen szenzitív kérdésnek számít, ténylegesen ennél magasabb lehet a zsidó felekezethez tartozók száma. Egy 2017-es szociológiai kutatás szerint 2015-ben anyai ági leszármazás útján 58 936 és 110 697 fő közé volt tehető a magyarországi zsidóság létszáma.¹⁰ A jelenlegi helyzetet tekintve is megoszlanak a becslések, azonban a Zsidó Világkongresszus (World Jewish Congress) 75 és 100 ezer fő közé teszi a jelenleg hazánkban élő zsidó származású emberek számát.¹¹ A Nemzeti Adó- és Vámhivatal szeptemberi kimutatása szerint 2023-ban összesen 16 821 fő ajánlotta fel adója 1 százalékát 6 zsidó vallási szervezet számára, amely meghaladja a 2022-es számot (15 695).¹² 2023-ban a következő megoszlás szerint alakulnak az 1 százalékos adófelajánlások: MAZSIHISZ: 12 612 fő; EMIH: 2 549 fő; MAOIH: 353 fő; Szim Salom Progresszív Zsidó Hitközség: 530 fő; Bét Orim Reform Zsidó Hitközség: 375 fő; Kőszegi Zsidó Hitközség: 402 fő.¹³ A hazai zsidóság túlnyomó része Budapesten él, ahol több mint húsz eredeti funkciójában működő zsinagóga található, és számos más zsidó kulturális intézmény.

A magyarországi zsidóság térbeli eloszlása tekintetében a már említett 2017-es kutatás alapján a válaszadók 85 százaléka budapesti lakos volt, 6-6 százaléuk megyeszékhelyen vagy más vidéki városban, 3 százalék pedig kisebb településen élt.¹⁴ Bár ezeket az adatokat a kutatás sajátosságai miatt nem lehet kivetíteni a teljes lakosságra, megegyezik az általános becslésekkel, melyek szerint a hazai zsidóság körülbelül 90 százaléka él a fővárosban.¹⁵ A

⁷ Kovács-Barna, Zsidók és zsidóság Magyarországon 2017-ben, 12.

⁸ <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/adatbazis>

⁹ <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/adatbazis>

¹⁰ Kovács-Barna, Zsidók és zsidóság Magyarországon 2017-ben, 13.

¹¹ <https://www.worldjewishcongress.org/en/about/communities/HU>

¹² https://nav.gov.hu/ado/szja1_1/kimutatasok_elszamosok/technikai-szammal-rendelkezo/felajanasban-reszesultek-2022/kozlemeny-a-2022.-evben-szja-1-os-felajanasban-reszesult-technikai-szamos-kedvezmenyvezettekrol [korrigálva a 2023. január 31-i adatok alapján]

¹³ https://nav.gov.hu/ado/szja1_1/kimutatasok_elszamosok/technikai-szammal-rendelkezo/felajanasban-reszesultek-2023/

¹⁴ Kovács-Barna, Zsidók és zsidóság Magyarországon 2017-ben, 26.

¹⁵ <https://eurojewcong.org/communities/hungary/>

legnagyobb vidéki zsidó hitközség a Debreceni Zsidó Hitközség, közel ezer fővel.¹⁶ Aktív vallási és kulturális élet folyik továbbá Miskolcon, Szegeden és Nyíregyházán is, de az ország szinte minden nagyobb városában működik szervezeten zsidó hitközség.

A magyarországi zsidóság történelmét és egyben demográfiáját is teljesen átírta a holokauszt. Az 1941-es népszámlálás alapján az akkor visszacsatolt területeket is számítva körülbelül 725 ezer zsidó élt Magyarországon, de a kikeresztelkedettekkel együtt a számuk megközelíthette a 800 ezer főt is.

1941 és 1945 között a magyar zsidóság közel kétharmadát elpusztították. Pontos számadatok nem állnak rendelkezésre, de a kutatók egyetértenek abban, hogy a zsidóság nagyobb része áldozatul esett ebben az időszakban, a számszerű becslések 500-600 ezer közöttire teszik az áldozatok számát.

Annyi bizonyos, hogy az 1944 tavaszán kezdődött tömeges deportálások során néhány hónap alatt 437 ezer vidéki, majd a sikertelen kiugrási kísérlet és a nyilas hatalomátvétel után még 50 ezer budapesti zsidót deportáltak.¹⁷ A mai magyar zsidók 82 százalékának van olyan közelebbi hozzátartozója, aki a holokauszt következtében vesztette életét.¹⁸ A holokauszt minden tizedik, Auschwitz-Birkenau minden harmadik áldozata magyar volt.

Az antiszemitizmus elleni magyar nemzeti stratégia egyaránt szolgál útmutatóként és eszközként a kirekesztés elleni küzdelemhez, közös történelmünk és hagyományaink megóvásához, valamint méltó módon kíván emléket állítani a Soá ideje alatt elhurcolt és meggyilkolt több százezer honfitársunknak.

¹⁶ <http://www.dzsh.hu/hu>

¹⁷ <https://mult-kor.hu/a-gettositas-kezdetenek-evfordulojan-emlekezunk-meg-a-holokauszt-magyarorszagialdozatairol-20220416>

¹⁸¹⁸¹⁸ Kovács-Barna, Zsidók és zsidóság Magyarországon 2017-ben, 106.

I. Az antiszemitizmus minden formájának megelőzése és az ellene való küzdelem

1. Az IHRA definíció elfogadása és alkalmazása

A Nemzetközi Holokauszt Emlékezési Szövetség (International Holocaust Remembrance Alliance – a továbbiakban: IHRA) egy kormányközi szervezet, amelynek létrejöttét 1998-ban kezdeményezték. Feladata, hogy összegyűjtse a kormányokat és a szakértőket, a holokauszt oktatásának, kutatásának és emlékeztetésének megerősítésére, előmozdítására és támogatására, hogy a népirtás előfeltételei soha többé ne alakulhassanak ki. Az IHRA az egyetlen nemzetközi szervezet, amely kizárólagosan a holokauszttal kapcsolatos kérdésekkel és kihívásokkal foglalkozik a kormányzati, valamint a szakértői és civil szféra egyenlő súlyú bevonásával. Az antiszemitizmus jogilag nem kötelező érvényű munkadefinícióját a Nemzetközi Holokauszt Emlékezési Szövetség 31 tagállama 2016. május 26-án fogadta el: **„Az antiszemitizmus a zsidók olyan megítélése, amely a velük szembeni gyűlölet kifejezéseként nyilvánulhat meg. Az antiszemitizmus verbális és fizikai megnyilvánulásai zsidó vagy nem zsidó személyekre és/vagy e személyek vagyona, a zsidó közösségi intézményekre és vallási létesítményekre irányulnak.”**¹⁹

2015 márciusától egy évig Magyarország volt az IHRA elnöke. A magyar elnökségi program középpontjában az antiszemitizmus elleni küzdelem, a holokauszttal kapcsolatos oktatás támogatása, a roma genocídium kérdésköre, valamint az IHRA nemzetközi súlyának a növelése állt. A magyar elnökség egyik legnagyobb sikere, az IHRA elérte azt, hogy az Unió új általános adatvédelmi rendelete (GDPR²⁰) nem korlátozza a hozzáférést a holokauszttal kapcsolatos iratokhoz.²¹

A Magyar Kormány 2019. február 18-án fogadta el a *Nemzetközi Holokauszt Megemlékezési Szövetség keretében kidolgozott antiszemitizmus-definíció alkalmazásának előmozdításáról* szóló 1039/2019. (II. 18.) Korm. határozatot.²² A határozat megerősíti, hogy a Kormány kiemelt feladatának tekinti, hogy minél szélesebb körben megismertesse a zsidóság történelmét és hagyományait, mivel meggyőződése, hogy ezen ismeretek terjesztése lehetőséget ad az antiszemitizmus és az ehhez kapcsolódó negatív nézetek visszaszorítására is, emlékeztet továbbá arra, hogy zsidó polgártársaink méltóságának és biztonságának védelme érdekében politikájában zéró toleranciát hirdetett az antiszemita jelenségekkel és megnyilvánulásokkal szemben. A Kormány egyetértett azzal, hogy az IHRA keretében kidolgozott antiszemitizmus-definíció megfelelően irányadó az antiszemitizmus elleni küzdelemben.

A Korm. határozat 3. pontjában felhívja az igazságügyi minisztert, hogy az Emberi Jogi Munkacsoport Véleménynyilvánítás Szabadságáért Felelős Tematikus Munkacsoportjának

¹⁹ <https://www.holocaustremembrance.com/hu/resources/working-definitions-charters/az-antiszemitizmus-ihra-altal-elfogadott-munkadefinicioja>

²⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet)

²¹ Holokauszt 70: Magyar Holokauszt Emlékév 2014-2015; HDKE 2016.

²² Magyar Közlöny 23. szám, 2019. II. 18. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK19023.pdf>

bevonásával vizsgálja meg az IHRA keretében kidolgozott antiszemitizmus-definíció alkalmazásának lehetőségét, és terjesszen jelentést a Kormány elé. Továbbá a Korm. határozat 4. pontjában felhívja az igazságügyi minisztert, hogy vizsgálja meg a Nemzetközi Holokauszt Emlékezési Szövetség keretében kidolgozott antiszemitizmus-definíciónak, illetve a Korm. határozatnak a jogi szakvizsgáról szóló 5/1991. (IV. 4.) IM rendeletbe való beillesztésének lehetőségét, és erről terjesszen jelentést a Kormány elé.

A Tematikus Munkacsoport 2019. március 26-án ülésezett a Korm. határozat 3. pontjában rögzített feladat végrehajtása érdekében, amely alkalommal számos javaslatot fogalmazott meg. A Tematikus Munkacsoport a következtetéseiről átfogó jelentést készített, amelyet a Kormány elé terjesztett további megfontolásra. Ez a jelentés a büntetőjogi-, polgárjogi- és a médiatörvény vizsgálatát tartalmazza, és arra a következtetésre jut, hogy a szabályozás megfelelő biztosítékokat nyújt a gyűlöletbeszéd és a gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelemhez. Azonban további lépéseket lehet tenni a jogi szakemberek, jogalkalmazók tudatosság növelésében és képzésében. A Nemzeti Média- és Információs Kommunikációs Hatóságnak (NMHH) azt javasolja, hogy vizsgálja meg a gyűlöletkeltésre irányuló rasszista és idegengyűlölő tartalmak nyilvántartásának lehetőségét, és a definíciót a Médiatanács illetve a vele szakmai kapcsolatban álló önszabályozó szervek figyelmébe ajánlja. Továbbá annak a vizsgálatát is javasolja, hogy milyen lépéseket lehet tenni európai szinten a definíció lehetséges alkalmazására. A témában készült jelentést a Kormány 2019 májusában elfogadta.

VÁLLALÁS

A Magyar Kormány támogatja és ösztönzi az önkormányzatokat, intézményeket, társadalmi- és sportszervezeteket az IHRA definíció elfogadására és használatára.

2. A zéró tolerancia az antiszemitizmus ellen

Hazánkban az elmúlt évtizedben hatékony párbeszéd indult meg a Kormány és a zsidó felekezetek között. Az antiszemitizmushoz kapcsolódó társadalmi feszültségek feloldását ez is nagyban segítette. Ennek egyik jelentős eleme a Zsidó Közösségi Kerekasztal létrehozása, amelyben a kormányzat képviselői mellett az összes magyarországi zsidó közösség képviselője részt vett (a három, bevett egyházként működő zsidó vallási közösség, az időközben nyilvántartásba vett egyházként regisztrált további két zsidó közösség, illetve zsidó egyesületek, alapítványok). A Zsidó Kerekasztal szakemberei közreműködtek a tankönyvek lektorálásában, a zsidó történelem és kultúra témájának megfelelő tankönyvi megjelenítésében.

Magyarország zéró toleranciát hirdetett az antiszemitizmus ellen, és teljes egészében elkötelezett a magyarországi zsidó honfitársaink biztonságának a garantálásában.

Ahogy a Magyar Kormány, úgy Orbán Viktor miniszterelnök úr is több ízben deklarálta, hogy zéró tolerancia van a magyar politikai életben az antiszemitizmussal szemben, illetve miniszterelnök úr szavaival élve „soha nem fogunk tolerálni semmiféle antiszemita megközelítést bármely problémával kapcsolatban.”²³

Ronald S. Lauderrel, a Zsidó Világkongresszus elnökével 2018 májusában történő nyilvános levélváltása során miniszterelnök úr kifejtette, hogy „Magyarország és annak kormánya az európai zsidó közösségeket is védi, amikor megakadályozza a migránsok ellenőrizetlen bejutását az Európai Unió területére. Politikánknak erkölcsi és elvi okai vannak, továbbá a zsidó-keresztény együttélés eszméjét is szolgálják, amelyben mi továbbra is töretlenül hiszünk.”

VÁLLALÁS

A zéró tolerancia elve a zsidóság ellen irányuló megkülönböztetés és mindennemű támadás elleni fellépés alaptétele, mely köré az utóbbi években hatékony eszközrendszerrel sikerült felépíteni. Az eddig elért eredmények azonban nem pusztán a Magyar Kormány saját elhatározása és munkája mentén, hanem a zsidó közösségek képviselőivel folytatott párbeszéd nyomán születhettek meg.

Az ilyen jellegű konstruktív együttműködés képezi az antiszemitizmus elleni nemzeti stratégia alappillért is, hiszen a magyarországi zsidó egyházak, szervezetek és intézmények vezetői már a munka korai szakaszában kifejhették véleményüket a Magyar Kormány képviselőinek irányába.

Hisszük, hogy a továbbiakban is közösen tudunk továbbhaladni a hazai zsidósággal a már megkezdett úton az antiszemitizmus elleni fellépés és a zsidó élet felvirágoztatása tekintetében. Mindezt figyelembe véve Magyarország vállalja, hogy a zsidó közösségek és a Magyar Kormány közötti strukturált dialógus folytatásának érdekében évente legalább kétszer fórumot

²³ Orbán Izraelben: Zéró tolerancia van az antiszemitizmus ellen

<https://index.hu/belfold/2018/07/19/orban-izraelben-zero-tolerancia-van-az-antiszemitizmus-ellen/>
(2022.11.16.)

tart a zsidó egyházak, zsidó szervezetek képviselőinek bevonásával a zsidóságot érintő ügyekben.

A politikusok, a tudományos élet szereplői által közölt antiszemita tartalmakat a közéleti antiszemitizmus kategóriájába soroljuk. Ezek az esetek rendszerint nem merítik ki a gyűlöletbeszéd fogalmát, azonban sértőek a zsidó közösségre nézve.²⁴ A közéleti antiszemitizmus több típusát is megkülönböztetjük: a történelmi hitelesség szempontjából aggályos kijelentéseket, szimbolikus aktusokat; szélsőjobbaldali eszmék, személyek és szervezetek közéletben való megjelenését és megjelentetését; az összeesküvés-elméletek megjelenését a közéletben; az Izrael-ellenes megnyilvánulásokat és a közéleti antiszemitizmus egyéb formáit.²⁵

A Magyar Kormány által az antiszemitizmus minden formája ellen meghirdetett és következetesen gyakorolt zéró tolerancia elvével a közéleti antiszemitizmus semmilyen formája nem egyeztethető össze. Ebből kifolyólag Magyarország Kormánya vállalja, hogy minden lehetséges eszközzel fellép a lappangó, valamint a közéleti antiszemitizmussal szemben.

²⁴ Félix, Antiszemita incidensek: Jelentés 2019-2020, 9.

²⁵ Félix, Antiszemita incidensek: Jelentés 2019-2020, 9.

3. A malmői konferencián tett vállalások

Magyarország fontos feladatának tekinti, hogy a nemzetközi térben is minden lehetséges eszközzel fellépjen az antiszemitizmus ellen. Hazánk 2021. október 13-i Malmői „Holokauszt- emlékezet és az antiszemitizmus” témájában megrendezésre került magas szintű nemzetközi fórumon a következő felajánlásokat tette:

- Törekszik az Izraellel szemben bojkottot hirdető BDS-mozgalom antiszemita csoportjainak visszaszorítására és arra, hogy európai uniós források ne kerülhessenek a mozgalomhoz.
- A zsidó vallási gyakorlatok szabadsága és hagyományok ápolása, gyakorlása érdekében fellép ezek korlátozása, tiltása ellen.
- Az IHRA antiszemitizmus elleni definícióját Magyarország átvette, alkalmazza és vállalja, hogy végrehajtását tovább gyorsítja és elmélyíti.
- Határon átnyúló magyar-szerb együttműködés keretében holokauszt emlékhelyet hoz létre a szerbiai Bor városában.
- A zsinagógák és temetők felújításának programját Magyarország folytatja.

Ahogy az a vállalásokból is látszik, nem csupán Izrael számíthat Magyarország támogatására, de a zsidó élet és kultúra védelmének, megóvásának érdekében is konkrét lépést tett hazánk. Ennek fényében Magyarország határozottan és egyedülként állt ki nemzetközi fórumokon, amikor az Európai Bíróság jóváhagyta a kóser vágás tilalmát.

Magyarország büszke a közös zsidó-keresztény gyökereire, elkötelezett a vallásszabadság védelme mellett. Az olyan évezredes hagyományok, mint a kóser vágás és a körülmetélés a zsidó vallási élet alapvetései közé tartoznak, éppen ezért a vallásszabadság teljes körű biztosításának érdekében a Magyar Kormány továbbra is fel fog lépni minden olyan irányú törekvés ellen, amely ezeket a vallási gyakorlatokat bármilyen mértékben tiltaná.

4. Nemzetközi emberi jogok és a magyar jogrend, valamint a nemzetközi emberi jogi egyezmények

Magyarországon az Alaptörvény Q) cikke deklarálja:

(2) Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját.

(3) Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.

Az Alaptörvényről eredetileg benyújtott törvényjavaslathoz készült korábbi előterjesztői indokolás szerint a Javaslat a nemzetközi jogi kötelezettségek jóhiszemű teljesítésének érdekében előírja a Magyarországra kötelező nemzetközi jogi szabályok és a magyar jog közötti összhang biztosításának kötelezettségét.²⁶

Az emberi jogok kialakulása

Az ENSZ Alapokmánya emelte először nemzetközi alapnorma rangjára az emberi jogokat, majd a széleskörű nemzetközi védelem kialakítása érdekében fogadta el az ENSZ Közgyűlése 1948. december 10-én az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát.

A későbbiekben az emberi jogi dokumentumok specializálódása indult el. Az alábbi területeken születtek meg a máig leghatásosabb nemzetközi egyezmények:

- Nemzetközi Egyezmény a Faji Megkülönböztetés Valamennyi Formájának Kiküszöböléséről (1965).
- Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966)
- Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966)
- Egyezmény a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról (1979)
- Egyezmény a Kínzás és Más Kegyetlen, Embertelen vagy Megalázó Büntetések vagy Bánásmódok Ellen (1984)
- Egyezmény a Gyermekek Jogairól (1989)
- Egyezmény a Fogyatékkal Élő Személyek Jogairól (2006)

Az említett univerzális egyezményekkel párhuzamosan regionális szinten is megindult a nemzetközi együttműködés az emberi jogok védelmének érdekében. A regionális dokumentumok közül az alábbiakat érdemes kiemelni:

- Emberi Jogok Európai Egyezménye (1950)
- Európai Szociális Charta (1961 – 1997-ben felülvizsgálták a Chartát)

²⁶ Előterjesztői indokolás az Alaptörvényről eredetileg benyújtott törvényjavaslathoz (T/2627). Az indoklás a P) cikkhez szól.

- Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2000)
- Emberi Jogok Amerikai Egyezménye (1969)
- Ember és Népek Jogainak Afrikai Chartája (1981)

Magyarország a kelet-közép-európai régióból elsőként, 1990. november 6-án lett az Európa Tanács tagja. Hazánk az Európai Unióhoz is az elsőik között adta be csatlakozási kérelmét, így a régió többi országához képest korábban indult meg a nemzetközi emberi jogi standardok implementálása jogrendszerünkbe. Ennek érdekében az alkotmányban is rögzítésre kerültek az alapvető emberi jogok, valamint külön törvények is születtek ezek deklarálására. A különböző emberi jogi szabályok gyakorlati alkalmazásához szükséges kereteket az Alkotmánybíróság alkotmányértelmező tevékenysége biztosította.

A 2012. január 1-jén hatályba lépett Alaptörvény két külön részben, nevezetesen a Nemzeti Hitvallás, valamint a Szabadság és Felelősség című fejezetekben foglalkozik az alapvető emberi jogok rögzítésével.²⁷

Az ENSZ és az emberi jogok

Az ENSZ emberi jogi fórumai

Az ENSZ három pillérének egyike az emberi jogok érvényesítése és tiszteletben tartása. Az ENSZ legfontosabb emberi jogi testülete a 47 tagú Emberi Jogi Tanács (EJT; angolul: Human Rights Council – HRC). A testület évente három alkalommal (március – 4 hét, június – 3 hét, szeptember – 3 hét) ülészik Genfben. Az EJT rendszeresen napirendjére tűzi a legsúlyosabb válságokat és ennek keretében vizsgálja az adott országban elkövetett súlyos emberi jogi jogsértéseket. A testület olyan tematikus kérdésekkel is foglalkozik, mint a szólás-, a gyülekezési és a vallásszabadság; a nők, a gyermekek, a fogyatékkal élő személyek jogai; a demokrácia és jogállamiság; népirtás-megelőzés; rasszizmus; a halálbüntetés alkalmazása; a kisebbségek helyzete; az emberi jogi jogvédők helyzete; valamint a terrorizmussal szembeni fellépés és az emberi jogok kapcsolata. Magyarország kezeli a bírói függetlenség, valamint a jogvédők elleni kormányzati megtorlásokkal (reprisals) foglalkozó EJT-határozatokat. Magyarország az EJT létrejötte óta két ízben, a 2009-2012-es, valamint a 2017-2019-es ciklusban vett részt tagként a Tanács munkájában.

Az EJT ülészakainak keretében megvalósuló tevékenységet egészíti ki az évenként háromszor kéthetes Egyetemes Emberi Jogi Felülvizsgálati mechanizmus (Universal Periodic Review – UPR), amelynek keretében a Tanács valamennyi ENSZ tagállam emberi jogi helyzetét és teljesítményét rendszeresen megvizsgálja. Az ülés során valamennyi tagállam ajánlásokat fogalmazhat meg az épp vizsgált állam számára, amely azok végrehajtásáról az öt év múlva esedékes következő felülvizsgálatán számol be. Magyarország első Egyetemes Emberi Jogi Felülvizsgálatára 2011 májusában került sor. A második UPR-felülvizsgálat 2016 májusában zajlott, amelyre a felkészülés a UPR-ajánlásra létrehozott Emberi Jogi Munkacsoport (EJMCS) segítségével valósult meg. A következő felülvizsgálat 2021 novemberétől zajlott le.

²⁷ <https://emberijogok.kormany.hu/emberi-jogok-kialakulasa>

Az EJT éves jelentése az emberi jogokkal foglalkozó III. Bizottságon keresztül kerül az ENSZ Közgyűlés elé New Yorkban. A Közgyűlés III. Bizottsága hasonló kérdéseket vizsgál, mint az EJT, New Yorkban azonban nemcsak 47, hanem mind a 193 ENSZ-tagállam rendelkezik szavazati joggal, amely eltérő megközelítést tesz lehetővé.²⁸

Az Emberi Jogi Munkacsoport tevékenysége

A Kormány 2012. februári határozatában²⁹ rendelkezett az Emberi Jogi Munkacsoport életre hívásáról, melynek fő feladata, hogy figyelemmel kíséresse az emberi jogok érvényesülését Magyarországon, konzultációt folytasson a civil szervezetekkel, érdekképviseleti és szakmai szervezetekkel, valamint alkotmányos szervekkel, emellett pedig elősegítse az emberi jogok magyarországi érvényesülésével kapcsolatos szakmai kommunikációt.

Emellett figyelemmel kíséri az Emberi Jogi Tanács UPR Munkacsoportjának ülésén Magyarország vonatkozásában tett és általa elfogadott, valamint részben elfogadott ajánlások végrehajtását. Áttekinti továbbá az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), az Európa Tanács és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) keretében elfogadott egyezményekből, megállapodásokból, az európai uniós tagságból és egyéb nemzetközi kötelezettségvállalásokból fakadó, az emberi jogok érvényesülésével kapcsolatos feladatokat, valamint figyelemmel kíséri azok végrehajtását. A Munkacsoport elnöke az Igazságügyi Minisztérium parlamenti államtitkára, alelnöke a Belügyminisztérium gondoskodáspolitikáért felelős államtitkára.

A Munkacsoport 2012-es alakuló ülésén döntött az Emberi Jogi Kerekasztal létrehozásáról, amelynek jelenleg 133 civil szervezet a tagja, valamint további 61 civil és szakmai szervezet vesz részt meghívottként a tematikus munkacsoportok munkájában. A Kerekasztal jelenleg 8 tematikus munkacsoportban végzi munkáját, amelyek külön-külön hivatottak foglalkozni a sérülékeny társadalmi csoportok jogi, gyakorlati problémáival, valamint szakpolitikai javaslataival.

²⁸ <https://ensz.kormany.hu/az-ensz-es-az-emberi-jogok>

²⁹ 1039/2012. (II. 22.) Korm. határozat az Emberi Jogi Munkacsoportról

Az Emberi Jogi Kerekasztal keretében az alábbi tematikus munkacsoportok működnek:

Tematikus Munkacsoport	Elnök
Gyermekek Jogaiért Felelős Tematikus Munkacsoport	KIM, családokért felelős államtitkár
Idősek Jogaiért Felelős Tematikus Munkacsoport	KIM, családokért felelős államtitkár
Jogegyenlőségért Felelős Tematikus Munkacsoport	IM, parlamenti államtitkár
Menekültügyért Felelős Tematikus Munkacsoport	BM, rendészeti államtitkár
Nemzetiségi Ügyekért Felelős Tematikus Munkacsoport	ME, egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkár
Nők Jogaiért Felelős Tematikus Munkacsoport	KIM, családokért felelős államtitkár
Romaügyekért Felelős Tematikus Munkacsoport	BM, gondoskodáspolitikáért felelős államtitkár
Szociális Ügyekért Felelős Tematikus Munkacsoport	BM, gondoskodáspolitikáért felelős államtitkár

2013 óta a tematikus munkacsoportok összesen 177 alkalommal üléseztek.

5. Az Európai Unió dokumentumai az antiszemitizmus elleni küzdelem területéről

A Tanács nyilatkozata az antiszemitizmus elleni küzdelemről és az európai zsidó közösségek és intézmények hatékonyabb védelmének közös biztonsági megközelítéséről A Tanács következtetései (2018. december 6.)

A Tanács 2018. december 6-án nyilatkozatot hagyott jóvá az antiszemitizmus elleni küzdelemről és az európai zsidó közösségek és intézmények hatékonyabb védelmének közös biztonsági megközelítéséről. A Tanács a nyilatkozatában elismerte, hogy egyes uniós tagállamokban a zsidó közösségek különösen veszélyeztetve érzik magukat a terrortámadások lehetősége miatt, miután ezen országokban az elmúlt években megnövekedett az erőszakos incidensek száma. Megállapítja, hogy az antiszemita gyűlölet továbbra is széles körben elterjedt, amint azt az Alapjogi Ügynökség a 2018-as jelentésében megerősítette.

A nyilatkozat felkérte a tagállamokat, hogy a rasszizmus, az idegengyűlölet, a radikalizálódás és az erőszakos szélsőségesség elleni stratégiáik részeként fogadjanak el holisztikus stratégiát az antiszemitizmus valamennyi formájának megelőzésére és visszaszorítására vonatkozóan. A Tanács felhívta továbbá a tagállamokat, hogy fokozzák a zsidó közösségek, intézmények és polgárok biztonságának szavatolására irányuló erőfeszítéseiket.³⁰

A Tanács nyilatkozata az antiszemitizmus elleni küzdelemről (2020. december 2.)

2020. december 2-án a Tanács nyilatkozatot hagyott jóvá az antiszemitizmus elleni küzdelem minden szakpolitikai területen történő általános érvényesítéséről. A Tanács nyilatkozatában hangsúlyozta, hogy az antiszemitizmus elleni küzdelem olyan horizontális kérdés, amely helyi, nemzeti és európai szinten is különböző kormányzati és szakpolitikai szinteket érint, és ezért az antiszemitizmussal kapcsolatos ismereteket minden szakpolitikai területen és feladatkörben növelni kell. Az uniós tagállamok egyetértettek abban, hogy általánosan érvényesítik az antiszemitizmus valamennyi formájának megelőzését és az ellene való küzdelmet. A Tanács aggodalmának adott hangot amiatt, hogy nőnek az európai zsidókat sújtó fenyegetések, és hogy – különösen a Covid19-világjárvány kapcsán – ismét felbukkantak az összeesküvés-mítoszok, valamint hogy nőtt az antiszemita incidensek és a gyűlölet-bűncselekmények száma is. A holokauszttal, az antiszemitizmussal és a zsidó élettel kapcsolatos oktatás továbbra is az antiszemita előítéletek megelőzésének egyik legfontosabb eszköze. A bevált gyakorlatok megosztása szintén nagyon fontos a médiatudatosság és az összeesküvés-mítoszok felismerése szempontjából.³¹

³⁰ Az antiszemitizmus elleni küzdelem: a Tanács nyilatkozata – 2018. december 6.

<https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2018/12/06/fight-against-antisemitism-council-declaration/> (2024.04.24.)

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15213-2018-INIT/hu/pdf> (2024.04.24.)

³¹ Antiszemitizmus: a Tanács nyilatkozata az antiszemitizmus elleni küzdelemről – 2020. december 2.

A Bizottság előterjesztette az antiszemitizmus elleni küzdelemre és a zsidó élet előmozdítására irányuló első uniós stratégiát (2021. október 5.)

A Bizottság 2021. október 5-én terjesztette elő az antiszemitizmus elleni küzdelemre és a zsidó élet előmozdítására irányuló első uniós stratégiáját. A stratégia az alábbi három pillér köré csoportosuló uniós intézkedéseket határoz meg:

- az antiszemitizmus valamennyi formájának megelőzése;
- a zsidó élet védelme és előmozdítása;
- a kutatás, az oktatás és a holokausztról való megemlékezés ösztönzése.

A stratégia a következő intézkedéseket javasolja: az online vállalatokkal kialakított együttműködés fokozása az interneten megjelenő antiszemitizmus visszaszorítása érdekében, a nyilvános helyek és imahelyek hatékonyabb védelme, egy, a napjaink antiszemitizmusával foglalkozó európai kutatási központ, továbbá egy, a holokauszt helyszíneiből álló hálózat létrehozása. Ezeket az intézkedéseket azok az uniós erőfeszítések is erősítik, amelyek arra irányulnak, hogy az EU vezető szerepet vállaljon az antiszemitizmus elleni globális küzdelemben.

A stratégia kulcsintézkedései közé tartoznak a következők:

- **Az antiszemitizmus valamennyi formájának megelőzése és az azok elleni küzdelem:** Tíz zsidó emberből kilenc úgy véli, hogy hazájában nőtt az antiszemitizmus, 85%-uk pedig súlyos problémának tartja azt. E probléma kezelése érdekében a Bizottság uniós forrásokat mozgósít, valamint támogatja a tagállamokat nemzeti stratégiáik kidolgozásában és végrehajtásában. A Bizottság támogatja a megbízható bejelentők és zsidó szervezetek egész Európára kiterjedő hálózatának létrehozását a jogellenes online gyűlöletbeszéd felszámolása érdekében. Támogatja továbbá az online antiszemita tartalmakat cáfoló ellennarratívák kidolgozását. A Bizottság együttműködik az iparral és az informatikai vállalatokkal a náci jelképek, emléktárgyak és irodalom jogellenes online megjelenítésének és értékesítésének megakadályozása érdekében.
- **A zsidó élet védelme és előmozdítása az Unión belül:** A zsidók 38%-a fontolgatta már a kivándorlást, mivel zsidóként nem érzi magát biztonságban az EU-ban. Annak érdekében, hogy a zsidók biztonságban érezzék magukat, és teljes mértékben részt vehessenek az európai életben, a Bizottság uniós finanszírozást biztosít a nyilvános helyek és az imahelyek jobb védelméhez. A Bizottság 2022-ben tette közzé a következő pályázati felhívást, amelyhez 24 millió eurót bocsátott rendelkezésre. A Bizottság emellett arra ösztönözte a tagállamokat, hogy használják ki a terrorizmus elleni online és offline küzdelemhez biztosított Europól-támogatást. A zsidó élet előmozdítása

<https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/12/02/antisemitism-council-declaration-on-fighting-antisemitism/> (2024.04.24.)

<https://www.consilium.europa.eu/media/47065/st13637-en20.pdf> (2024.04.24.)

érdekében a Bizottság intézkedéseket fog hozni a zsidó örökség megőrzése és a zsidó életre, kultúrára és hagyományokra vonatkozó ismeretek bővítése érdekében.

- **Oktatás, kutatás és a holokausztról való megemlékezés:** Jelenleg az a helyzet, hogy minden huszadik európai polgár még csak nem is hallott a holokausztról. Az emlékezet megőrzése érdekében a Bizottság támogatja a holokauszt kevésbé ismert helyszíneiből – például bűvőhelyekből vagy tömeggyilkosságok elkövetésének helyszíneiből – álló hálózat kialakítását. A Bizottság a holokausztról való megemlékezés előmozdítása érdekében támogatja a fiatal európai nagykövetek új hálózatát is. A Bizottság uniós finanszírozással létrehozta a kortárs zsidó élettel és a jelenlegi antiszemitizmussal foglalkozó európai kutatóközpontot, együttműködve a tagállamokkal és a kutatói közösséggel. A zsidó örökség megismertetése érdekében a Bizottság felkéri az Európa Kulturális Fővárosa címre pályázó városokat, hogy mutassák be az ott élő kisebbségek történelmét, beleértve a zsidó közösség történelmét is.

Az EU minden rendelkezésre álló eszközt felhasznál ahhoz, hogy – akár a nemzetközi szervezetekkel való együttműködés révén is – visszaszorítsa az antiszemitizmust a szomszédságban és a többi nem uniós országban. Gondoskodik arról, hogy az EU külső forrásait ne lehessen olyan tevékenységekre fordítani, amelyek gyűlöletre és erőszakra uszítanak, többek között a zsidó néppel szemben. Az EU erősíti az antiszemitizmus elleni küzdelem terén Izraellel kialakított együttműködést, és világszerte előmozdítja a zsidó örökség újjáélesztését.³²

A Tanács következtetései a rasszizmus és az antiszemitizmus elleni küzdelemről (2022.március 2.)

2022. március 2-án a Tanács következtetéseket fogadott el a rasszizmus és az antiszemitizmus elleni küzdelemről, amelyben sajnálatát fejezi ki az Európai Unió tagállamaiban tapasztalható rasszista és antiszemita incidensek számának riasztó növekedése miatt. A Tanács felkéri a tagállamokat, hogy a rasszizmus elleni 2020. évi uniós cselekvési terv, valamint az antiszemitizmus elleni küzdelemre vonatkozó, 2021. évi uniós stratégia végrehajtása céljából 2022 végéig dolgozzanak ki cselekvési terveket és stratégiákat. A Tanács kiemeli **az oktatás és a képzés** szerepét, és felszólítja a tagállamokat, hogy hívják fel a lakosság figyelmét a rasszizmus és az antiszemitizmus elleni küzdelemre, eleget téve azon kötelezettségüknek, mely szerint meg kell emlékezni a rasszista és antiszemita erőszak áldozatairól. Arra is felhívja továbbá a tagállamokat, hogy mozdítsák elő a zsidó élet, az antiszemitizmus és a holokauszt, valamint a rasszizmus és a rabszolgaság kutatását és a velük kapcsolatos oktatást. A következtetésekből a Tanács felkéri a tagállamokat, hogy sürgessék a médiát, a közösségi hálózatokat, valamint a technológiai és a távközlési ágazatot az európai szinten elfogadott

³² A Bizottság előterjeszti az antiszemitizmus elleni küzdelemre és a zsidó élet előmozdítására irányuló első uniós stratégiát – 2021. október 5.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_21_4990 (2024.04.24.)

Az antiszemitizmus elleni küzdelemre és a zsidó élet előmozdítására vonatkozó európai uniós stratégia (2021–2030)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0615> (2024.04.24.)

magatartási kódexek alkalmazására, továbbá olyan megoldások elfogadására, amelyek lehetővé teszik a **jogellenes online gyűlöletbeszéd** gyors észlelését, értékelését és eltávolítását. A tagállamoknak ezen felül meg kell erősíteniük azon képességüket, hogy büntetőeljárást tudjanak indítani a jogellenes online gyűlölet-bűncselekményekkel és gyűlöletbeszéddel szemben. Ehhez többek között olyan online megfigyelőközpontokat és platformokat kell létrehozniuk, ahol az emberek bejelenthetik a gyűlöletkeltő tartalmakat. Ami a **jelentéstételt és a vizsgálatot** illeti, következtetéseiben a Tanács arra is felszólítja a tagállamokat, hogy a rasszista és antiszemita incidensek kivizsgálását biztosítandó ösztönözzék az ilyen incidensek áldozatait és tanúit arra, hogy jelentsék ezeket az eseteket, szükség esetén pedig nyújtsanak részükre segítséget, így többek között pszichológiai, szociális és anyagi támogatást. Felkéri továbbá a tagállamokat, hogy a bűnüldöző és igazságügyi hatóságok számára nyújtott képzésbe foglaljanak bele a megkülönböztetés elleni küzdelemmel kapcsolatos tartalmakat, és dolgozzanak ki bevált gyakorlatokat az áldozatok azonosítása és támogatása tekintetében. A Tanács a következtetéseiben felszólítja a tagállamokat: biztosítsák, hogy a nemzeti koordinátorok, az állami szervek, a szociális partnerek és a civil társadalmi szervezetek **szorosan együttműködjenek** a megelőző intézkedések kidolgozásában és az ilyen intézkedések hatékonyságának értékelésében. Felkéri továbbá a tagállamokat, hogy mérlegeljék **közös módszertan** kidolgozását a faji és az antiszemita incidensek számszerűsítése és minősítése, valamint azok időbeli és tagállamok közötti összehasonlítása céljából. Végezetül, a Tanács felkéri a **Bizottságot, hogy támogassa** – többek között pénzügyileg – a tagállamokat, az állami szerveket és intézményeket, a helyi hatóságokat és a civil társadalmi szervezeteket a rasszizmus és az antiszemitizmus elleni küzdelemben.³³

Bécsi Nyilatkozat az antiszemitizmus elleni harc együttműködésének bővítéséről és az antiszemita jellegű incidensek bejelentéséről (2022. május 18.)

A 2018. december 18-i és 2020. december 2-i Tanácsi nyilatkozatok, illetve a 2022. március 4-i Tanácsi következtetések szellemében gyűltek össze 2022. május 18-án Bécsben az antiszemitizmus elleni harc különmegbízottjai és koordinátorai, valamint az Európai Bizottság az antiszemitizmus elleni küzdelemre és a zsidó élet előmozdítására irányuló stratégia végrehajtásával megbízott munkacsoportjának a tagjai, hogy megvitassák, hogyan lehetne ösztönözni, megkönnyíteni az antiszemita jellegű incidensek bejelentését és milyen eszközökkel lehet javítani az antiszemita jellegű incidensek nyilvántartásba vételén. A résztvevők elismerik a jelenleg is használt gyakorlatokat az antiszemita jellegű incidensek nyilvántartásba vételével kapcsolatban és figyelembe veszik az Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) által kifejlesztett, az adatgyűjtés szempontjából releváns forrásokat.

A résztvevő felek hangsúlyozzák az adatgyűjtéssel kapcsolatos módszerek fejlesztését. Lényeges, hogy az áldozatokat ösztönözzék a bűncselekmények bejelentésére valamint fontos

³³ A Tanács következtetései a rasszizmus és az antiszemitizmus elleni küzdelemről - 2022. március 22.

<https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/03/04/council-adopts-conclusions-on-combating-racism-and-antisemitism/> (2024.04.24.)

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6406-2022-REV-1/hu/pdf> (2024.04.24.)

pont az együttműködés megerősítése a bűnüldöző szervek, zsidó szervezetek és civil szervezetek közt. Egyetértenek az IHRA antiszemitizmus definíciója használatának a támogatásáról, mely alapként szolgálhat az összehasonlítható adatok gyűjtésével kapcsolatban az antiszemita jellegű incidensek területén. Továbbá a résztvevők a két- és többoldalú valamint a nemzetközi együttműködések elősegítésének a fontosságát is kiemelik. Cél egy közös módszertan kidolgozása az antiszemita incidensek számszerűsítése és minősítése céljából. A résztvevők elköteleződésüknek adnak hangot egy „Európai antiszemitizmus konferencia” létrehozásáról, mely egy informális, nyitott munkacsoport lenne. A felek megállapodnak abban, hogy rendszeresen küldenek jelentéseket az Európai Bizottság az antiszemitizmus elleni küzdelemre és a zsidó élet előmozdítására irányuló stratégia végrehajtásával megbízott munkacsoportjának és folytatják az egymással való együttműködést.³⁴

Második európai konferencia az antiszemitizmusról (2023. április 17-18.)

2023. április 17-18. közt rendezték meg a második európai konferenciát az antiszemitizmusról Bécsben. A résztvevők azon Uniós tagállamok képviselőiből álltak, akik már aláírták vagy támogatták a Bécsi Nyilatkozatot az antiszemitizmus elleni harc együttműködésének kibővítéséről és az antiszemita jellegű incidensek bejelentéséről. A konferencián számos szakértő jelent meg a gyűlölet bűncselekmények területéről úgy mint az Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) az antiszemitizmus elleni harc különmegbízottjai és koordinátorai, a Zsidó Világkongresszus, az Európai Zsidó Kongresszus, a Rágalmazás-ellenes Liga (ADL), az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR) képviselői. A konferencia a Bécsi Nyilatkozatban foglaltak végrehajtására koncentrált.³⁵

³⁴ Bécsi Nyilatkozat az antiszemitizmus elleni harc együttműködésének kibővítéséről és az antiszemita jellegű incidensek bejelentéséről – 2022. május 18.

https://www.bundeskanzleramt.gv.at/dam/jcr:2321cd70-e395-44f8-982f-842d6ef9b103/vienna_declaration.pdf
(2024.04.24.)

³⁵ Második Európai Konferencia az Antiszemitizmusról – 2023. április 17-18.

<https://www.vindobona.org/article/european-anti-semitism-conference-in-vienna> (2024.04.24.)

6. A magyar büntetőjogi szabályozás rendszere

Mindenekelőtt szükséges a vonatkozó magyar büntetőjogi szabályozás rendszerének rövid áttekintése, főbb rendelkezéseinek bemutatása. Büntetőjogi szempontból a rasszizmus, az antiszemitizmus vagy egyéb hátrányos megkülönböztetés által motivált nem erőszakos, uszító jellegű magatartások közé elsősorban az önkényuralmi jelkép használata, a közösség elleni izgatás, és a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása bűncselekmények sorolhatók.

Az önkényuralmi jelkép használata bűncselekmény a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 335. §-a szerinti tényállásban felsorolt jelképek olyan eszmékhez és eseményekhez kapcsolódnak, amelyek a hatalom erőteljes megragadásával és diktatórikus fenntartásával járnak együtt, és a lakosság egyes csoportjaiban félelmet, fájdalmas emlékeket vagy akár fenyegetettség érzését válthatják ki. A Btk. taxatívén sorolja fel ezen jelképeket, vagyis ez egy zárt lista, amely a horogkeresztet, az SS jelvényt, a nyilaskeresztet, az ötágú vörös csillagot és a sarló-kalapácsot tartalmazza. A bűncselekmény elkövetési tárgyai a törvényi tényállásban felsorolt jelképek tárgyiasult formái, amibe olyan tárgyak is beletartoznak, amelyek felületén képszerűen kerültek ezek a jelképek ábrázolásra. A bűncselekmény elkövetési magatartásai az önkényuralmi jelképek terjesztése, nagy nyilvánosság előtti használata, illetve közszemlére tétele.

Fontos kiemelni, hogy a fent felsorolt bármely elkövetési magatartás kizárólag abban az esetben büntethető, ha az eset összes körülményére figyelemmel az a köznyugalom megzavarására objektíve alkalmas, ezzel megfelelve az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB), valamint az Alkotmánybíróság által meghatározott követelményeknek. Az sem mellékes, hogy ez a bűncselekmény szubszidiárius jellegű, így csak akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg. Súlyosabb bűncselekménynek minősülhet, és az eset összes körülményét figyelembe véve szóba kerülhet akár a közösség elleni uszítás (Btk. 332. §) tényállása, a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása (Btk. 333. §) tényállása, vagy akár a közösség tagja elleni erőszak (Btk. 216. §) tényállása is.

A közösség elleni uszítás bűncselekmény Btk. szerinti (332. §) tényállása veszélyeztetési bűncselekmény, ezért a bűncselekmény megállapításához nem szükséges, hogy a gyűlölet vagy erőszak másokban ténylegesen kialakuljon vagy megnyilvánuljon, elegendő ennek veszélye is. Ha az elkövető tudatában van annak, hogy a nagy nyilvánosság előtti megnyilvánulása gyűlölet szítására objektíve alkalmas, megvalósította a bűncselekményt.

Mindazonáltal, a közösség elleni uszítás csak szándékosan követhető el, azonban elegendő, ha az elkövető tudata csupán arra terjed ki, hogy a nagy nyilvánosság (a Btk. 459. § 22. pontja szerint nagy nyilvánosságon a bűncselekménynek az elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő elkövetését is érteni kell) előtt tett megnyilvánulásai a védett csoportok valamelyike ellen irányulnak, gyűlölet vagy erőszak felkeltésére alkalmasak, és ezen magatartásnak vagy az a célja, hogy gyűlöletet vagy erőszakot szítson vagy előre látja, hogy gyűlölet vagy erőszak alakulhat ki. A tényállás a lakosság egyes csoportjai közül nevesíti a nemi identitást, a nemi irányultságot és a fogyatékoságot.

Az EU Pilot programon (8186/15/JUST) keresztül az Európai Bizottság 2015. december 23-án megkeresést intézett a Magyar Kormányhoz a Tanács rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről szóló 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) magyarországi átültetése tárgyában. A Bizottsággal történt egyeztetések eredményeként sor került a Btk. kérdéses rendelkezéseinek módosítására, amely értelmében a Btk. 332. §-ának tényállása kifejezett hivatkozást tartalmaz a gyűlölet mellett az „erőszakra” történő uszításra is. Ennek megfelelően, a gyűlöltre uszítás tehát nem jelenti egyértelműen az erőszak közvetlen veszélyét, illetve az erőszakos jellegű konkrét sérelem reális lehetőségét, ez utóbbit az „erőszakra uszít” elkövetési magatartás fedi le. Továbbá, a tényállás a példálózó jelleggel felsorolt védett „csoport” mellett a „csoport tagjára” is már kifejezett utalást tartalmaz, teljes összhangban a kerethatározat idevonatkozó rendelkezésével. A Btk. 332. §-ának új szövege a módosító törvény (az európai uniós és a nemzetközi büntetőjogi együttműködést szabályozó törvények, valamint egyes büntetőjogi tárgyú törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2016. évi CIII. törvény) kihirdetését követő nyolcadik napon, 2016. október 28-án lépett hatályba.

A nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása bűncselekménnyel (Btk. 333. §) kapcsolatban kiemelendő az Alkotmánybíróság azon megállapítása, hogy a nemzetiszocializmus és a kommunizmus bűneinek tagadása a véleménynyilvánítás szabadságával való visszaélésnek tekintendő, és a szankcionálni rendelt közlések az általános társadalmi meggyőződéssel olyan mértékben ellentétesek, az igazságérzetet és az áldozatok méltóságát olyan mértékben sértik, hogy így arra is alkalmasak lehetnek, hogy közfelháborodást keltve, másokat megbotránkoztatva olyan indulatot gerjesszenek, amely a köznyugalom megzavarásához vezethet. Figyelemmel a nemzetközi büntetőjogi követelményekre, a kérdéses bűnök tagadása, kétségbe vonása és jelentéktelen színben való feltüntetése mellett a Btk. büntetni rendeli az „igazolni törekszik” elkövetési magatartást is.

A Btk. bűncselekménnyé nyilvánítja a rasszizmus és idegengyűlölet által motivált erőszakos cselekményeket, így a közösség tagja elleni erőszakot (Btk 216. §) is. Ki kell emelni, hogy a tényállás (1) bekezdése a lakosság egyes csoportjaihoz való (valós vagy vélt) tartozás miatt az erőszak nélküli, azonban kihívóan közösségellenes magatartás tanúsítását is büntetni rendeli. A Btk. azonban nem kívánja meg azt, hogy a kihívóan közösségellenes magatartást az elkövető más személlyel szemben tanúsítsa, hanem elegendő, ha az a tényállásban meghatározott rasszista indítékból, dolog (pl. az utcán parkoló gépkocsi, stb.) ellen irányul. A kihívó közösségellenesség a közösségi együttélés szabályainak nyílt semmibe vételét jelenti. A kihívóan közösségellenes magatartásnak továbbá alkalmasnak kell lennie arra, hogy riadalmat keltsen, de a bűncselekmény megvalósulásához nincs szükség arra, hogy a riadalom be is következzen.

Akár az erőszakos, akár a nem erőszakos jellegű gyűlölet-bűncselekményekhez is kapcsolódó további rendelkezésként ki kell emelni a közbiztonsági tevékenység jogellenes szervezését (Btk. 352. §) tényállását. A 2011. évben Magyarországon megjelent ún. „egyenruhás bűnözés” elleni küzdelem részeként még ekkor sor került a vonatkozó jogszabályok, így a Btk. módosítására is. A módosítások célja elsősorban az volt, hogy megakadályozzák a civil

szerveződések törvényi felhatalmazás és állami kontroll nélküli, a hivatalosság látszatát keltő szerveződéseit. A Btk. az ilyen jellegű cselekményekkel kapcsolatban bűncselekménynek minősíti a közbiztonsági tevékenység jogellenes szervezését. A közbiztonsági tevékenység szervezése jogszabályi felhatalmazás nélkül a közbiztonság, közrend fenntartására irányuló vagy ennek látszatát keltő tevékenység szervezésével válhat jogellenessé, amivel halmazatban – az eset összes körülményét figyelembe véve – más, a fent felsorolt gyűlölet-bűncselekmények valamelyike is megvalósulhat.

A gyűlölet-bűncselekményekkel összefüggésben hangsúlyozandó, hogy a rasszizmus, illetve más hátrányos megkülönböztetésen alapuló gyűlölet által motivált elkövetés mindig aljas indokból, illetőleg célból történő elkövetésnek minősül. A Btk. Különös Részében több olyan bűncselekmény is található (pl. emberölés, testi sértés, rágalmazás stb.), amelyeknél minősített eset, és így súlyosabban büntetendő az aljas indokból, illetve célból történő elkövetés. Amennyiben az elkövető olyan bűncselekményt követ el, amelynél az aljas indok, illetőleg cél nem minősítő körülmény, a bíróság a büntetés kiszabás körében súlyosító körülményként értékelheti a hátrányos megkülönböztetésen alapuló gyűlölet célzatát, amennyiben az megfelelően bizonyított.

7. Az online elkövetett gyűlöletkeltő bűncselekmények

Kiemelendő, hogy az online elkövetett gyűlöletkeltő bűncselekményekkel kapcsolatban a Btk. új intézkedésként (Btk. 77. §) vezette be az elektronikus hírközlő hálózaton közzétett adatoknak a végleges hozzáférhetetlenné tételét. A hozzáférhetetlenné tétel elrendelésekor a jogsértő tartalom eltávolítása az elsődleges cél, amelyet a bíróság rendelkezése alapján a tárhely szolgáltató hajt végre. Amennyiben ez sikertelen, akkor a bíróság a hozzáférés megakadályozását rendeli el (az internet közvetítő szolgáltatók általi „blokkolás” útján).

Az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételének új intézkedésként történt bevezetésével párhuzamosan a büntetőeljárás menetében is indokolt volt egy olyan új kényszerintézkedés beiktatása, amely a fenti intézkedéshez hasonlóan a számítástechnikai rendszer útján elkövethető bűncselekmények folytatásának és a tiltott adattartalomhoz való hozzáférésnek a megakadályozását célozza.

A büntetőeljárás megindításától kényszerintézkedésként az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételét lehet elrendelni, melyről a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 335-336. § és 338. §-ai rendelkeznek. Az elrendelés általános feltétele, hogy az eljárás olyan közvádra üldözendő bűncselekmény miatt folyjon, amellyel kapcsolatban elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételének van helye, és az ideiglenes hozzáférhetetlenné tétel elrendelése a bűncselekmény folytatásának megakadályozásához szükséges legyen. Az ideiglenes hozzáférhetetlenné tételre is kétféle módon kerülhet sor, egyrészt a jogsértő weboldal eltávolításával, másrészt blokkolással. E kényszerintézkedés végrehajtása során is elsősorban a tartalom eltávolítása a cél, és csak végső esetben, a súlyosabb bűncselekmények esetén (pl. terrorcselekmény, gyermekpornográfia) van lehetőség a kényszerintézkedést blokkolásként teljesíteni. Az online gyűlölet-bűncselekmények esetében az egyensúly a gyűlöletbeszéddel szembeni vélelem és a véleménynyilvánítás szabadsága, valamint az ártatlanság vélelme között azáltal van biztosítva, hogy a büntetőeljárás során (vagyis, amíg jogerőre emelkedett ítélet az ügyben nem születik) az online tartalmat csak eltávolítással lehet biztosítani, blokkolással nem. További garanciális elem a véleménynyilvánítás szempontjából, hogy az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételét az eredeti állapot helyreállíthatóságának a meghagyásával kell végrehajtani, tekintettel arra, hogy utóbb az eljárás további menetében a kényszerintézkedés megszüntetésével vagy megszűnésével, vagy éppen annak érdemi lezárásakor, ha az intézkedés elrendelésre nem kerül sor, az elektronikus adat helyreállítható legyen.

A Be. pontosan meghatározza az e kényszerintézkedés által kötelezett szolgáltatók körét (az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvényben meghatározott tárhely szolgáltatást végző szolgáltató), valamint biztosítja, hogy az elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozására akkor is sor kerülhessen, ha az eltávolításra kötelezett azonosítása lehetetlen, aránytalan nehézséggel járna, vagy ha az elektronikus adat ideiglenes eltávolítására vonatkozóan a külföldi hatóság jogsegély iránti megkeresésétől eredmény nem várható, vagy a megkeresés aránytalan nehézséggel járna.

Az eltávolításra kötelezett szolgáltatónak egy munkanapja van az adat ideiglenes eltávolítására az erről szóló határozat vele való közlését követően, amire a meghozatalt követően haladéktalanul sort kell keríteni. A határozatot az adat feletti rendelkezési joggal rendelkezőnek is kézbesíteni kell, ha az eljárás addigi adatai alapján személye és elérhetősége ismert.

Az eltávolított adat visszaállítását kell elrendelni, amennyiben az elrendelés oka megszűnt, vagy az eljárást anélkül szüntették meg, hogy a végleges hozzáférhetlenné tételt elrendelte volna a bíróság. Az elektronikus adat eltávolítására vagy visszaállítására kötelezettség elmulasztása miatt rendbírság szabható ki. A rendbírság összege nem természetes személlyel szemben 20.000 forinttól 1.500.000 forintig terjedhet (kb. 55-4100 euró).

További garanciális elem, hogy az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetlenné tételének teljesítésére kötelezettnek tájékoztatnia kell a felhasználókat a tartalom eltávolításának vagy a tartalomhoz hozzáférés megakadályozásának a jogalapjáról.

Kiemelhető, hogy a rugalmasabb hatósági fellépés kialakítása érdekében a Be. lehetőséget ad a nem hatósági kényszerintézkedés alapján történő eltávolításra azzal, hogy feljogosítja az eljáró szervet a kényszerintézkedés alkalmazása előtt az önkéntes eltávolítás érdekében történő felhívásra. Hangsúlyozni kell, hogy a felhívás teljesítése nem kötelező.

Abban az esetben, ha az ilyen adattartalom külföldön található szolgáltató rendelkezése alatt áll, nemzetközi bűnügyi jogsegély keretében kell kezdeményezni a jogsértő adattartalom eltávolítását. Ha ez a megkeresés nem vezet eredményre, a bíróság az adattartalom blokkolását rendeli el, ezáltal az adott tartalom a magyar felhasználók részére az internet szolgáltatás körében nem lesz elérhető. Mindazonáltal a blokkolás sem biztosít tökéletes védelmet, mivel technikai úton megkerülhető, ezért a nemzetközi szintű összefogás mindenképpen támogatandó a sikeresebb fellépés érdekében.

A digitális bizonyítékok rendelkezésre állásának biztosítása érdekében a Be. (315-317. §) részletesen meghatározza a számítástechnikai vagy más elektronikus módon rögzített adatok lefoglalásának és megőrzésére kötelezésének szabályait. Az informatikai bűnözés elleni hatékony fellépés részeként olyan nyomozati jogköröket és eszközöket kell biztosítani a nyomozó hatóságok és az igazságszolgáltatási szervek számára, melyek lehetővé teszik a világhálón elkövetett, illetőleg az informatikai rendszereket sértő bűncselekmények hatékony felderítését, a bizonyítékok gyors összegyűjtését.

A Be. 315-317. §-a részletesen meghatározza a számítástechnikai vagy más elektronikus módon rögzített adatok lefoglalásának és megőrzésére kötelezésének szabályait. A megőrzésre kötelezés biztosítja, hogy a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság a nyomozás eredményessége érdekében az adatok kezelőjének beavatkozását megakadályozva elrendelje az adatok változatlan formában történő megőrzését. A megőrzésre kötelezés egy ideiglenes, biztosító jellegű kényszerintézkedés, amely az adatok birtokosának, kezelőjének az adatok feletti rendelkezési jogát ideiglenesen korlátozza (a kényszerintézkedésben meghatározott adatokat nem változtathatja meg és nem törölheti), azonban - a lefoglalással ellentétben - az adatkezelőt nem fosztja meg a birtoklás jogától. A bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság nemcsak a bizonyítási eszköznek minősülő adatnak a változatlan megőrzését rendelheti

el, hanem annak a számítástechnikai úton rögzített adatnak is, mely a bizonyítási eszköz felderítéséhez, a gyanúsított kilétének, tartózkodási helyének megállapításához szükséges.

Fontos garanciális jelentőségű az a rendelkezés, mely előírja, hogy a büntetőeljárás befejezéséről a megőrzésre kötelezettet értesíteni kell.

Az internetes platformok feljelentési kötelezettségével kapcsolatban elmondható, hogy a büntetőeljárás törvény mindenki számára biztosítja a feljelentés jogát közvélemény bűncselekmények, így a gyűlölet-bűncselekmények esetében. A hatóság tagja, így az NMHH tagja is, a hatáskörében tudomására jutott, közvéleményre üldözendő bűncselekményt köteles feljelenteni. A hatósági feljelentésben meg kell jelölni a bizonyítási eszközöket, egyidejűleg gondoskodni kell a bűncselekmény nyomainak, a bizonyítási eszközöknek, így a lefoglalható elektronikus adatoknak megőrzéséről is.

Az internetes tárhely szolgáltató cégeknek felelősséget kell vállalniuk a jogellenes tartalmak hosztolásáért (tárolás) vagy a felületük (platform) helytelen használatáért (misuse). A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény 17. §-a előírja, hogy „A médiatartalom nem lehet alkalmas valamely nemzet, közösség, nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbség vagy bármely többség, továbbá valamely vallási közösség vagy ezek bármely tagja elleni - a közösséghez tartozása miatt történő - gyűlölet keltésére vagy erőszakra uszításra.”

A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (a továbbiakban: Mttv.) alapján az NMHH Médiatanácsa vagy Hivatala felléphet a médiaigazgatása vonatkozó szabály megsértőjével szemben, és a jogsértés súlyosságának megfelelő intézkedéssel élhet.

Összességében elmondható, hogy Magyarországon átfogó jogi szabályozás és háttér biztosítja az online térben elkövetett gyűlöletkeltő cselekmények elleni védelmet. Hangsúlyozandó, hogy az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) büntető tárgyú döntései kiemelkedő gyakorisággal irányultak a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetébe tartozó tényállásokra – közösség elleni uszítás, önkényuralmi jelkép használata – amely alapján elmondható, hogy a büntetőjog általi jogkorlátozás terjedelme a véleménynyilvánítási jog területén a leginkább vitatott. Az 1214/B/1990 AB határozat szerint a büntetéssel történő jogkorlátozásnak – mértékét tekintve is – meg kell felelnie az arányosságnak, a szükségességnek és az ultima ratio elvének. A büntetőjoggal szemben támasztott ultima ratio és szubszidiaritás alapelveinek megfelelően a jogalkotóval szemben támasztott követelmény az, hogy a társadalmi problémákat, konfliktusokat elsősorban ne büntetőjogi eszközökkel kezelje, illetve a szankciók esetében csak azt és olyan mértékben rendelje el, ami feltétlenül szükséges a társadalom védelméhez. A büntetőjog, mint a legvégső eszköz csak akkor vethető be, ha más már nem alkalmazható. A büntetőjog csak a legsúlyosabb jogsértésekre legvégső esetben legitim. Akkor, amikor más jogág szankciói már nem segítenek. [30/1992. (V.26.) AB határozat, 18/2000. (VI. 6) AB határozat].

Az utóbbi időszakban, különösen az online történő elkövetéssel kapcsolatos problémák megoldása elsősorban technikai, kriminalisztikai jellegű eszközök keresését és politikai

egyértéktést tesznek szükségessé, nem pedig elsődlegesen a büntetőjogi szabályok módosításával lennének elérhetőek.

A fellépés hatékonyságán a nyomozók, ügyészek, bírák képzése, probléma iránti fogékonyságának növelése mellett az érintett szervek és hatóságok munkatársainak és a társadalom egészének oktatásával, az emlékezet megőrzését célzó emlékművekkel, emléknappal és a társadalom egészének szenzitizálásával lehetne javítani; ezzel is a gyökereinél lehetne megakadályozni a gyűlölködő előítéletek kialakulását.

VÁLLALÁS

A Magyar Kormány bővíti a Btk.-ba ütköző gyűlöletcselekményekkel kapcsolatos online, különös tekintettel a közösségi média felületein megjelenő tartalmak elérhetlenné tételének jogszabályi kereteit, továbbá felülvizsgálja a végrehajtás kapacitásbővítésének és eszközrendszerének fejlesztési lehetőségeit.

II. A zsidó élet védelme és előmozdítása Magyarországon

1. A rendvédelmi szervek fellépése az antiszemitizmus ellen

A rendvédelmi szervek képzései, közösségi munka

A belügyminiszter által elrendelt büntetés-végrehajtási továbbképzések egyike az „Antiszemitizmus és gyűlölet-bűncselekmények” című e-learning továbbképzés, amelynek elvégzése a büntetés-végrehajtás személyi állománya (hivatásos és rendvédelmi igazgatási alkalmazott) részére kötelező.

Továbbá a BMKSZF (Belügyminisztérium Közszolgálati Személyzetfejlesztési Főigazgatóság) portálon található két minősített továbbképzés:

- A zsidóságról és a holokausztról, (szabadon választható e-learning képzés).
- Jelenléti továbbképzés a zsidóságról és a holokausztról.

A BMKSZF továbbképzési portálján a jövőben is megjelenhetnek a témához kapcsolódó továbbképzések, amelyek frissíthetik az állomány tudását, és az előítélet-mentességüket erősítheti.

Az izraelita vallású fogvatartottak vallásgyakorlását, lelki gondozását főállású, országos hatáskörrel rendelkező rabbi látja el, aki az érintett fogvatartottak kezelésén túl munkájában nagy hangsúlyt fektet a más vallású fogvatartottak és a személyi állomány probléma iránti fogékonyságának növelésére és judaisztikai ismereteik bővítésére is.

A Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet fogvatartotti társadalmi jóvátételi munka jegyében rendszeresen gondozza, karbantartja a kápolnásnyéki zsidó temetőt.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága felé antiszemita bánásmódot, kommunikációt kifogásoló panasszal helyi vagy nemzetközi szervezet nem fordult.

A gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos speciális képzés kulcsfontosságú a területi és helyi hatóságok számára, hogy kialakítsák a gyűlölet-bűncselekmények azonosításához, nyilvántartásához, kivizsgálásához, üldözéséhez és szankcionálásához, valamint az áldozatokkal való tisztességes és megfelelő bánásmód biztosításához szükséges készségeket. Az elérni kívánt cél legfontosabb elősegítő tényezőiként a határozott vezetői fellépést, a rendőrök interkulturális tudását, készségeit, a gyűlölet-bűncselekmények képzési integrálását, az EU alapok bevonását, a nemzeti nyelven végzett képzések lehetőségét, a rendőri igényekhez való alkalmazkodást, konkrét ügyek bemutatását, különféle tanulási, oktatási módok együttes alkalmazását lehet megjelölni.

A Rendőrség részt vett a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kara (NKE RTK) és a brüsszeli székhelyű CEJI (Jewish Contribution to an Inclusive Europe) által „Facing all the facts Building capacity to monitor hate crime and hate speech through online training” című európai uniós pályázat keretében készült online oktatási modul elkészítésében. A projekt egy innovatív program és hálózat, amelynek célja Európában a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd problémájának kezelése. További célja, hogy a civil társadalom és a hatóságok együttműködésével javítsa a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd felismerését, nyilvántartását és az azokra adott válaszlépéseket nemzeti szinten és azon túl.

Az Európa Bizottság gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos képzéssel és a nemzeti bűnüldözési kapacitásépítéssel foglalkozó munkacsoportjának 2022. január 20-i ülésén több figyelemre és követésre méltó tagállami képzési példát mutattak be.

A CEPOL (az Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynöksége) is több hasznos és kapcsolódó képzéssel rendelkezik, amennyiben ezen képzések magyar nyelven elérhetők, úgy szélesebb körben alkalmazhatóvá válnak.

VÁLLALÁS

A Magyar Kormány folyamatosan fejleszti a rendvédelmi szervek iskolarendszerű oktatási programjának és továbbképzéseinek a zsidó közösségekkel és az antiszemitizmussal kapcsolatos tananyagait.

A gyűlölet-bűncselekmények büntetőeljárás alá vonása

A rasszizmus, a faji megkülönböztetés, az idegengyűlölet és a kapcsolódó intolerancia felszámolása és az arra adott hatékony, szakszerű és jogszerű rendészeti válasz érdekében a bűnügyi szakterület a bűncselekmények felismerése és nyomozása során az előítélet-indikátorokra alapoz.

A nemzetközi mintára elkészített lista olyan objektív tényeket, körülményeket sorol fel, amelyekből arra következtethetünk, hogy egy bűncselekményt részben vagy teljes mértékben előítéletes indítékból követték el.

A gyűlölet-bűncselekményekre adott egységes, hatékony és szakszerű rendészeti válaszok érdekében protokoll nyomvonalú norma kiadása volt indokolt, ami – a gyűlölet-bűncselekmények kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról szóló 30/2019. (VII. 18.) ORFK (Országos Rendőr-főkapitányság) utasítás [a továbbiakban: 30/2019. (VII. 18.) ORFK utasítás] – a gyűlölet-bűncselekmények felismerése és nyomozása során a fent említett előítélet-indikátorokra alapoz.

A 30/2019. (VII. 18.) ORFK utasítás szerint a rendőr eljárása során valamennyi bűncselekmény esetén köteles mérlegelni az elkövető előítéletes indítékának esetleges jelenlétét. Ha a bűncselekmény hátterében előítélet gyanúja merül fel, köteles minden szükséges intézkedést megtenni annak érdekében, hogy hatékony nyomozást folytassanak az előítéletes indíték tárgyában.

Ha az elsődleges adatok alapján gyűlölet-bűncselekmény gyanúja állapítható meg, a büntetőeljárás lefolytatása során kiemelt figyelmet kell fordítani az áldozat, valamint – az eljárás alapjául szolgáló cselekmény nyilvánosságra kerülése esetén – az áldozattal azonos, az elkövető előítéletének tárgyát képező tulajdonságokkal rendelkező csoportok irányába olyan tartalmú üzenet közvetítésére, amely szerint a gyűlölet-bűncselekmények minden esetben kivizsgálásra kerülnek.

A gyűlölet motiválta incidensek gyanúja esetén a rendőr köteles soron kívül megtenni a feladatkörébe tartozó intézkedéseket vagy azokat kezdeményezni, a potenciálisan veszélyt jelentő helyzet közömbösítése, illetve az előítéleten alapuló bűncselekmények elkövetésének megelőzése érdekében.

A jogsértések felismerése és arra adott megfelelő rendészeti válasz adásának elősegítése érdekében minden rendőrkapitányságon mentort kellett kijelölni, akinek a személyéről és elérhetőségéről a rendőrkapitányság állományát tájékoztatni kell. A vármegyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságokon legalább egy fő területi gyűlölet-bűncselekmény szakvonal tartó dolgozik, és az ORFK Bűnügyi Főigazgatóságon egy fő országos szakvonalvezető koordinálja a szakirányítási feladatokat.

A gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni hatékony fellépés érdekében az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság 2012 januárjában alakította ki a fentiekben jelzett önálló szakvonalat.

Országos szinten az egy személyben kijelölt szakvonalvezető feladataiként írja elő a 30/2019. (VII. 18.) ORFK utasítás, hogy figyelemmel kíséri az elkövetett bűncselekményeket, és amennyiben fel nem ismert gyűlölet-bűncselekményt észlel, haladéktalanul intézkedik a bűncselekmény helyes büntetőjogi minősítésére; figyelemmel kíséri a gyűlölet-bűncselekményekre vagy gyűlölet motiválta incidensekre vonatkozó média megjelenéseket; figyelemmel kíséri a szervezett gyűlöletcsoportok és azok tagjainak tevékenységét, és jogsértés gyanúja esetén megteszi a szükséges intézkedéseket; szakirányítja és ellenőrzi a gyűlölet-bűncselekmények elkövetése miatt indult büntetőeljárásokat; gondoskodik a rendőrség intranetes oldalán a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos tájékoztatók, segédletek elérhetőségéről; a rendészeti szolgálati ág bevonásával, évi rendszerességgel szakmai továbbképzést szervez a gyűlölet-bűncselekmények területi szakvonal tartóinak.

A Rendőrség a gyűlölet-bűncselekmények meghatározására az alábbi definíciót dolgozta ki: *a lelkiismereti és vallásszabadság megsértése, a közösség tagja elleni erőszak, a közösség elleni uszítás, a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása, nemzeti jelkép megsértése, önkényuralmi jelkép használata, továbbá minden olyan személy vagy vagyon elleni bűncselekmény, ahol a bűncselekmény áldozatának, helyszínének vagy tárgyának kiválasztása mögött az áldozat, a helyszín vagy a tárgy meghatározott csoporthoz való vélt vagy valós tartozása, e csoporthoz fűződő kapcsolata, vagy e csoport számára nyújtott támogatása áll, amely a csoport bármely olyan tulajdonságán alapul, amelyben a csoport tagjai osztoznak, így a tagok vélt vagy valós faji hovatartozása, nemzeti vagy etnikai származása, nyelve, bőrszíne, vallása, neme, nemi identitása, kora, értelmi vagy testi fogyatékosága, szexuális irányultsága vagy más hasonló tulajdonsága.*

A közrendvédelmi és bűnügyi állomány részére az előítélet-indikátor listáról és annak használatáról, a gyűlölet-bűncselekmények jellemzőiről a 2019. év során az oktatások megtörténtek.

A gyűlölet-bűncselekmények felismerését segítő – magyarázattal és példákkal ellátott – előítélet-indikátorok listáját minden rendőrkapitányság megkapta.

A végrehajtói állomány eligazításainak rendszeresen tárgyát képezi az intézkedések során elvárt magatartás, az objektivitás fontossága, a követendő protokoll, a megkülönböztetés tilalma és az előítélet-mentes rendőri fellépés jelentősége.

Az önálló gyűlölet-bűncselekmény szakvonal együttműködik a Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoporttal, amit a 2012. év során hoztak létre magyarországi civil szervezetek azzal a céllal, hogy közösen dolgozzanak a gyűlölet-bűncselekmények elleni hatékonyabb

fellépés érdekében. Az együttműködés esettanulmányozások során teljesezik ki, évente egy-két alkalommal.

A 2012. évben kialakított és az ENSZ korábbi vizsgálata során elismert gyűlölet-bűncselekmény szakvonal kiegészítése a 2019. év során megtörtént.

A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztos helyettes AJB-1433/2022. és AJB-1434/2022. számon lefolytatott vizsgálatában a gyűlölet-bűncselekmények elleni hatékonyabb fellépés részeként a közösség elleni uszítás tényállás hatályos szövegének megfelelő alkalmazására hívta fel a Rendőrség a figyelmet.

Az egységes jogalkalmazás érdekében a Legfőbb Ügyészség egyeztetett – gyakorlati példákkal kiegészített – álláspontját kérte a Rendőrség. A NF.3082/2022/6-II. számon, 2022. október 27-én rendelkezésünkre bocsátott állásfoglalást a Rendőrség belső intranetes oldalán közzétételre került.

Az online gyűlöletbeszéd büntetőeljárás alá vonása

A Rendőrség az elmúlt években több, az online térben elkövetett bűncselekménnyel – köztük például közösség elleni uszítással és terrorcselekménnyel – kapcsolatban folytatott és folytat nyomozást. A Rendőrség kiemelt fontosságúnak tekinti az ilyen bűncselekmények megelőzését, megakadályozását és felderítését.

A kiber-gyűlölet kérdése különösen nagy kihívás elé állítja a Rendőrséget. Például a weboldalak, közösségi portálok, video megosztó felületeken elkövetett bűncselekmények esetén indított nyomozásokban a külföldi szerverrel kapcsolatos adatkérések gyakran nem teljesülnek.

Rendőrségi intézkedések a biztonság garantálásához

A Rendőrség szükséges mértékű, visszatérő jellegű rendőri jelenlétet biztosít a zsidó ünnepek során az izraeli vonatkozású, illetve az izraeli állampolgárok által jellemzően látogatott helyszíneken, továbbá jogellenes cselekmény előkészülete vagy egyéb fenyegetés tudomásra jutása esetén a szükséges intézkedéseket soron kívül megteszi.

A fentiekben túl a Készenléti Rendőrség Személy- és Objektumvédelmi Igazgatóság (a továbbiakban: KR SZOVIG) Személyvédelmi Főosztály Diplomáciai Biztonsági Osztály állománya hajtja végre a mindenkori izraeli nagykövet ideiglenes személyvédelmével kapcsolatos feladatokat. Ebből adódóan a személyvédelmet ellátó munkatársak nagy számban jelennek meg Izrael Állam Nagykövetségén és a nagykövet rezidenciáján. Az állomány tisztában van az izraeli állampolgárok világviszonylatban meglévő veszélyeztetettségével.

A nagykövet veszélyeztetettsége miatt megkövetelt magatartás a biztosítási feladatok ellátása során szükséges a fokozott figyelem és körültekintés.

A szélsőséges szervezetek és csoportokról elmondható, hogy megszólítják a gazdaságilag vagy politikailag kirekesztettnek gondolt személyeket, illetve azokat, akiben erős a társadalom iránti kiábrándultság érzete. A csoportok „valahova tartozást” kínálnak, önbecsülést erősítenek a hozzájuk csatlakozó emberekben.

A szélsőséges csoportok hálózati kapcsolatainak elemzése elengedhetetlen a hatóságok számára. Szükséges annak a folyamatos ismerete, hogy ezek a csoportok internetes tevékenysége milyen kapcsolatban áll a tervezett vagy végrehajtott eseményekkel, cselekedetekkel.

A magyarországi szélsőséges – antiszemita – csoportok a tagság hiányával küzdenek, ezért nem jelentenek kockázatot, ennek ellenére a rendvédelmi szervek figyelmet fordítanak a tevékenységükre.

Együttműködés az Európával

A terrorizmus elleni tevékenységgel kapcsolatban a KR SZOVIG Tűzszerész Szolgálat kapott segítséget külföldi államoktól és nemzetközi szervezetektől, amelyeket elsősorban a CBRN-E (chemical, biological, radiological and nuclear substances and explosives) tevékenység kapcsán tudnak alkalmazni felderítés és hatástalanítás érdekében.

A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda (a továbbiakban: KR NNI) az általa terrorcselekményekkel és az antiszemitizmus alapú bűncselekményekkel összefüggésben folytatott eljárásokban szinte minden alkalommal felvette a kapcsolatot az Europol szakegységeivel már a nyomozás elrendelését követően. Ennek során nemcsak az Europol által rendszeresített az ESN (Európai Biztonságos Hálózat) biztonságos információcserét elősegítő hálózati alkalmazást, a SIENA rendszert alkalmazta, hanem online konferencia megbeszélésben is részt vett az Europol közreműködésével. Ezen túl más nemzetek társszerveivel is több egyeztetést folytattak tapasztalatcsere és közvetlen információ beszerzése érdekében, online és offline módon.

Uniós együttműködés az antiszemitizmus elleni közös fellépés érdekében

A KR NNI kapcsolatot tart más nemzetek rendvédelmi szerveivel is az antiszemitizmus alapú bűncselekmények megelőzése, megakadályozása és felderítése érdekében. Ennek során 2022 májusában a KR NNI munkatársa részt vett egy olyan konferencián, ahol az antiszemitizmus alapú bűncselekményekkel kapcsolatos nemzetközi tendenciákról, tapasztalatokról adtak számot.

A gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó statisztikai adatgyűjtés

A hatóságoknak bejelentett bűncselekményekre vonatkozó adatokat a nyomozó hatóságok és az ügyészség egységes bűnügyi statisztikai rendszere, az ENYÜBS gyűjti.

A gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó adatgyűjtést 2018 júliusában jelentősen javították. Két új mezőt vezettek be a statisztikai űrlapba: egy „igen-nem” kérdést arra vonatkozóan, hogy a bűncselekmény gyűlölet-bűncselekménynek minősül-e, és ha igen, akkor egy kérdést a védett tulajdonságra (faj, nemzetiség, etnikai hovatartozás, vallás, szexuális irányultság, nemi identitás, fogyatékoság, egyéb) vonatkozóan. Ez jelentős előrelépés a korábbi rendszerhez képest.

Az ENYÜBS csak az ismert elkövetők esetében tartalmaz adatokat a gyűlölet-bűncselekmény motivációjáról és jellegéről, így csak a bűncselekmények számát lehet megadni. Ez azt jelenti, hogy csak ismert elkövető esetében lehet rögzíteni, hogy a bűncselekmény gyűlölet-bűncselekmény.

Fontos megjegyezni, hogy az erre a rovatra adott igenlő válasz nemcsak a tényleges, hanem a vélt vagy feltételezett lakossági csoporthoz tartozásra is vonatkozik, amennyiben az összefügg a bűncselekmény elkövetésével. Minden más esetben a válasznak "nem"-nek kell lennie.

Ha ebben a rovatban igenlő a válasz, akkor a "Gyűlölet jellege" rovatot kell kitölteni a megadott szótár alapján. A szótár tartalmazza a vallási csoportokat is, amely olyan emberek csoportja, akik azonos vallási meggyőződéssel rendelkeznek. Vallásuk gyakorlásához nem kell valamilyen önkormányzattal rendelkező vallási közösséget alkotniuk.

Miniszteri döntés értelmében a magyarországi erőszakra kész szervezetekkel kapcsolatos adatgyűjtést kizárólagosan a Terrorrelhárítási Központ (a továbbiakban: TEK) kapta feladatul azzal, hogy amennyiben más rendvédelmi szerv tevékenysége során ezzel kapcsolatban keletkezik információ, azt haladéktalanul köteles továbbítani a TEK részére.

A bíróság az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetlenné tétele elrendeléséről (illetőleg annak megszüntetéséről) elektronikus úton haladéktalanul értesíti a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságot (a továbbiakban: Hatóság), amely szervezi és ellenőrzi a határozat végrehajtását.

A Hatóság az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 92/A. §, 159/B.-159/C. §-a alapján szervezi és ellenőrzi a büntetőügyben a bíróság által elrendelt elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes és végleges megakadályozására vonatkozó kényszerintézkedés végrehajtását, továbbá a külön törvényben meghatározott hatóság által elrendelt elektronikus adat hozzáférhetlenné tétele végrehajtását. A Hatóság ennek érdekében működteti a központi elektronikus hozzáférhetlenné tételi határozatok adatbázisát (KEHTA).

Rendőrségi képzések a diszkrimináció mentesség témakörében

A szakmai anyagok és előadások színvonala, illetve azok széles spektruma nagymértékben hozzájárul az állomány szociális kérdésekhez való affinitásának növeléséhez, és a megfelelő kommunikáció megválasztásához, elősegítve ezzel a pozitív rendőrkép kialakítását.

A belügyminiszter által elrendelt központi továbbképzés keretében, a BM Rendészeti Vezetőképzési, Továbbképzési és Vizsgaportálon az „*Antiszemitizmus és a gyűlölet-bűncselekmények*” címmel kötelezően teljesítendő 3/K/2022/87 számú e-learning képzés végrehajtása folyamatos.

A fenti kötelező képzés mellett a hivatásos állomány részére elérhető az „E-learning továbbképzés a zsidóságról és holokausztról” című, illetve a „Jelenléti továbbképzés a zsidóságról és a holokausztról” című minősített – szakmai – továbbképzés annak érdekében, hogy az állomány megismerje a zsidóság alapvető értékeit, cselekedeteit, eredményeit és a holokauszt megbocsáthatatlan tragédiáját. A továbbképzések segítséget nyújtanak a zsidóság hétköznapijainak és ünnepeinek megismerésével a rendőri munka végzéséhez.

Diszkriminációmentesség témakörben a hivatásos vezetői állomány részére érhető el „Az előítéletek felismerése és kezelése” címen minősített jelenléti – kompetenciafejlesztő – továbbképzés, melynek célja, hogy a belügyi szerveknél dolgozó közép- és felsővezetők

képesek legyenek saját esetleges előítéleteiket felismerni és kezelni a diszkriminációtól mentes munka érdekében.

A vármegyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok vezetői által jóváhagyott éves továbbképzési terv alapján lehetőséget biztosítanak az állomány részére konfliktuskezelői képzéseken (például: „*Konfliktusmentes mindennapok a közrendvédelmi és határrendészeti dolgozók részére*”, „*Hogyan kommunikáljunk előítéletmentesen?*”) történő részvételre. A képzések végrehajtása által az ott elsajátított ismeretek hozzájárulnak az előítéletmentes és szakszerű intézkedések végrehajtásához.

A rendőri állomány részére a multikulturális környezetben végrehajtott rendőri intézkedésről szóló 27/2011. (XII. 30.) ORFK utasítást és a hozzá kapcsolódó módszertani útmutatót, valamint a gyűlölet, illetve előítélet motiválta incidensekkel összefüggő rendőri intézkedésekhez című segédletet az eligazításokon és állománygyűléseken oktatják.

Ugyanígy, ismétlő jelleggel oktatják a 30/2019. (VII. 18.) ORFK utasításban meghatározottak alapján az utasítás mellékleteként kiadott előítélet-indikátorok listáját, illetve a gyűlölet-bűncselekmények jellemzőit.

A Budapesti Rendőr-főkapitányságon az elmúlt évek során több tréninget tartottak az antiszemitizmus tárgyköréhez kapcsolódóan.

Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv és a roma kisebbségi önkormányzatok közötti együttműködésről, kapcsolattartásról szóló 22/2011. (X. 21.) ORFK utasítás alapján különböző előadásokat tartottak konfliktuskezelés, és a téma iránti szenzitivitás növelésének tárgyában a szolgálatirányító parancsnokok, valamint a közterületi szolgálatot teljesítő állomány részére. A Központi Kisebbségi Kapcsolattartási Munkacsoport által szervezett téma iránti affinitást növelő képzésen a Budapesti Rendőr-főkapitányság VIII., X., XX-XXIII. és XXI. Kerületi Rendőrkapitányságokon szolgálatot teljesítő – magukat kisebbség tagjának valló – szolgálatparancsnokok vettek részt.

A budapesti Nemzetközi Rendészeti Akadémia (International Law Enforcement Academy, a továbbiakban: ILEA) az Amerikai Egyesült Államok és a világ különböző országai – beleértve az Európai Unió kötelékébe tartozó országok egy részét is – rendészeti szervei közötti együttműködés kereteinek kialakítása, fejlesztése érdekében létrehozott intézmény. A cél az országokon átívelő szervezett bűnözés elleni közös fellépés támogatása, a demokratikus kormányzás, a társadalmi, politikai és gazdasági stabilitás elősegítése.

A budapesti ILEA otthont ad számos speciális kurzusnak, melyek témái az ILEA programban résztvevő országok visszajelzései alapján kerülnek meghatározásra. A képzések kiváló lehetőséget biztosítanak a különböző országokból ide érkező hallgatóknak a tapasztalatcserére, kapcsolatok kialakítására. Az Akadémia éves órarendjét, az abban szereplő képzések témáit az Amerikai Egyesült Államok illetékes szervei határozzák meg.

Az órarendben rendszeresen szerepel a „Countering Bias-motivated Crimes (Hate Crimes) – Előítélet-motivált bűncselekmények üldözése (gyűlölet bűncselekmények)” elnevezésű képzés, melynek kiemelt témája a vallási üldözés alapú bűncselekmények felderítése, nyomozása. Ezekre a kurzusokra minden alkalommal kap meghívót az Európai Unió tagállamai közül is

egy-egy ország, köztük több alkalommal Magyarország is. Ezen felül további, erőszakos cselekmények nyomozásával foglalkozó kurzusok is érintik a gyűlölet bűncselekmények témáját.

Az Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynöksége Magyar Nemzeti Iroda (CEPOL MNI) a bűnüldöző szervek képviselői számára nyújt képzéseket az unió teljes területén és azon is túl. Tevékenységükkel erősítik az EU belső biztonságát, és hozzájárulnak a terrorizmus, a szervezett bűnözés, a kábítószer-kereskedelem, az emberkereskedelem és a polgárokat és az európai életmódot fenyegető egyéb közvetlen veszélyek elleni küzdelemhez. A CEPOL a tagállamokon és az egyéb uniós intézményekkel együttműködve folyamatosan felméri a képzési igényeket, ezzel is hozzájárulva az EU biztonsági prioritásainak érvényesüléséhez.

A képzések zöme természetesen szakmai jellegű, és speciális, de az elmúlt években külön hangsúlyt kapott a rendőri etika és az alapvető jogok érvényesülése és ezen kritériumoknak megfelelő képzési portfólió összeállítása. Hazánk CEPOL Management Board tagságából fakadóan folyamatosan elkötelezett a tárgykörben jelentkező képzési formák CEPOL portfólióban való megjelenésében.

Az antiszemita gyűlölet-bűncselekmények megelőzése, az áldoztok támogatása

A különleges bánásmód biztosítását Be. XIV. fejezete szabályozza. A különleges bánásmód az általánostól eltérő, a büntetőeljárás jogoknak gyakorlását elősegítő, támogató vagy védelemben részesítő szabályok összességét jelenti. Céljük, hogy az úgynevezett sérülékeny csoportba tartozó személyek az ilyen hátránnyal rendelkezőkkel azonos módon gyakorolhassák jogaikat, függetlenül eljárásbeli pozíciójuktól.

A különleges bánásmód megállapítása és a szükséges intézkedések alkalmazásának bevezetése egyéni értékelés alapján történik, melynek során a hatóságnak – a kötelező elemeken kívül – mérlegelési lehetősége van. Az egyes büntetőeljárás cselekményekre és a büntetőeljárásban részt vevő személyekre vonatkozó szabályokról szóló 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet (továbbiakban: IM rendelet) 8. § (1) bekezdés alapján a nyomozó hatóságok az egyéni értékeléseket a 9. § (4) bekezdésben meghatározott 1. sz. melléklet szerinti adatlap felhasználásával végzik.

A Be. alapján az érintett személyek indítványára vagy hivatalból kerülhet sor a különleges bánásmód megállapítására.

A különleges bánásmódot igénylő személyekkel kapcsolatos Be. szerinti rendszer alapvetése, hogy az eljáró szervek egy induló döntést hozzanak valamennyi olyan esetben, amikor felmerül az egyéni értékelés igénye, és ez a döntés egységes szempontrendszeren alapuljon. Amennyiben tehát a bíróság, az ügyészség, vagy a nyomozó hatóság azt észleli, hogy a büntetőeljárással érintett személy vonatkozásában egyedi, sajátos igények merülnek fel, úgy elsődlegesen arról kell döntést hozni, hogy az érintett különleges bánásmódot igénylő személy-e. Ennek eldöntését követően nyílik meg az az eszközrendszer, amely az érintett egyedi igényeit a legmegfelelőbb módon képes kezelni. Az elsődlegesen érintett személyi kör a sértett és a tanú, valamint egyes intézkedéseket a Be. 96. § kiterjeszt a terheltre, a védőre, a szakértőre, a szaktanácsadóra, a vagyoni érdekeltre, ezek, valamint a sértett és a tanú segítőjére, vagy ezekre figyelemmel más személyekre is.

A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a különleges bánásmódot igénylő személy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítését és kíméletét az eljárás érdekeire figyelemmel biztosítja, hogy az érintett személy a különleges bánásmódot megalapozó körülményekből fakadó akadályok ellenére megfelelően gyakorolhassa az e törvényben meghatározott jogait, illetve teljesíthesse kötelezettségeit, valamint fokozott védelemben részesíti az érintett személy különleges bánásmódot megalapozó körülményekkel összefüggő személyes adatait, így különösen az egészségügyi adatait. Az eljáró szerv elősegíti, hogy az érintett személyesítő közreműködését vehesse igénybe, az eljárási cselekmények tervezése és elvégzése során az érintett személy személyes igényeinek figyelembevételével jár el, és az érintett személy részvételét igénylő egyes eljárási cselekményeket haladéktalanul és lehetőség szerint megismétlés nélkül folytatja le.

A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a különleges bánásmódot igénylő személy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítését és kíméletét az eljárás érdekeire figyelemmel elősegíti, hogy az érintett személyesítő közreműködését vehesse igénybe.

A 30/2019. (VII. 18.) ORFK utasításban foglaltak szerint, ha az elsődleges adatok alapján gyűlölet-bűncselekmény gyanúja állapítható meg, a büntetőeljárás lefolytatása során kiemelt figyelmet kell fordítani az áldozat, valamint – az eljárás alapjául szolgáló cselekmény nyilvánosságra kerülése esetén – az áldozattal azonos, az elkövető előítéletének tárgyát képező tulajdonságokkal rendelkező csoportok irányában olyan tartalmú üzenet közvetítésére, amely szerint a gyűlölet-bűncselekmények minden esetben kivizsgálásra kerülnek.

Az intézkedő rendőr az áldozattal nyugodt, objektív és a szakszerűség keretein belül az áldozatot támogató kommunikációt köteles folytatni. A rendőr az áldozat viselkedésével, kultúrájával, származásával, közösségével kapcsolatban nem jeleníthet meg személyes értékítéletet, köteles tartózkodni a sztereotip, előítéletet hordozó, vagy az áldozat hibáztatására utaló szavak és kifejezések használatától.

A különleges bánásmódot igénylő személy részvételét igénylő eljárási cselekmény elvégzésére szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról, működtetéséről és a használata ellenőrzéséről szóló 13/2018. (VI. 12.) IM rendelet rendelkezik, mivel az eljáró szerv az eljárási cselekményt az erre szolgáló, vagy arra alkalmassá tett helyiségben végzi el, feltéve, hogy az érintett személy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése és kímélete más módon vagy más intézkedéssel nem biztosítható.

A területi szervek illetékességi területén mindenhol alakítottak már ki különleges kihallgató helyiséget, mely működtetése a normában előírtak szerint történik. Különleges meghallgató helyiséggel nem rendelkező nyomozó szervek a megyei illetékességi területén kialakítottakat igénybe vehetik, illetve több helyi szerv rendelkezik az IM rendeletben előírt irodával, ahol a különleges bánásmódot igénylő személyek kihallgatása kép- és hangfelvétel rögzítése mellett foganatosítható.

A lokális szinten együttműködő partnereknek egy készülő, vagy már kialakult „hate incidents” hatékony kezeléséhez az ORFK Rendészeti Főigazgatóság „A gyűlölet, illetve előítélet motiválta incidensekkel összefüggő rendőri intézkedésekhez” címmel segédletet adott ki.

Az ORFK Rendészeti Főigazgatóság és az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság együttműködése alapján 2020 novemberében elkészült a „Tegyünk Ellene Együtt!” tájékoztató kiadvány, amelyben a gyűlölet-bűncselekmények áldozatai számára hasznos információk és segítő tanácsok találhatóak. A kiadvány 2021. február hónapban 22.000 példányszámban legyártása került.

Az áldozatok azonosítása és a szükségleteiket tisztelő eljárások érdekében az interszekcionalitás vizsgálata elengedhetetlen. Az interszekcionális megközelítés elfogadása kulcsfontosságú annak megértéséhez, hogy az emberek életét többféle előnyös és hátrányos tényező befolyásolja. Nagyon gyakran az előítéletek által motivált erőszak és megkülönböztetés összetett és sokrétű jelenség, amelyben két vagy több előítélet összefonódik, és minden egyes eset sajátos dimenziót kap. Az interszekcionalitás segíthet azonosítani a gyűlölet-bűncselekmények áldozatává vált személyek kiszolgáltatottságát és az érintettek sajátos szükségleteit. A megkülönböztetés egyéb formáin alapuló egyenlőtlenségi rendszerek keresztezik egymást, ezáltal egyedi dinamikát és hatásokat hoznak létre. Az egyenlőtlenség minden formája kölcsönösen erősíti egymást, ezért egyszerre kell elemezni és kezelni őket, hogy megelőzzük, hogy az egyenlőtlenség egyik formája súlyosbítsa a másikat. Az interszekcionalitás növelheti az áldozattá válás és a reviktimizáció kockázatát, valamint csökkentheti annak valószínűségét, hogy az áldozatok jelentsék az őket ért gyűlölet motiválta incidenseket.

2. Kutatások, felmérések az antiszemitizmus kérdésében

Az antiszemitizmus elleni küzdelem jelentős része az antiszemita incidensek előfordulásának nyomon követése.

A Tett és Védelem Liga monitoring tevékenysége

A Tett és Védelem Liga egyik célja, hogy a társadalom szélesebb köreiből felhívja a figyelmet az antiszemitizmusra. Ennek elsődleges eszköze a közéletben előforduló gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos folyamatos és szakmailag megalapozott monitoring tevékenység. Az antiszemita incidensekre és egyéb gyűlöletcselekményekre vonatkozó információk gyűjtése és elemzése hiányában sem a zsidó közösségek, sem az egyének számára nem lehet valós védelmet biztosítani.³⁶

Magyarországon az antiszemita gyűlöletcselekmények monitorozását a Tett és Védelem Alapítvány (TEV) által életre hívott Brüsszel Intézet, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) által kidolgozott és javasolt módszerek alapján jelentős magyar állami költségvetési támogatás felhasználásával végzi.³⁷

Adatgyűjtési tevékenységének eredményét a TEV havi rendszerességgel közzéteszi havi jelentések formájában, a megállapítások összefoglalóját pedig éves jelentésben publikálja.

A jelentések kétféle cselekménnyel foglalkoznak: antiszemita gyűlölet-bűncselekményekkel és gyűlölet motiválta incidensekkel. A jelentések mindkét cselekményt összefoglalóan 'gyűlöletcselekményeknek' nevezik. Az antiszemita gyűlölet-bűncselekmények és az egyéb típusú gyűlölet-bűncselekmények közötti fő különbség az antiszemita motiváció megléte.³⁸

A Kormány az Európai Tett és Védelem Liga (APLE – Action and Protection League of Europe) létrehozásáról szóló 1623/2018 (XI.29.) Korm. határozata alapján létrehozta a TEV európai hálózatát, az Európai Tett és Védelem Ligát, amely 2021 októberében megnyitotta brüsszeli irodáját az antiszemitizmus elleni küzdelem egész kontinensre kiterjedő koordinálásáért.³⁹

A 2021-es évben a TEV összesen 37 antiszemita gyűlöletcselekményt detektált Magyarországon. Ezek közül 1 esetben támadást, 5 esetben rongálást, 2 esetben fenyegetést és 29 esetben gyűlöletbeszédet azonosított. Diszkriminációs cselekmény nem jutott a TEV tudomására.⁴⁰

³⁶ *Antiszemita gyűlölet-bűncselekmények és incidensek Magyarországon-2021. éves jelentés*, Tett és Védelem Liga, 2.

³⁷ *Jelentések, Brüsszel Intézet*, <https://brusszelintezet.hu/kategoria/eves-jelentesek/>.

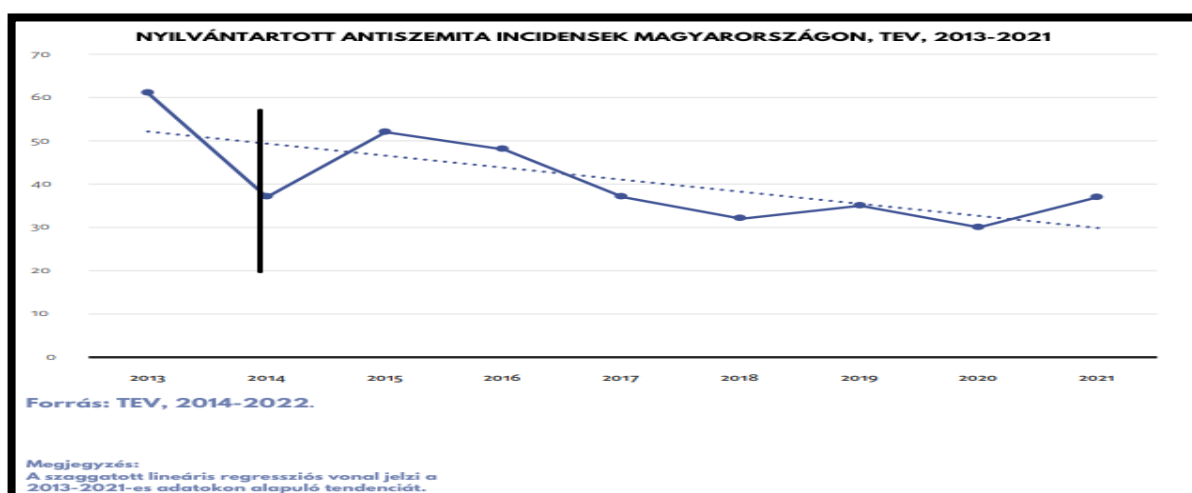
³⁸ Lásd Tett és Védelem Alapítvány (17.lj.)

³⁹ 1623/2018. (XI.29.) Korm. Határozat. az Európai Tett és Védelem Liga (APLE-Action and Protection League of Europe) létrehozásáról.

⁴⁰ Lásd Tett és Védelem Alapítvány (17.lj.), 4.

A NYILVÁNTARTOTT ANTISZEMITA GYÜLÖLET CSELEKMÉNYEK SZÁMA MAGYARORSZÁGON, TEV, 2013-2021	
Év	Nyilvántartott antiszemita incidensek
2013	61*
2014	37
2015	52
2016	48
2017	37
2018	32
2019	35
2020	30
2021	37

Forrás: TEV, 2014 - 2022.

A 2013-2021-es időszakot vizsgálva megállapítható, hogy az antiszemita incidensek száma csökkenő tendenciát mutat hazánkban, a fenti két táblázat ezt mutatja be.

Az alábbi táblázat tartalmazza a Tett és Védelem Alapítvány 2022. évi kutatási eredményeit:

2022. évben azonosított antiszemita gyűlöletcselekmények						
	Összesen	Támadás	Rongálás	Fenyegetés	Gyűlöletbeszéd	Diszkrimináció
Január	7	0	1	2	4	0
Február	1	0	0	0	1	0
Március	-	Technikai problémák miatt a március-áprilisi jelentés egy jelentésbe került				
Április	6	0	1	0	5	0
Május	6	0	1	0	4	1
Június	2	0	2	0	0	0
Július	5	0	2	1	2	0
Augusztus	6	0	3	1	2	0
Szeptember	2	0	1	0	1	0
Október	4	1	1	0	2	0
November	1	0	0	0	0	1
December	5	0	0	0	4	1
Első félév összesen	22	0	5	2	14	1
Éves összesen	45	1	12	4	25	3

Forrás: TEV hivatalos adatszolgáltatás, 2023.

Az Európai Zsidó Szövetség kutatási eredményei

Az Európai Zsidó Szövetség (EJA) 2022 júniusában Budapesten megrendezett éves konferenciáján bemutatásra került Európa azon 12 országának zsidóságáról készült 2 évet felölelő kutatás, ahol jelentős számban élnek zsidók. A kutatás összegezte az elmúlt évek fontosabb felméréseit a zsidó közösségek életéről.

A kutatás adatai szerint Dániát követően Magyarországon a legnagyobb a zsidóság biztonságérzete Európában, ezen belül Magyarország az első helyen áll abban, hogy ott érte a zsidókat a legkevesebb antiszemita támadás. Hazánk a vallásgyakorlás tekintetében is pozitívan

teljesített a kutatásban.⁴¹ A tanulmány az elmúlt években készült felméréseket összegezve, az európai kormányok tevékenységét illetően állított fel egy sorrendet, amely szerint a zsidók életkörülményeire vonatkozóan Olaszország mögött Magyarország a második legjobb eredményt érte el.⁴²

⁴¹ Máté Patrik, *Magyarország garantálja a zsidó közösség biztonságát*, Magyar Nemzet, <https://magyarnemzet.hu/belfold/2022/06/magyarorszag-garantálja-a-zsidó-kozosseg-biztonsagat>.

⁴² Cnaan Liphshiz, *Which European countries are best for Jews? A new study offers unexpected answers*, Jewish Telegraphic Agency, <https://www.jta.org/2022/06/21/global/which-european-countries-are-best-for-jews-a-new-study-offers-unexpected-answers>.

3. A magyar külpolitika szerepe az antiszemitizmus elleni harc támogatásában

Az antiszemitizmus elleni fellépés, annak multilaterális és bilaterális kapcsolatrendszerünkben történő célirányos megjelenítése Magyarország külpolitikájának egyik leghangsúlyosabb eleme. Az ENSZ Emberi Jogi Tanács (EJT) 49. ülészakájának keretében 2022. március 10-én, a vallás- és lelkiismereti szabadság kérdésével foglalkozó ENSZ különleges jelentéstevővel folytatott interaktív dialógus során elhangzott nemzeti felszólalásában hazánk hangsúlyozta, hogy zéró toleranciát hirdetett az antiszemitizmussal szemben.

Az Izrael melletti kiállásunk egyik elvi alapvetése a holokauszt borzalmaiból levont következtetés, hogy soha többé ne történhessen ehhez hasonló történelmi rémtett. Magyarország ezért elkötelezett az Izraelt illető kiegyensúlyozott megközelítés kérdésében. Nem tartjuk elfogadhatónak a nemzetközi intézményekben, ENSZ- és EU-fórumokon azt a narratívát, amely a felelősséget kizárólag Izraelre hárítja. Izrael elidegeníthetetlen joga saját szuverenitásának és állampolgárai biztonságának megvédése. Ahogyan eddig is, a jövőben is fel fogunk szólalni az egyoldalú és torzító megnyilvánulásokkal szemben. Magyarország a terrorizmus minden formáját következetesen elítéli, ebben nem lehet kettős mérce és a terroristákat nem lehet egy lapon említeni Izrael önvédelemhez való jogával.

Az ENSZ Emberi Jogi Tanács magas szintű szegmensén Magyarország felszólalt a testület által létrehozott vizsgálóbizottság (*the UN Human Rights Council's Commission of Inquiry, COI*) – Izraellel szemben hátrányosan – részrehajló működésével szemben. Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa által létrehozott vizsgálóbizottsággal (COI) szembeni aggályainknak magyar részről a III. Bizottság ülészakáján is hangot adtunk nemzeti felszólalásban, valamint az EJT 50. ülészakáján csatlakoztunk a COI részrehajló működésével szemben aggodalmat kifejtő amerikai kezdeményezésű közös nyilatkozathoz.

A Magyar Kormány külpolitikájában, elsősorban az Európai Unió és az ENSZ szerveiben betöltött szerepén keresztül továbbra is törekedni fog az Izraellel szemben bojkottot hirdető BDS mozgalom antiszemita csoportjainak visszaszorítására és arra, hogy európai uniós és más nemzetközi források ne kerülhessenek a mozgalomhoz.

Mindezen felül, egy évtizedes kimaradást követően, Magyarország aktív közbenjárására 2022. október 3-án megrendezésre került a 12. EU-Izrael Társulási Tanács, mely a kétoldalú kapcsolatokat áttekintő legmagasabb politikai-szintű találkozó. Az ülésen Jaír Lapid izraeli miniszterelnök beszédében külön köszönetet mondott azért, hogy hazánk kiemelt szerepet játszott a Társulási Tanács megvalósításában.

2023. október 7-én példátlan volumenű támadás érte Izraelt a Hamász terrorista szervezet részéről. A következetes magyar álláspont az, hogy Izraelnek elvitathatatlan joga, hogy megvédje magát és állampolgárait.

Megítélésünk szerint a jelen helyzetben, amikor az Izrael és a Hamász közötti háború sok ezer palesztin, izraeli és más nemzetiségű áldozatot követel, még nagyobb jelentősége van a békére felhívó magyar külpolitikai törekvéseknek. Mind az Izraellel, mind más közel-keleti partnerekkel, főként az Egyiptommal való kiemelkedő diplomáciai és politikai kapcsolataink

révén szorgalmazzuk az Ábrahám-megállapodások további kiterjesztését, valamint a tartós béke irányába mutató olyan megoldások keresését, amelyek Izrael biztonságát és önvédelemhez való jogát is figyelembe veszik.

4. A zsidó közösségek jogállása Magyarországon

Magyarországon a zsidó vallásgyakorlás alapvetően **három bevett egyházban (neológ – MAZSIHISZ, status quo ante – EMIH, orthodox – MAOIH)** – ez a vallási közösségek legmagasabb szintű jogállása –, két progresszív vallási közösségben – **Szim Salom és Bét Orim** –, valamint a **Magyarhoni Zsidó Imaegylet Egyesületen (ZSIMA)** belül valósul meg. A két progresszív közösség az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény (a továbbiakban: Ehtv.) 2019-es módosítását követően nyilvántartásba vett egyházi státust nyert, és jelenleg a MAZSIHISZ társult tagjai, míg a ZSIMA vallási civil szervezetként működik.

MAZSIHISZ - Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége

A kommunista hatalom 1950-ben az összes hazai zsidó közösséget egyetlen ernyőszervezet, a Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete (a továbbiakban: MIOK) alá terelte, s e tekintetben csak az 1989-es rendszerváltás hozott változást: az ateista állam által korábban bevezetett korlátozások megszüntetése ismét lehetővé tette a szabad vallásgyakorlást. A megújult zsinagógai élet egyre élénkebb közösségi köteleket teremtett: ismét előtérbe került a vallási szabályok betartása, azok közös tanulmányozása és tanítása, a judaizmus erkölcsi alapjainak megerősítése és a Tóra parancsolatainak alapuló szociális gondoskodás. Ennek eredményeként a MIOK átszervezéséből jött létre 1991-ben a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége, a MAZSIHISZ, amely ma kiemelkedő és központi koordináló intézményi szerepet tölt be a zsidó kultúra és közélet terén. A MAZSIHISZ által fenntartott szociális háló több ezer ember mindennapjait teszi könnyebbé, a zsidó identitást ápoló intézményeiben, óvodáiban, iskoláiban, egyetemeiken közel 1000 gyermek és diák tanul.

A MAZSIHISZ szerteágazó kapcsolatokat ápol hazai és nemzetközi zsidó szervezetekkel: tagja a Zsidó Világkongresszusnak (WJC), az Európai Zsidó Kongresszusnak (EJC), a Zsidó Hitközségek Európai Tanácsának (ECJC), valamint fontos partnere Izrael Államnak, a Claims Conference-nek, a Joint-nak, a Jewish Agency-nek (Sochnut), az Anti-Defamation League-nek (ADL) és a cionista mozgalomnak.

A szövetséghez mintegy negyven zsinagóga tartozik, amelyek közül húsz fővárosiban rendszeresen tartanak istentiszteletet. A MAZSIHISZ fő feladatának tekinti a vallási hagyományok ápolása mellett a szociális támogatás, valamint a hagyományos zsidó oktatás erősítésének, bővítésének ügyeit.

Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH)

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH) Magyarország három bevett zsidó egyházának (MAZSIHISZ, MAOIH, EMIH) egyike, 2004-ben alakult Köves Slomó vezetésével. Az EMIH saját magát a statusquo szellemiség továbbvivőjének vallja. A Statusquo Ante irányzatot 1877-ben ismerte el először a magyar törvényhozás a harmadik zsidó irányzatként, az országos szervezet pedig 1927-ben alakult meg. A kommunista államhatalom 1950-ben szüntette meg az addig önálló zsidó hitközségeket és létrehozta a Magyar Izraeliták Országos Képviselőletét (MIOK). Mindezek után az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség 2004-ben alakult újjá és az egykori Statusquo Ante hitközségek szellemiségét követve, annak

hagyományait elfogadva és ápolva a magyar zsidóság vallási felemelkedésének támogatását tűzte ki céljául.

Az EMIH létrejötte

2004-ben alakult meg a magyarországi Chabad Lubavics nemzetközi zsidó mozgalom inspirációjára az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH), amely szellemi elődjének a Status quo Ante irányzatot tekinti. Célja ennek az irányzatnak a felélesztése és a magyarországi zsidóság vallási fejlődésének előmozdítása. Célul tűzték ki, hogy azokat a zsidókat is bevonják a hitéletbe, akik eddig kevésbé, vagy egyáltalán nem voltak aktívak. Ehhez igyekeznek megteremteni azokat a feltételeket és kereteket, amik elengedhetetlenek a zsidó hagyományok gyakorlásához. A hitközség alapító okirata szerint az EMIH „egy új, konzervatív értékek és ősi gyökerek után kutató fiatal nemzedék képviselője, amely a Statusquo irányzat megújításával, egyesíti az autentikus értékrendet és ortodox hagyományokat a nyitottsággal és dinamikus gondolkodással.”

Az EMIH fenntartása

Az EMIH elsősorban adományokból, tagi hozzájárulásokból és célzott pályázati támogatásokból tartja fent magát. Bejegyzett „egyházként” jogosult továbbá a személyi jövedelemadókból felajánlott kétszer 1%-ra. A 2012 januárjában életbe lépett egyházügyi törvény a MAZSIHISZ-szel egyenrangúként jelölte meg az EMIH-et és a Magyarországi Autonóm Ortodox Izraelita Hitközséget (MAOIH).

Szervezeti felépítés

Az EMIH élén operatív irányítóként a vezető rabbi áll. Munkáját ellenőrzi és segíti a tagszervezetek, tagintézmények és templomkörzetek által delegált küldöttgyűlés, a küldöttgyűlés által megválasztott előljárók, valamint a Rabbinátus. A vezető rabbi személyét a Rabbinátus javaslatára a küldöttgyűlés választja, illetve hívhatja vissza.

Az EMIH rabbijai és közösségei egyre több helyen találhatóak meg a fővárosban és országszerte.

MAOIH - Magyarországi Autonóm Ortodox Izraelita Hitközség

A kiegyezéssel és az emancipációs törvénnyel az Osztrák-Magyar Monarchia keretei között új korszak vette kezdetét a magyarországi zsidók történetében. Az egyenjogúsítást kimondó 1867. évi XVII. törvénycikk ratifikálásáig a magyarországi zsidó felekezetet az egymástól teljesen független izraelita hitközségek összessége képezte. 1868/69 telén báró Eötvös József kultuszminiszter kezdeményezésére összeült az első országos izraelita kongresszus. Az Egyetemes Gyűlés képviselőinek célja az volt, hogy megalkossák a magyarországi és erdélyi izraelita hitközségek országos szervezetét és ezzel a felekezetet egyházzá szervezzék. Az orthodoxok nem fogadták el a kongresszusi szabályzatokat. Pauler Tivadar vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyezte az orthodox hitközségek megszervezését, és 1871. október 22-én jóváhagyta a „Szervező alapszabályzat(ot) a Magyar- és Erdélyország autonóm hittörvényű zsidó hitfelekezete számára”. Az országos orthodox szervezet központja érdekképviselői céllal Budapesten székel, azonban a jelentős orthodox közösségek vidéken éltek. A 20. század elejére a vidéki orthodox zsidóság a fővárosba kezdett áramolni. a pesti az

1920-as évekre az ország egyik legnépesebb orthodox közössége lett. A vidék orthodox zsidó közösségek zömét a vészidőszakban elpusztították. A túlélők elvándorlása pedig az 1950-es évek derekáig lezajlott, melynek fő oka az új társadalmi berendezkedés által megnehezített vallási élet volt.

A magyarországi Orthodoxia 1993-ban szerveződött újjá és 2012-ben nyerte vissza teljes függetlenségét és az államilag elismert történelmi egyházi címét, majd 2018-ban kilépett a MAZSIHISZ-ből. Budapesten működik az oktatási intézményük, ahol bölcsőde, óvoda és általános iskola működik, az Alma utcában pedig jelenleg is fenntartják és fejlesztik a nagy múltra visszatekintő Szeretetotthonukat.

Szim Salom Progresszív Zsidó Hitközség

A Szim Salom Magyarország első, 1992 óta működő progresszív – reform - zsidó hitközsége,⁴³ 2023-ban 530-an ajánlották fel személyi jövedelemadójuk 1%-át a szervezetnek. A Hitközség Sábbati és ünnepi istentiszteleteket, közösségi és kulturális programokat tart, gyermek- és felnőttoktatást biztosít, lehetőséget ad a zsidó életciklus-események megünneplésére.

Elveik szerint a közösségen belül mindenki a maga tempójában közeledhet a vallási hagyományokhoz, azok is, akik nem járatosak a zsidó liturgiában és nem részesültek zsidó oktatásban. Fontosnak tartják a más vallásokkal folytatott párbeszédet, a nők és férfiak egyenlő jogait a vallási életben is.

A Hitközség fennmaradásának zálogát a gyermekek tanításában látja: a B'né micvá (A törvény gyermekei) program keretében – a progresszív szemléletnek megfelelően – egyforma képzést nyújtanak a fiúknak és a lányoknak.

Bét Orim Reform Zsidó Hitközség

A Bét Orim Magyarország másodikként, 2006-ban megalakult reform zsidó hitközsége. A zsidóságon belüli reformmozgalom a zsidó felvilágosodás hatására, a nyugat-európai emancipációs és integrációs folyamatokkal nagyjából párhuzamosan, a XIX. században kialakuló, német területről induló zsidó vallási irányzat, amely ma elsősorban az angolszász világban népszerű.⁴⁴ Ennek megfelelően a Hitközség nyitott szemléletet képvisel, melynek egyik legfontosabb eleme a női rabbik működése, illetve az, hogy a rabbik a reform közösségek életében nem klasszikus vezetői, hanem sokkal inkább tanítói minőségben vannak jelen.

A magyar reform zsidó közösségek története egészen az 1848-49-es szabadságharcig nyúlik vissza, ekkor alapította meg az első közösséget Einhorn Ignác (később Horn Ede) több szabadgondolkodású zsidó fiatallal együtt,⁴⁵ szemléletüket pedig ma is magukénak érzik a Bét Orim tagjai.

A Bét Orim szorgalmazza a zsidó tradíció megismerését, ugyanakkor hiszik, hogy a vallási törvények betartását és mindennapi életvitelét tekintve minden tagnak a saját útját kell járnia.

⁴³ <http://www.szimsalom.hu/bemutakozunk/kik-vagyunk/>

⁴⁴ <https://betorim.hu/kozosseg/rolunk/a-reform-mozgalom/>

⁴⁵ <https://betorim.hu/kozosseg/dokumentumok/a-bet-orim-tortenete/>

A Hitközség rendszeresen szervez tanfolyamokat, ahol vallási és a mindennapi étellel kapcsolatos kérdéseket járnak körül. 2023-ban a Bét Orim Progresszív Zsidó Egyesület számára 375-en ajánlották fel adójuk 1%-át.

Magyarhoni Zsidó Imaegylet Egyesület (ZSIMA)

A ZSIMA vallási egyesületként működik, tagjai zömmel a MAZSIHISZ különböző hitközségeiben is tevékenykedő rabbik.

A bevett zsidó közösségek közül a Kormány – a mai fogalmak szerint - átfogó együttműködési megállapodást kötött a MAZSIHISZ-szel (még 2001-ben, amelyet akkor a MAOIH képviselője is aláírt), illetve az EMIH-hel (2019-ben, már az új törvényi szabályozás értelmében).

A zsidó vallási közösségek – különösen a bevett egyházként működők – tevékenységükhöz kiemelt állami költségvetési támogatást kapnak. A 2011-es népszámlálás adatai alapján 10.965 fő vallotta magát izraelita felekezetűnek, a 2022-es népszámlálásra ez a szám 7.635 főre csökkent (Magyarországon a zsidóság külön nemzetiségként nem jelenik meg). Tekintettel arra, hogy a magyarországi zsidóság számára a vallási, felekezeti hovatartozás megvallása különösen szenzitív kérdésnek számít, továbbá arra a tényre, hogy a 2022. évi népszámlálás során nem volt anonim az adatfelvétel, ténylegesen ennél magasabb lehet a zsidó felekezethez tartozók száma. A zsidó felekezetek kb. százezer főre teszik Magyarországon a zsidó származásúak számát.

A népszámlálási adatokkal ellentétes trendet mutat a személyi jövedelemadójuk (SZJA) 1%-át felajánlók számának alakulása, aminek kapcsán csak 2022-ről 2023-ra 5,5%-os növekedés észlelhető. Az alábbi táblázat azt mutatja be, hogy hány fő ajánlotta fel a személyi jövedelemadója 1%-át valamelyik zsidó egyháznak:

Név	2022. évben SZJA felajánlók száma (fő)	2022. évben SZJA felajánlott összeg (Ft)	2023. évben SZJA felajánlók száma (fő) ⁴⁶	2023. évben SZJA felajánlott összeg (Ft) ⁴⁷
Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége	11 968	110 936 049	12 629	131 792 283
Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (Statusquo Ante)	2 521	17 518 682	2 552	20 473 197
Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség	336	2 586 749	353	3 008 885
Szim Salom Progresszív Zsidó Hitközség	459	3 666 178	530	4 931 010
Bét Orim Reform Zsidó Hitközség	286	2 629 679	375	3 948 840
Összesen:	15 570	137 337 337	16 439	164 154 215

⁴⁶ A NAV 2023. szeptember 1-ei előzetes adatszolgáltatása alapján.

⁴⁷ A NAV 2023. szeptember 1-ei előzetes adatszolgáltatása alapján.

5. A zsidó közösségek szerepvállalása a közfeladat ellátásban

Magyarország megújítása értékalapon álló közösségek nélkül nem képzelhető el. Magyarország Kormánya természetes szövetségesei ebben a munkában a hit alapján álló, évezredek múltú közösségek. Ezt fejezi ki az Alaptörvényünk, amely az együttműködő elválasztás modelljét hozta létre. Az egyházi szerepvállalás mind az intézményfenntartás, mind az ellátottak számának arányában jelentős emelkedést mutatott az utóbbi években.

A MAZSIHISZ köznevelési, illetve szakképző intézményeibe összesen 1.314 gyermek, illetve tanuló, az EMIH köznevelési és szakképző intézményeibe pedig 822 gyermek, illetve tanuló jár. Az egyházi terület 250 millió Ft-os támogatásával megtörtént az EMIH fenntartásában a Bét Menachem Héber-Magyar Kéttannyelvű Általános Iskola, Óvoda és Bölcsőde mellett 2017 szeptemberében a Maimonidész Zsidó Gimnázium is megnyitotta kapuit. A MAOIH az ún. Amerikai Alapítványi Iskolát működteti, a felvétel során szigorú vallási kritériumokat (halachikus szabályokat) alkalmaz, melynek következtében minimális gyermeklétszámmal működik.

A MAZSIHISZ és a MAOIH szociális intézményei felekezeti alapon működnek, így az egyházi szociális intézményi ellátás legkisebb szegmensét képviselik, ugyanakkor az EMIH a korábbi Arany Alkony (most Olajág) szociális intézmények átvételével viszonylag jelentős egyházi szociális intézményellátóvá vált.

A Kormány 2021. július 14-i ülésén döntött a modellváltó egyetemek új finanszírozási rendszere mellett arról is, hogy szükséges az egyházi fenntartású felsőoktatási intézmények részére a modellváltó egyetemekhez hasonló szabályozási és finanszírozási rendszer kialakítása; illetve a meglévő Szentszéki Megállapodásból, valamint a Kormány és a Magyarországi Református Egyház közötti megállapodásból adódó finanszírozás modellváltó egyetemek finanszírozási szintjére történő emelése úgy, hogy a 2x15%-os béremelés feletti források minőségi és teljesítmény alapon álljanak rendelkezésre. Ennek érdekében – a katolikusokhoz és reformátusokhoz hasonlóan – a Milton Friedman Egyetemet fenntartó EMIH-hel is megtörtént a Kormány és az EMIH közötti átfogó megállapodás módosítása, valamint a közfeladat-finanszírozási szerződés aláírása, így összességében az egyházi felsőoktatási intézményekbe járó hallgatók 92%-a lefedésre került. A Milton Friedman Egyetem a tervek szerint 2027-ig bezárólag több mint 4 milliárd Ft többlettámogatáshoz jut.

6. A zsidó egyházak támogatásai

Mind a hazai, mind a határon túli zsidó vallási közösségek **széleskörű anyagi támogatásban részesülnek** a magyar államtól, amelynek a Miniszterelnökség Egyházi Államtitkárság által kezelt összegeit (2010-től 2023. október hóig bezárólag) a mellékelt táblázat tartalmazza, az alábbiakban összefoglalóan.

A magyarországi zsidó vallási közösségek egyházi államtitkárság által kezelt támogatásainak összege **2010-től 2023 októberéig összesen több mint 36,9 milliárd forint. Pozitív változás, hogy több mint a duplájára emelkedett az éves támogatás összege: a 2010. évi 1 542,3 millió forintról 2023. évre 3 832,1 millió forintra.**

Az alábbi táblázat a vallási közösségeknek a Miniszterelnökség egyházi szakterülete által nyújtott támogatásokat foglalja össze:

Vallási közösség	Egyházi szakterület által nyújtott támogatások 2010-2023*
MAZSIHISZ	28 591 943 132 Ft
EMIH	5 031 834 842 Ft
MAOIH	2 919 672 881 Ft
ZSIMA	405 673 848 Ft
Bét Orim Reform Zsidó Hitközség	15 398 870 Ft
Szim Salom Progresszív Zsidó Hitközség	23 252 398 Ft

* Nem lezárt költségvetési év

Hazai egyházi támogatások bővülése

- Egyházi alapintézmény-működés, Szja (személyi jövedelemadó) rendelkezés és kiegészítése:

2010. év: 108,4 millió Ft → 2023. év: 243,1 millió Ft (124 %-os növekedés),

a 2023. évi támogatás bontása:

MAZSIHISZ:	194.612.813 Ft
EMIH:	35.144.855 Ft
MAOIH:	4.935.971 Ft
Bét Orim Reform Zsidó Hitközség:	2.629.679 Ft
Szim Salom Progresszív Zsidó Hitközség:	3.666.178 Ft
Kőszegi Zsidó Hitközség:	2.105.296 Ft

- Ingtatlanjáradék a három magyarországi zsidó felekezetnek (megosztás a 2012. január 30-án aláírt többoldalú szerződések alapján)

2010. év: 1.355,1 millió Ft → 2023. év: 2.717,2 millió Ft (100 %-os növekedés),

a 2023. évi támogatás bontása:

MAZSIHISZ:	2 068 320 633 Ft
EMIH:	347 882 570 Ft
MAOIH:	300 970 735 Ft

- Egyházi közgyűjtemények és közművelődési intézmények (MAZSIHISZ)
2010. év: 36,5 millió Ft → 2023. év: 216,8 millió Ft (494 %-os növekedés)
- Kórházakban és egészségügyi intézményekben végzett szolgálat: 2023. évben összesen 15 millió Ft (2024. évi igények benyújtási határideje: 2024. február 28.).

MAZSIHISZ:	7.000.000 Ft
EMIH:	8.000.000 Ft

- Jövedelempótlék

A bevett egyházak és belső egyházi jogi személyek egyházi személyeinek kiegészítő jövedelempótlékaról szóló 1266/2020. (V. 29.) Korm. határozat alapján a Kormány kiegészítő jövedelempótlékot biztosít települési lakosságszámtól függetlenül, 2020. évben a korábbihoz képest +60%-os, 2021. évtől +100%-os keret rendelkezésre állásával.

Az egyházi személyek jövedelempótlékára szánt forrás keretösszege tovább emelkedett, ami így a 2022. évben az előző évi szinthez képest közel a háromszorosára nőtt, így a zsidó közösségekre jutó támogatás 2023-ban eléri az 537,8 millió forintot.

- MAZSIHISZ temető-fenntartási támogatás: a MAZSIHISZ az államtól egy 2001-es megállapodás alapján a kistelepülési lelkeszi támogatás kiváltására évente 36 millió Ft-os temető-fenntartási támogatásban részesült, amelynek az összege jelenleg már mintegy 237 millió Ft;
- EMIH zsidó kulturális élet újjászervezésére nyújtott támogatás: a Kormány az EMIH-hel kötött megállapodásban garantálja, hogy a jelentős zsidó múlttal rendelkező magyarországi vidéki és külhoni települések zsidó kulturális életének újjászervezésére évente támogatást nyújt az EMIH-nek (legalább 25 millió Ft összegben, de jelenleg ez a támogatás már 141,9 millió Ft);
- MAOIH jövedelempótló támogatása 2023. évben 14,2 millió Ft
- Magyarhoni Zsidó Imaegylet Egyesület (ZSIMA) jövedelempótló támogatása 144,7 millió Ft.

Ennek az elosztásáról, a konkrét, egy főre jutó összegről a MAOIH és a ZSIMA saját hatáskörben döntenek.

- Hittanoktatás

A fakultatív hittanoktatás támogatására 2010. évben a zsidó közösségeknek 11,2 millió Ft kifizetés történt, és ez 2023. évre majdnem ötszörösére emelkedett, így a 2023. évre 53,3 millió Ft-ban részesülnek, ennek az alábbi a bontása:

MAZSIHISZ:	39,3 millió Ft
EMIH:	14,0 millió Ft

Magyar Templom-felújítási Program

A 2021. évi kormánydöntés alapján a Magyar Templom-felújítási Program keretében további **1800 esetben folytatódhatott vagy kezdődhetett meg a templomok megújulása határon innen és határon túl (1400 hazai, 400 külhoni templom).**

Ebből **8 zsinagóga, illetve imaterem** felújítására kerül sor a MAZSIHISZ közreműködésével összesen **110,4 millió forint** összegben, valamint egy határon túli, **a révkomáromi zsinagóga felújítására 6 millió forint** összegben.

Hazai zsinagóga támogatások

Az egyházi szakterülettől **2.811,3 millió Ft**, egyéb szakterületektől – a hozzánk eljutott információk alapján – további **2.882,6 millió Ft** összegű kormányzati támogatás került biztosításra a hazai zsinagóga-fejlesztések fedezeteként. A más ágazatok által nyújtott támogatások felhasználásának státuszáról nem rendelkezünk információval.

- **2 új zsidó zsinagóga és 2 új közösségi tér kialakítása**
(Gyöngyösi és Lágymányosi zsinagóga visszavásárlás; Újlipótvárosban ZSILIP és Szentendrén új közösségi tér):
 - Gyöngyösi zsinagóga: 33,9 millió forint (MAZSIHISZ); - státusz: vásárlás (18,9 millió) megvalósult, elszámolt, felújítás (15,0 millió) megvalósult, beszámoló rögzítés alatt
 - Újlipótvárosi zsinagóga megvásárlása és felújítása: 170,0 millió forint (EMIH).
- **22 meglévő zsinagóga felújítása**
(MAZSIHISZ: budapesti Rumbach Sebestyén utcai, zuglói, nagykőrösi, karcagi, kaposvári, kecskeméti, kiskunhalasi, miskolci, nyíregyházi, pécsi, szolnoki, debreceni, gyöngyösi, váci és a szegedi új zsinagóga; EMIH: Budapest, Vasvári Pál utcai, budavári, óbudai, szentendrei és mádi zsinagóga; MAOIH: Budapest Dessewffy utcai zsinagóga és Kazinczy utcai Főzsinagóga.)
Jelentősebb támogatások:
 - budapesti Rumbach Sebestyén utcai: egyházi szakterülettől 1.717 millió forint (+Miniszterelnökség más szakterület 1.450 millió forint) – státusz: megvalósult, elszámolt;
 - zuglói: 142 millió forint – státusz: megvalósult, elszámolt;
 - karcagi: egyházi szakterülettől 60,5 millió forint (+ME más szakterület: 7,6 millió forint) – státusz: felújítás alatt, a 2021-ben nyújtott utolsó részlet (15 millió) felhasználási határideje 2023. december 31.;
 - miskolci: egyházi szakterülettől 35 millió forint (+ME más szakterület: 400 millió forint) – státusz: felújítás alatt, a 2021-ben nyújtott utolsó részlet (15 millió) felhasználási határideje 2023. június 30.;
 - szegedi új zsinagóga: ME más szakterület: 50 millió forint
 - Budapest, Vasvári Pál utcai: 127 millió forint – státusz: megvalósult, elszámolt;

- Budapest, óbudai: 258 millió forint – státusz: megvalósult, elszámolt;
- Kazinczy utcai Főzsinagóga felújítása: 65 millió forint (továbbá 2022-ben további 6 millió forint a Mikve felújítására) – státusz: a műszaki átvétel még nem történt meg.
- **4 nem hitéleti célokat szolgáló zsinagóga felújítására** is sor került (szegedi, hódmezővásárhelyi, berettyóújfalui, hajdúböszörményi zsinagóga).
 - Pl. szegedi zsinagóga (ME más szakterület 950 millió forint) – kulturális célokra – a más szakterület által nyújtott támogatás.

Határainkon túli zsinagóga támogatások összesen 849,5 millió Ft:

- révkomáromi Menház és zsinagóga közösségi célú beruházásai 8,5 millió Ft – státusz: megvalósult, elszámolás folyamatban;
- szabadkai zsinagóga teljes körű külső és belső felújítása a Magyar Nemzeti Tanács (Nemzetpolitikai Államtitkárság) által nyújtott 836 millió Ft, valamint uniós forrás felhasználásával – státusz: a más terület által nyújtott támogatás felhasználásának státuszáról nincs információnk,
- Beregszászi zsinagóga felújítása – 5 millió Ft

Kiemelt határon túli zsidó projektek:

- határon túli magyar ajkú zsidó közösségek programtámogatása: pl. Kárpátalján és Kolozsváron évek óta nagy sikerű zsidó kulturális napok.

Az állam éves támogatást nyújt zsidó civil szervezetek működéséhez is. A 2023. évi adatok szerint a kiemelt szervezetek támogatása elérte az évi **1.079,5 millió forintot:**

- Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány (HDKE): 330 millió forint,
- Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány (MAZSÖK): 100 millió forint,
- Tett és Védelem Alapítvány (TEV): 509,5 millió forint,
- Az Élet Menete Alapítvány: 70 millió forint
- Magyarhoni Zsidó Imaegylet Egyesület: 70 millió forint.

7. Zsidó ingatlanjáradék kérdése és az uratlan vagyon

Az egyházi ingatlanrendezés során a MAZSIHISZ valamennyi történelmi zsidó közösség nevében – mint azok jogutódja – járt el az első Orbán-kormány 1998-ban megkötött ingatlanjáradék megállapodás során is (amelyet a MAOIH akkori elnöke – aki egyben a MAZSIHISZ alelnöke is volt – szintén aláírt). Az 1998-as járadék megállapodásban foglaltakat a 2001-es átfogó megállapodás is megerősítette. Időközben viszont a magyarországi zsidó vallási közösségek a felekezet korábbi történelmi tagozódásának megfelelően strukturálódtak. Ennek következtében 2012. január 30-án többoldalú szerződések kerültek aláírásra, amelyek során a MAZSIHISZ évi 190 millió Ft járadékot a MAOIH-nak, 150 millió Ft járadékot pedig az EMIH-nek engedett át, ugyanakkor a megállapodásban foglalt valorizációs szabályok az EMIH számára voltak kedvezőbbek, amelynek következtében jelenleg az EMIH már magasabb összegű juttatásban részesül e címen. A megállapodás tartalmazza még, hogy amennyiben az Országgyűlés további zsidó közösségeket ismer el egyházként, úgy a járadék megosztásába őket is be kell vonni. Az Ehtv. 2018-as – 2019. április 15-én hatályba lépett - módosítása alapján a Fővárosi Törvényszék a Bét Orim és Szim Salom progresszív zsidó hitközségeket nyilvántartásba vett egyházként regisztrálta. A járadék további megosztásával, és abba további szereplők bevonásával kapcsolatos szerződésmódosítás értelemszerűen az azt megkötő zsidó közösségek kompetenciájába tartozik. Esetleges jogvita esetén magyarországi bírósági út áll rendelkezésre.

A megállapodást a Kormány határozatban jóváhagyta, amelyre azért volt szükség, mert a járadék folyósításáért a Kormány a felelős, és a kormányhatározat legitimálja, hogy az átengedett járadékot közvetlenül az engedményes zsidó közösségek (MAOIH, EMIH) javára lehessen utalni.

A járadék megosztásával kapcsolatban időközben komoly viták alakultak ki a zsidó közösségek között. A MAOIH és az EMIH (amely status quo ante gyökerekre hivatkozva a zsidó orthodoxiával való kapcsolatait is hangsúlyozza) kevesli a részükre átengedett ingatlanjáradékot, és részben a járadék-megállapodások Kormány általi felülvizsgálatát kezdeményezték, másrészt pedig a MAOIH a Jeruzsálemi Vallási Bíróság előtt is eljárást kezdeményezett ezzel kapcsolatban. (Erről a MAOIH, illetve David Lau izraeli askenázi főrabbi, a Vallási Bíróság elnöke is tájékoztatta a Kormányt.) A jeruzsálemi Vallási Bíróság az ügyben az orthodoxia javára döntött. A MAZSIHISZ a Vallási Bíróság joghatóságát nem ismerte el, az érintett zsidó közösségek között az ügyben nem jött létre megállapodás. A MAOIH jelezte, hogy igényével várhatóan magyarországi bírósághoz fordul. (A külföldi vallási bíróság döntésének végrehajtására ugyanis a magyar államnak nincs hatásköre.)

A Magyar Kormány a zsidóságot a rendszerváltástól kezdődően folyamatosan kárpótolta, ennek része az örökjáradék és az ingatlanok visszaadása is, valamint a zsidó közösségek nagyvonalú támogatása.

Magyarország részéről 2007. és 2012. között 21 millió dollárnak megfelelő összeg került kifizetésre a végleges rendezés szándékával, mind a magyarországi, mind a már külföldre távozott magyar származású holokauszt túlélők támogatására. A szerződésben szereplő feladatok a MAZSÖK-ön keresztül kerültek végrehajtásra, az erről szóló jelentések 2013-ban

kerültek elfogadásra. Mindezekon túlmenően az Alaptörvény U) Cikk (9) bekezdése véglegesen rendezte és lezárta a kérdést: „Az 1990. május 2-át megelőzően az életüktől vagy szabadságuktól politikai okból jogtalanul megfosztottak és az állam által a tulajdonukban igazságtalanul okozott károk folytán károsodottak számára pénzübeli vagy más vagyoni juttatást biztosító új kárpótlási jogcím jogszabályban nem állapítható meg.”

2021. október 13-án a magyarországi zsidóság képviselőiben a MAZSIHISZ (Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége), az EMIH (Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség) és a MAOIH (Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség) közös memorandumot adott ki, melyben rögzítették, hogy az 1947. február 10-én Párizsban aláírt Békeszerződés 27. cikkelyében foglaltak rendezése az ún. „uratlan vagyona” tekintettel, mindhárom zsidó bevett egyház közös érdeke.

8. Zsidó szervezetek és közalapítványok bemutatása

Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány (MAZSÖK)

A Magyar Köztársaság Kormánya az 1947. évi XVIII. törvénnyel kihirdetett Párizsi Békeszerződés 27. Cikkének 2. pontjában vállalt nemzetközi jogi kötelezettség teljesítésére, az örökös nélkül elhalt zsidó származású, vallású, sérelmet szenvedett személyek után a zsidó közösségek kárpótlására, a közösség életben maradt tagjai javára és érdekében hozta létre a Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítványt.

A MAZSÖK-nek az alapító okiratában rögzített céljai között szerepel, hogy a zsidó származásuk miatt faji, vallási vagy más fasiszta szellemű zaklató rendszabályok elszenvedői, az ő közösségeik, illetve utódaik újjászervezhessék vallási, kulturális, oktatási rendszerüket, erősíthessék zsidó identitásukat. További alapfeladat a magyarországi holokauszt túlélőkről való gondoskodás. A Nyugdíjfolyósító Igazgatóság közreműködésével havi életjáradékot fizet a szervezet a holokauszt túlélőinek. Európában egyedülálló módon megindult a második generációs holokauszt túlélők, azaz a túlélők gyermekeinek támogatása is.

A MAZSÖK legfőbb feladata, hogy a hazai zsidó civil, kulturális és vallási élet újra olyan gazdag és virágzó lehessen, mint a második világháború előtti időszakban, ezért működteti pályázati rendszerét, melynek keretében 2020-ig évi 100 millió Ft, 2020 óta pedig évi 200 millió Ft - saját vagyonból történő - támogatással segíti a pályázatain résztvevőket.

A pályázatok célja az, hogy a támogatott zsidó szervezetek a társadalom széles rétegeiben képviselve legyenek és tevékenységükkel elősegítsék a hagyományőrzést, a vallásgyakorlást, valamint az identitás megőrzését a kultúra és az oktatás területén.

Pályázatot több kategóriában lehet beadni:

- szervezetek működési támogatása (minden Magyarországon bejegyzett zsidó szervezet pályázhat, évente átlagosan 35-40 szervezet működését segítik a pályázaton elnyert összeggel),
- projekt pályázatok (pl.: a vallási élet és zsinagógai életközösségek támogatása, a zsidóság szellemi örökségének védelme és fejlesztése, zsidó közösségépítés, szociális és egészségügyi támogatás, zsidó iskolák és óvodák eszközfejlesztésének támogatása. Összességében évente 150 projektet támogat a MAZSÖK. A zsidó közösségépítésre vonatkozó pályázatok kapcsán meg kell említeni, hogy a Közalapítvány a badacsonytomaji üdülőjében évente közelítőleg 800 személyt nyaraltat támogatott áron),
- szociális támogatási pályázat (zsidó származású, zsidó oktatási, illetve állami intézményekbe járó, szociálisan hátrányos helyzetű, szegény sorsú zsidó óvodások és tanulók részére). A pályázat keretében 100 szociálisan rászoruló családot támogat a Közalapítvány.

A MAZSÖK lebonyolításában a Magyar Kormány támogatásával az elmúlt évben több mint 100 elhagyott zsidó temető újult meg Magyarországon.

A MAZSÖK az elmúlt években több programot bonyolított le, mint például a Zsidó Emancipáció emlékévi, Ocskay díj, Szenes Hanna emléksorozat, Teleki téri munkaszolgálatos emlékmű.

Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány (HDKE)

A Magyar Kormány által 2002-ben életre hívott Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány (HDKE) az 1990-ben társadalmi kezdeményezésre alakult Magyar Auschwitz Alapítvány jogutódja, annak több mint tízéves szakmai munkáját továbbvivő és kiteljesítő szervezet, melynek célja, hogy egyedülálló és hiánypótló munkát végezzen a magyarországi holokauszt kutatásában.

A Közalapítvány sokoldalú társadalmi missziót vállal magára: egyfelől történeti, dokumentálási és feltárási feladatokat lát el, másfelől az oktatás és szemléletformálás a fontos küldetéseinek egyike, nemzeti emlékezeti és kegyeleti funkciókat tölt be megemlékezések szervezőjeként és meghívottjaként egyaránt. Ennek keretében dokumentálni és felmutatni kívánja az együttélést, a veszteséget és az újrakezdést a Vészkorszak után.

A budapesti Páva utca 39. szám alatti intézmény az első állami alapítású holokausztközpont Közép-Kelet-Európában. Az Intézmény a magyar zsidóság, a faji alapon zsidónak nyilvánított polgárok modernkori üldöztetésének történetét, a hozzá vezető utat, a katasztrófa hatásait, a máig ki nem hevert veszteség következményeit, a magyar történelmi hagyományok erőszakos, tragikus megtörésének okait, tapasztalatait dolgozza fel és őrzi.

A Közalapítvány alaptevékenysége az 1938-1945. között vallási, faji, nemzetiségi és más politikai okokból történő üldöztetés, a munkaszolgálat, a deportálások, a náci koncentrációs táborok működésének és áldozatainak elsődlegesen magyar vonatkozású dokumentációjának folyamatos feltárására, gyűjtésére, megőrzésére és feldolgozására, valamint közzétételére irányul a történettudomány, az irodalom- és művészettörténet területén.

Az Intézmény elkötelezett abban, hogy megőrizze a magyar zsidóság holokauszt-tragédiájának emlékét, hitelt érdemlően bemutassa a helyi zsidóság életét, történelmét. Kiemelt fontosságúnak tartják a holokausztot elszenvedő zsidóság életmódjának, társadalmi begyökerezettségének a muzealizálás és az oktatás keretében történő felmutatását. A társadalom különböző csoportjainak ilyen módon történő megismerése egyfelől a hasonlóságok felismerését, másfelől az eltérések könnyebb kezelését segíti elő minden korosztály számára. Közelebb hozza a társadalom tagjaihoz a Magyarországon élő mindenkori zsidóságot.

Mindezzel egyfelől a tudományos kutatók és a múzeumpedagógia, másfelől a helyi lakosság, illetve az intézménybe látogató turisták igényeit szolgálják.

A Közalapítvány hiszi és vallja, hogy a jövő nemzedékeinek oktatása, és annak támogatása, hogy minél részletesebb tudást szerezzenek a vészkorszak tényeiről és tanulságairól – *amely nem csupán a múlt megértésében és feldolgozásában elengedhetetlen*, – hozzájárul saját társadalmunk összetettségének megértéséhez is.

A Közalapítvány nagy hangsúlyt fektet arra, hogy a *tudományos, illetve oktatási/múzeumpedagógiai intézményekkel szoros együttműködést* kialakítva bekapcsolódjon

az identitástudat-formálásba, valamint önálló, toleráns és kritikai gondolkodásra nevelés folyamatába.

A *Tanároknak* akkreditált továbbképzéseket, szakmai konzultációt és mindennemű segítséget kínálnak az antiszemitizmus, a rasszizmus és a holokauszt témáinak iskolai tanórákon belüli megtárgyalásához:

- „Füstbe szállt életek”: nemzetközi távoktató továbbképző program,
- Jad Vasem Tanulmányút - magyarországi tanároknak,
- Holocaust by Bullets - „Golyók által elkövetett holokauszt” - nemzetközi tanárképző szeminárium.

A *Diákoknak* a magyar holokauszt történetét bemutató állandó és időszakos kiállítások tárlatvezetése mellett igény szerint modulszerűen összeállítható, korcsoportokhoz igazodó, térítésmentes foglalkozásokat tartanak. Témáik pl.:

- Emberjogok a holokauszt idején,
- Gyereksorsok a második világháborúban,
- Embermentők, elkövetők, üldözöttek (játékos formában ismertetik meg az embermentő tevékenységet, körbejárják az üldöztetés és az elkövetés témakörét).

Vándorkiállítások: Vándorkiállításai vidéki iskolák és kulturális intézmények számára előzetes egyeztetés után kikérhetők. A kiállításokhoz kapcsolódóan, diák tárlatvezetőket képeznek ki, a felkészítést követően ők vezethetik kortársaikat és az érdeklődőket a tárlaton.

Holokauszt-emlékezet és kegyeleti szerepkör: Az intézmény egyik fontos célkitűzése, hogy a vészidőszak idején megölt 500-600 ezer magyarországi holokauszt-áldozatnak emléket állítson. A magyarországi izraelita felekezeti emlékhelyek mellett az intézmény belső udvarán található Áldozatok Emlékfala a másod- és harmadgenerációs leszármazottak és a külföldre került családok kegyeleti emlékhelye.

Tudományos műhelymunka: Az intézmény profiljának kezdetektől fogva részét képezi a tudományos kutatás. Célkitűzéseik szerint a kutatási témák esetében a társadalomtörténet mellett megjelenik a művészettörténet, az irodalomtörténet, a szociológia, a néprajz és a kulturális antropológia is. Ezáltal a holokauszt eseményeinek dokumentálása és a munkaszolgálatosok történetének kutatása mellett megjelenik a cionizmus és az orthodoxia vizsgálata, valamint a roma holokauszt kérdése is.

A Holokauszt Emlékközpont nem csupán emlékhely, kutató- és oktató-bázis valamint kiállítási helyszín, hanem állandó jelleggel otthon ad különböző kulturális és szakmai eseményeknek is. Ilyenek például: előadások, kerekasztal beszélgetések, konferenciák, időszakos kiállítások, könyvkiadás.

Az Élet Menete Alapítvány

A magyarországi Élet Menete Alapítvány létrehozását egy civil fiatalokból álló közösség kezdeményezte 2003 októberében, a világ 55 országában működő hasonló szervezet mintájára.

Céljuk, hogy rendezvényeiken - fiatalok, idősek, hozzátartozók, érdeklődők és túlélők - felekezeti és politikai hovatartozásra való tekintet nélkül, ünnepélyes keretek között együtt róhassak le kegyeletüket a holokauszt áldozatainak emléke előtt és tegyenek hitet a társadalmi szolidaritás, valamint a demokratikus politikai kultúra mellett.

Az Élet Menete Alapítvány állami támogatásból, adományokból és pályázati forrásokból finanszírozza programjait. Együttműködik civil szervezetekkel, oktatási intézményekkel, magánszemélyekkel, diplomáciai testületekkel, akik részt kívánnak vállalni a hiteles történelmi ismeretek terjesztésében, a jelenkori rasszizmus, antiszemitizmus és mindenfajta kirekesztés visszaszorításában.

Az Alapítvány fontos missziója az oktatás és ismeretterjesztés, ezen belül is a fiatalok toleranciára nevelése a múlt eseményeiből tanulva. Az Alapítvány a túlélők közreműködésével rendszeresen tart felvilágosító órákat az erre nyitott iskolákban. A lehetőségekhez képest évente zsidó és nem zsidó diákokból álló csoport kiutazását szervezi meg Lengyelországba és Izraelbe, hogy a közös megemlékezést követően a gyerekek együtt ismerkedjenek meg a hagyományokkal és a zsidó-keresztény kultúra gyökereivel.

A holokausztra vonatkozó ismeretek oktatása, kutatása terén, a holokauszt-emlékezet megőrzésének érdekében szervezett programjaik és eredményeik:

A budapesti Élet Menete: az emlékezés mellett, annak kihangsúlyozása is fontos cél, hogy a holokauszt nem csupán távoli helyszíneken, hanem a közvetlen környezetünkben is megtörtént.

Minden évben megszervezi a magyar delegáció részvételét az auschwitz-birkenai Nemzetközi Élet Menete programon.

Delegációjuk rendszeresen részt vesz a külföldi megemlékezéseken is (jeruzsálemi Élet Menete, a litván holokauszt emléknapja Vilniusban, a mauthauseni tábor felszabadításának napja, a ravensbrücki tábor magyar foglyainak sorsáról való emlékezés).

Az Alapítvány megépítette a birkenai tábor 32 négyzetméteres makettjét, amelyhez interaktív foglalkozást dolgoztak ki.

Az elmúlt évek során több oktatási és információs programot fejlesztette ki. Egyik legnépszerűbb ezek közül a mozgó vagon kiállításuk, mely évente tucatnyi magyar városba viszi el a magyarországi holokauszt legfontosabb tényeit, képeit, visszaemlékezéseit.

Hat vándorkiállítást is működtetnek, „Elhurcolt életek”, „Válasz-utak”, „Párhuzamos sorsok”, „Embernek maradni”, „Cinkos, aki néma” és „Az elnyelés, a Pharraimos” címmel.

Az Alapítvány önkéntesei igény szerint interaktív rendhagyó történelem órákat is tartanak a köznevelési intézményekben.

A „Térkép e táj” programjuk egy virtuális kirándulás, amelynek során a résztvevőket történész kalauzolja a holokauszt autentikus helyszínen, míg „Az Élet Menete Szabadegyetem” program keretében az emlékezetkultúra, a tudomány és a közélet egyes személyeit hívja meg az Alapítvány, ahol egy rövid előadást tartanak az előre egyeztetett témában.

2015-ben *tolerancia-mesekönyvet* készítettek „*Sokszínű mesék*” címmel a legkisebbeknek, melyben neves magyar írók és grafikusok mondják el a mesék nyelvén, mint jelent és miért fontos a türelem, a szeretet, ha békében kívánunk egymás mellett élni.

2016-ban indított *internetes kvízzjátékukat* ezrével játsszák. Kifejlesztették *Tolerancia méterüket* is, mely nagy sikert arat fesztiválokon, iskolákban és egyéb rendezvényeken is.

Salamon Andrásnak az Alapítvány számára készített rövidfilmjei nemzetközi figyelmet is kaptak. Az általuk szervezett koncerteken a magyarországi zenei élet legjava áll ki művészetével közös értékekért.

Alapítványuk rendezett már több száz fős nemzetközi holokauszt-túlélő találkozót és tudományos konferenciákat, workshopokat.

Programjaikra, külső helyszíneken tartott rendezvényeikre vallási és etnikai hovatartozástól függetlenül várják mindazokat, akiket érdekel a történelmi igazság, akiket érdekelnek a mai rasszizmus, kirekesztés gyökerei és a jelen tennivalói.

Az Élet Menete Alapítvány közel 20 éves működése során több százezer magyar emberhez, fiatalokhoz és idősekhez egyaránt, juttatta el azt az üzenetet, hogy „emlékezni és emlékeztetni mindannyiunk kötelessége, hogy nagyszüleink múltja ne váljon gyermekink jövőjévé”.

A Tett és Védelem Alapítvány (TEV)

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség Dr. Köves Slomó vezető rabbi kezdeményezésére, 2012 novemberében hívta életre a Tett és Védelem Alapítványt, mely a romló minőségű közbeszéd, a kirekesztés, az antiszemitizmus táptalaját adó ismerethiány, valamint az atrocitások és törvényszegések elleni erélytelen jogi fellépéssel szemben kíván új alternatívát nyújtani, a pozitív zsidó identitás és a közösségi szerveződés stratégiája mentén.

A demokrácia által biztosított keretek között a kirekesztő eszmék és az antiszemitizmus terjedésével szemben, mint zsidó közösség is tenni kell és közösségi hálójá révén segítséget kell nyújtania a sérelmet szenvedetteknek. Minden, a szabadság és egyenlőség eszméjét korlátozni kívánó szándék ellen fel kívánják emelni hangjukat, a zsidó közösség elsődleges felelőssége – a mindennapi cselekvés tekintetében – a zsidóságot közvetlenül érintő helyzetek kezelése.

Tevékenysége során az Alapítványnak kifejezett célja az információcserén és tudástranszferen alapuló folyamatos kapcsolattartás a nemzetközi és hazai társ-szervezetekkel – Szochnut Jewish Agency, American Jewish Committee, Lantos Intézet.

Az Alapítvány célja olyan egységes szakmai sztenderdek alapján működő jogvédelem biztosítása, amely képes a 21. századi európai antiszemitizmus vizsgálatára, kutatására és a jelenséggel szembeni hatékony fellépési lehetőségek kidolgozására. Ez magában foglalja a jogi, törvényhozási, oktatási és politikai fellépés lehetőségeinek a meghatározását és népszerűsítését.

A Tett és Védelem Alapítvány különös figyelmet fordít tevékenysége során a prevencióra, ennek részeként középiskolai oktatási programot működtet, aminek keretében különböző tematikájú előadásokkal áll az iskolák rendelkezésére. A programokat úgy állították össze, hogy minden korosztály találjon benne neki megfelelőt (programjaik: Mindennapi zsidóság;

Gyűlöletcselekmények Magyarországon; A szélsőjobb zsákcúcs politikai üzenetei; Érvelési technikák a gyűlöletkeltéssel, kirekesztéssel szembeni vitákban).

Keren Hayesod Hungaria Alapítvány – Összefogás Izraelért

Célja a zsidó kultúra ápolása és megismertetése Magyarországon, az Európai Unióban és a világ többi országában, továbbá a zsidó identitás megerősítése Magyarországon, az Európai Unióban és a világ többi országában, az antiszemitizmus elleni harc, a zsidó emberek életkörülményeinek javítása.

MOZAIK – Zsidó Közösségi Hub

A Mozaik Hub célja olyan zsidó közösségi civil szervezetek szakmai és pénzügyi támogatása, melyek a zsidó közösségi élet és a zsidó értékek előremozdításához járulnak hozzá. A Mozaik Hub biztosít infrastruktúrát, eszközöket. Szakmai támogatást nyújt, szervez képzéseket és előadásokat, kerekasztal-beszélgetéseket, online platformot biztosít a megjelenésre, kapacitásépítésre, pénzügyi támogatást nyújt új kezdeményezések támogatására.

MAZSIKE - Magyar Zsidó Kulturális Egyesület

Az egyesület 1988 novemberében alakult, az első független magyarországi zsidó civil szervezetek egyike.

Tevékenységük egyik fő sarokköve, hogy nem csak a kulturális identitás megélésében segítsenek, de abban is, hogy merjék zsidó honfitársaink büszkén vállalni mind zsidó, mind magyar kulturális gyökereiket is. Szerveznek kulturális eseményeket, fesztiválokat, koncerteket, érdekes városfelfedező túrákat, kiállításokat és utazásokat.

MAZSISZEM – Magyar Zsidó Szabadságharcosokért Emlékbizottság

Céljuk, hogy 1848-tól máig emléket állítsunk a magyar zsidók szabadságharcának, őrizni és ápolni a magyarországi 1848-49- es forradalom és szabadságharc zsidó származású hőseinek emlékét, az 1956-os forradalom zsidó hőseinek emlékét, és azoknak a Magyarországról elszármazott zsidó hősöknek az emlékét, akik Izrael Állam függetlenségéért küzdöttek.

Fontos cél az ismeretterjesztés, egyesületi keretben nyújt a Magyarországon élő zsidók számára identitásuk pozitív megélésére, feladatuknak tekintik továbbá kulturális tevékenység folytatását, oktatási segédanyagok, könyvek, kiadványok készítését, beszerzését, terjesztését, pályázatok kiírását, egyedi kulturális célhoz kötött rendezvények szervezését. Az eseményeken egyesületen kívülálló személyek is részt vehetnek.

Magyarországi Cionista Szövetség

Ifjúsági és felnőtt cionista szervezetek platformja. Cionista és zsidó programokat, rendezvényeket és tábortokat szerveznek és támogatnak is. 1902-ben alakult. Az ernyőszervezet jelenleg 9 tagszervezetet tömörít magában. A szervezetek közös vonása, hogy a zsidó kultúrát és Izrael államot támogatják. Ilyen például a Maccabi VAC Hungary, a Marom Klub Egyesület. A Marom Klub Egyesület cionista zsidó ifjúsági kulturális szervezetként 1999-ben kezdte meg működését, ám az évek alatt, megtartva korábbi fókuszát, tevékenységét kiszélesítve mára az egyik legfontosabb civil közösség-szervező szervezetté vált.

9. A zsidó kulturális élet bemutatása

Zsidó élet Budapesten

A Budapesti Zsidó Hitközség múltja egészen a 18. századig vezethető vissza, a 19. század végére Európa és a világ egyik legnagyobb és leggazdagabb zsidó közösségévé fejlődött. Pest lakosságának a negyede izraelita származású volt. 1950-ben a „Budapesti Zsidó Hitközség” néven egyesült a Budai Izraelita Hitközséggel és az Óbudai Izraelita Hitközséggel. A Budapest területén működő zsinagógák egyetlen hitközségbe kerültek. Az egykori Pesti Izraelita Hitközség Síp utcai székházában rendezték be a központját még a háború előtt. A kommunista hatalom 1950-ben létrehozott egy ernyőszervezetet, a Magyar Izraeliták Országos Képviselőt (MIOK), amely a teljes magyarországi zsidó vallási élet kontrollálásáért felelt. A rendszerváltást követően a MIOK átalakult és MAZSIHISZ néven folytatja tevékenységét.⁴⁸

A Budapesti Zsidó Hitközséghez tizennégy zsinagóga, illetve imaház tartozik, amelyek körzetekre vannak bontva:

- Budai (Frankel Leó utcai zsinagóga),
- az Újpesti (újpesti zsinagóga),
- a Scheiber Sándor utcai (Bét Jehuda Zsinagóga),
- a Hunyadi téri (Hunyadi téri zsinagóga)
- a Dohány utcai (Dohány utcai zsinagóga),
- a Bethlen téri (Bethlen téri zsinagóga),
- a Nagy Fuvaros utcai (Nagy Fuvaros utcai zsinagóga),
- Páva utcai (Páva utcai zsinagóga),
- a Lágymányosi (Bét Sálom zsinagóga),
- a Hegedűs Gyula utcai (Hegedűs Gyula utcai zsinagóga),
- a Dózsa György úti (Dózsa György úti zsinagóga),
- a Zuglói (Zuglói zsinagóga),
- a Dél-Pesti (Pesterzsébeti imaház).

A Rumbach Sebestyén utcai felújított impozáns zsinagóga épülete is a Budapesti Zsidó Hitközség tulajdonában van.⁴⁹

Rumbach Sebestyén utcai Zsinagóga

⁴⁸ <https://bzsh.hu/magunkrol/>

⁴⁹ <https://bzsh.hu/magunkrol/>

Otto Wagner tervezte 1869-ben a Rumbach Sebestyén Zsinagógát, mára már nem csak szakrális funkciót tud szolgálni, hanem kulturális rendezvények befogadó terévé is képes átalakulni.⁵⁰

Egy 2017-es kormányhatározat nyomán megkezdődött a felújítás.⁵¹ A teljes költségvetés nettó 3,2 milliárd forint volt, melyet teljes egészében állami forrásból, részben a Miniszterelnökség és részben az Emberi Erőforrások Minisztériuma biztosított.⁵²

2021. június 10-én nyílt meg ünnepélyes esemény keretében a felújított zsinagóga, amellyel egyben megtörtént a Tóra elhelyezése és a zsinagógai tér felavatása is. Az épületben többféle vallási eseményre, rendezvényre, kiállításra, zenei és színházi előadásra, illetve pódiumbeszélgetés megtartására is van lehetőség. Így teljesítik a Ház misszióját: a kulturális sokszínűség megjelenítését.⁵³

Az épületről

A Rumbach utcai zsinagóga homlokzata a zárt sorú beépítés miatt szinte teljesen belesimul az utcaképhez. Eredeti színeit Haraszi László festőművésznek köszönhetően sikerült visszavarázsolni, aki a korábban restaurálásra hozzá került mozaikokat is megőrizte. Neki köszönhetően olyan motívumok is fennmaradtak, amelyeket nem dokumentáltak. A zsinagógákban alapvetően három színt használtak: kéket, vöröset és okkert. Ezt egészíti ki az arany, amelyet visszafogottan alkalmaztak. Keleti hatású és jellemzően geometrizált növényi mintái sorozatosan ismétlődnek. Az aranyozott pillérek, a terrazzopadló, a tóraszekrény gömbje és a bent felfénylő csillagmotívumok páratlanná teszik az összképet. A nyolcszögletű belső teret magas és díszes kupola zárja, alatta pedig nyolc karcsú vasoszlop és mór hatású Alhambra-oszlopfők vannak.⁵⁴

Korszerű elemek

Padlófűtés teszi komfortossá télen a teret, nyáron pedig egy különleges légtechnika hűti. A nyolcszögletű tér közepén beépült egy gombnyomással működésbe léptethető színpadtechnikai szerkezet, ami a Tóraolvasó emelvényt képes a mélybe, illetve a magasba emelni igény szerint. Ez az egyedi hidraulikus emelőszerkezet a világon egyedül ebben a zsinagógában működik.

Modern, rugalmas nézőtéri berendezést biztosító kényelmes székek kaptak itt helyet. Egy beépített padosor egészíti ki a földszinti nézőteret, mely mögött a zsinagóga történetét bemutató kiállítási tartalom kapott helyet a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár gondozásában.

Az emeletek új funkciói:

Az egykori szenespince látogatói fogadótérként újult meg.

⁵⁰ <https://www.szombat.org/hirek-lapszemle/a-rumbach-zsinagoga-a-latogatok-szamara-is-megnyilik>

⁵¹ https://nepszava.hu/3122684_felavattak-a-rumbach-sebestyen-utcai-zsinagogat

⁵² <https://bzsh.hu/2018/03/22/jol-halad-a-rumbach-zsinagoga-felujitasa/>

⁵³ <https://www.szombat.org/hirek-lapszemle/a-rumbach-zsinagoga-a-latogatok-szamara-is-megnyilik>

⁵⁴ <https://kultura.hu/rumbach-zsinagoga/>

Az első emeleten közösségi tereket alakítottak ki, amelyek múzeumpedagógiai foglalkozásokat és kisebb kiállításokat tudnak befogadni. A második emeleten húsos kóser kávéház és szalontér, valamint konferenciaterem található. A harmadik emeleten állandó kiállítás kapott helyet, ahol az ide látogatók egy kortárs, digitális elvárásoknak megfelelő audiovizuális élményt kapnak. A film, animáció, dokumentumkezelési eszközök innovatív találkozása tölti ki a teret. A tervezés során kiemelt cél volt, hogy a Ház rendezvényeivel, programjaival a fiatalokat is képes legyen megszólítani. A negyedik emeleten működik a civil szervezetek számára szakmai platformot biztosító Mozaik Zsidó Közösségi Hub. Ez az emelet a nagyközönség számára nem látogatható.⁵⁵

Rendezvények a zsinagógában

Sokfajta kulturális programot szerveznek a zsinagóga falai között, helyet adott például a Zsidó Kulturális Fesztivál 2022-eseményeinek.⁵⁶ Megemlíthetjük még a nagy közös Hanukát, amelyet a Rumbach utcai Zsinagógában tartottak meg.

A hitközség égisze (oltalma) alá tartozik ezen kívül:

- a Benjamin Óvoda,
- a Scheiber Sándor Gimnázium és Általános Iskola,
- a Külkereskedelmi Technikum,
- a Dávid Király Kollégium,
- több nyugdíjas klub,
- az Újpesti Szeretetotthon,
- a Kozma utcai, Farkasréti, a Kerepesi úti, valamint további tizenhárom zsidó temető is.⁵⁷

A Budapesti Zsidó Hitközség Kóser nagyüzemi konyhát üzemeltet. Ezen keresztül nemcsak az intézmények tanulói vagy ellátottjai, de több száz rászoruló is kap szociális mindennapi kóser ellátást. Célja: a budapesti zsidóság, valamint a külföldi turisták mindennapi szükségleteinek kiszolgálása.⁵⁸

⁵⁵ <https://www.szombat.org/hirek-lapszemle/a-rumbach-zsinagoga-a-latogatok-szamara-is-megnyilik>

⁵⁶ <https://www.zsidokulturalisfesztival.hu/rumbach-utcai-zsinagoga>

⁵⁷ <https://bzsh.hu/magunkrol/>

⁵⁸ <https://bzsh.hu/magunkrol/>

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség által fenntartott zsinagógák:

Vasvári Pál utcai zsinagóga

1886-ban emelték az épületet a Budapesti Talmud Egylet (Szász Chevra) számára, az Egyletet Fleischman Ede és Taub Gusztáv alapította 1842-ben. Célja az volt, hogy a talmudi bibliai előadásokkal és kaddish ima mondásával őrizzék a hagyományok és alapítványozók emlékét. A helyet egyre többen kezdték el látogatni, köszönhetően a Talmud- és Tóra előadásoknak. A rendszerváltás óta több felújítási munka is folytatódott. 1990-ben átesett egy átfogó renováláson, majd 2004-ben a padokat újították fel, 2011-ben megújult díszburkolatot kapott az udvar. 2022-ben pedig a zsinagóga belső terét aprólékos feltárás és tervezés után restaurálták.⁵⁹ A restauráció működésének egyik alapja a Zsidó Levéltárban őrzött egy darab fekete-fehér fénykép volt a templomról, még az 1920-as évekből. A Vasvári Zsinagógában jelenleg Magyarország egyetlen jesivája, talmudi főiskolája működik, ahová külföldről is érkeznek diákok.⁶⁰

Óbudai Zsinagóga

A magyar zsidóság egyik legrégebbi zsinagógája található meg Óbudán. A zsinagóga 1821-ben épült, működőképes volt a világháború utánig, de utána csökkent az odalátogatók száma. 2010-ben vette át az EMIH és megkezdte a felújítását a hívek adományaiból. Újévi istentisztelettel nyitotta meg kapuit a zsinagóga, 2010 szeptemberében. Azóta kivirágzott a zsidó élet és az EMIH közösségi központjává vált.⁶¹

Budavári Zsinagóga

Buda város középkori és kora újkori zsidó közösségének állít emléket a Középkori Zsidó Imaház (Budavári Zsinagóga).⁶² A 14. század végén alakították ki, majdnem 400 év után, 2018. szeptember 6-án avatta újra az EMIH.⁶³

ZSILIP közösségi központ és zsinagóga

A Zsilip középpontba helyezi a zsidó kultúrához való közvetlen kapcsolódást. A közösségi központ kóser cukrászdával és bisztróval, zenével, színházi előadásokkal, tanulmányi programokkal és játszóházzal várja a zsidó kultúra iránt érdeklődő vendégeket.⁶⁴

⁵⁹ Vasvári Pál utcai zsinagóga, <https://zsido.com/emih/bemutakozas/zsinagogaink-kozossegeink/>

⁶⁰ A Vasvári rabbija vitt minket körbe a frissen felújított zsinagógában, <https://enbudapestem.hu/2022/09/vasvari-zsinagoga-rabbi-haszid-talmud/>

⁶¹ Óbudai Zsinagóga, <https://zsido.com/emih/bemutakozas/>

⁶² Középkori Zsidó Imaház, <https://www.varmuzeum.hu/kozepkori-zsido-imahaz.html>

⁶³ Budavári Zsinagóga, <https://zsido.com/emih/bemutakozas/zsinagogaink-kozossegeink/>

⁶⁴ ZSILIP közösségi központ é zsinagóga, <https://zsido.com/emih/bemutakozas/zsinagogaink-kozossegeink/>

Chábád Keren Or Kulturális Központ és Zsinagóga

A Keren Or Központ Budapest szívében található, kedvelt találkozóhelye a Magyarországon élő izraeli közösségnek. A Keren Or Központ otthont ad az EMIH központi irodáinak, felsőoktatási tantermeknek és kulturális rendezvényeknek. A központ élén Raskin Sámuel rabbi áll.⁶⁵

Vörösmarty utcai zsinagóga

Miután 1983 körül bezárt a Vörösmarty utcai orthodox imaház, 2021 augusztusában újranyitotta kapuit a Zsinagógák Hete című rendezvénysorozaton. A Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség felkereste az EMIH-et, mivel ők nem tudták újból étellel megtölteni lezárt imaházukat, látván az EMIH pozitív példáit, használatra ajánlották. A zsinagóga vallási vezetője Oirechman Smuel rabbi.⁶⁶

Újbudai zsinagóga

A zsinagóga 1936-ban nyitotta meg kapuit, 1944-ben a németek raktárrá alakították át és Budapest ostroma alatt istállónak használták. A túlélők 1945-ben vették használatba a zsinagógát, amikor már a ros hasánái imádságot (zsidó újévi imádság) itt tartották meg. Az épületet 1950-ben államosították, majd 1966-ban a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat számára adták át. Majd az egykori vallási központot az EMIH szolgálatba állította.⁶⁷

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH) által fenntartott intézmények:

Bét Menáchem Két Tannyelvű Általános Iskola, Óvoda, Bölcsőde

2012. szeptember 1-től működik a két tannyelvű óvoda és iskola, amely államilag akkreditált, héber-magyar két tannyelvű intézmény. Az intézmény vallásgyakorlati háttértől függetlenül minden gyermeket szívesen fogad, tanulók között héber és angol anyanyelvű gyerekek is találhatóak. Hiszik, hogy a zsidóság jövőjének záloga a fiatalok oktatása.⁶⁸

Maimonidész Gimnázium

A gimnázium alapvető küldetéséhez tartozik az, hogy az iskola mindenekelőtt pozitív közösségi élmény és örömforrás legyen az ott tanulók számára. Ezért is alkotnak kisebb létszámú osztályokat, hogy mindenki megkapja a kellő figyelmet. Az EMIH közösségi hálója köré épülő iskolai közösséghez tartozik, lehetőséget ad az iskolában, illetve az iskolán kívüli ifjúsági szervezeti élet megteremtésére. Opcióként szolgál az EMIH intézményrendszerében lévő önkéntes szociális feladatvállalás (Olajág Otthonok, Cedek szeretetszolgálat). A Maimonidész

⁶⁵ Chábád Keren Or Kulturális Központ és Zsinagóga, <https://zsido.com/emih/bemutakozas/zsinagogaink-kozossegeink/>

⁶⁶ Újra zsinagógát avat az EMIH, <https://zsido.com/ujra-zsinagogat-avat-az-emih/>

⁶⁷ Ilyen volt az Újbudai Zsinagóga átadása, <https://zsido.com/ilyen-volt-az-ujbudai-zsinagoga-atadasa-video/>

⁶⁸ Bét Menáchem kéttannyelvű Általános Iskola, Óvoda, bölcsőde, <https://zsidoiskola.hu/bemutakozas/>

Gimnázium hitvallása: nem a szabályok megkövetelése, hanem a tudás átadása és a zsidó hagyományok, a közösség megismerése.⁶⁹

Olajág Otthonok

Az Olajág Otthonok elhivatott szakemberekkel, akadálymentesített környezetben várják azon időseket, akik biztonságban, nyugalomban és a közösség aktív részeként kívánják eltölteni a nyugdíjas éveiket. Teljes körű ellátással és széles körű egészségügyi szolgáltatásokkal rendelkeznek az ott lakók számára. A mindennapokat kirándulásokkal, múzeum látogatásokkal, színházi rendezvényekkel színesítik. Fontosnak tartják a generációk egymás iránti nyitottságának növelését, így ennek érdekében létrehozták az Óvodai Projektjüket is. Koncentrálnak az élethosszig tartó tanulásra is, amelyhez hozzájárulnak a Milton Friedman Egyetem professzorai.⁷⁰

Tzedek Szeretetszolgálat/ Cedek Szeretetszolgálat

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (Statusquo Ante) 2015-ben átfogó előkészületek után megalapította a saját szeretetszolgálatát, amely a CEDEK EMIH Izraelita Szeretetszolgálat nevet kapta. A cedek szó jelentése „igazság”.⁷¹ A CEDEK legfőbb célja, hogy minden rászoruló segíteni tudjon: a betegeknek, időseknek, fogyatékkal élőknek, hátrányos helyzetűeknek, illetve hajléktalanoknak. Továbbá készen állnak a menekültek, zarándokok, katasztrófák és háborús események áldozatainak befogadására is.

Óbudai óvoda – Zsibolygó Óvoda és Bölcsőde

A Zsibolygó Óvoda angol-magyar anyanyelvű zsidó óvoda, céljuk, hogy magas színvonalú modern óvodapedagógia eszközökkel a világra nyitott, büszke zsidó identitással bíró nemzedéket neveljenek.⁷²

A Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség (MAOIH) által üzemeltetett zsinagóga a Kazinczy utcai zsinagóga és a Dessewffy utcai zsinagóga.

Kazinczy utcai főzsinagóga története

Az Orthodox Izraelita Hitközség egy több funkciós hitközségi komplexum felépítésére hirdetett pályázatot 1909-ben, melyet egy szakemberekből álló bizottság bírált el. Úgy döntöttek, hogy a Löffler fivéreket, Bélát és Samut bízta meg. 650 ezer koronát különítettek el az építkezés költségeire, majd Löffler Sándor és Béla részletes tervdokumentációját 1910. november 8-án⁷³

⁶⁹ Maimonidész Gimnázium, <https://zsidogimnazium.hu/kozosseg/>

⁷⁰ Olajág Otthonok, <https://www.olajagotthonok.hu/rolunk/>

⁷¹Tzedek Szeretetszolgálat/ Cedek Szeretetszolgálat, <https://cedek.hu/fedezz-fel-minket/>

⁷²Zsibolygó Óvoda és Bölcsőde, <https://zsibolygo.hu/#kik>

⁷³ <http://www.kitervezte.hu/epuletek/vallas/kazinczy-utcai-zsinagoga-budapest>

hagyták jóvá. A nagyzsinagóga mellett a komplexum magában foglalt olyan épülethelyiségeket, mint a tanházat, rabbi lakást, iskolát, székházat, konyhát és étkezdét is.

A több funkciós komplexumból elsőnek 1911-ben az iskola, majd 1912-ben a Dob utcai székház készült el, melynek kiemelkedő elemei a Róth Miksa műhelyében készített színes ólomablakok. Az ólomablakok a zsinagógában is láthatóak voltak. A zsinagóga felavatási ünnepe 1913. szeptember 29-én történt meg.

A Kazinczy utcai zsinagóga Magyarország egyetlen szecessziós stílusban épült működő zsinagógája, kiemelkedő építészeti műemlék. Több mint 1000 ülőhelyes zsinagóga, a padokon és bímán láthatóak a kidolgozott erdélyi motívumok, míg a keleti fal oszlopain Zsolnay porcelán berakásokat vehetünk észre. A homlokzata kifejezetten visszafogott, a magasban futó pártázat alatt kétsoros, héber nyelvű ótestamentumi idézet fut végig a homlokzaton, melynek jelentése: „Milyen félelmetes ez a hely; nem más ez, mint Isten háza és ez az ég kapuja.” (1Móz. 28:17.)

Érdekesség még, hogy a Tóra-szekrény bal oldalán található rabbi széket 1929. óta nem használják a közösség vallási vezetői. A zsinagóga első rabbijának halála után ez vált tiszteletbeli hagyománnyá.⁷⁴

Dessewffy utcai zsinagóga

A Dessewffy utcai zsinagóga az egyik legrégebbi működő orthodox imahely Budapesten. Egy lóistállóból lett kialakítva, 1870-ben, amely 1926-tól az orthodox hitközség Bikur Cholim egyletének székhelye lett. Elsősorban betegek megsegítésével foglalkoztak.

Régen a „vörös sipkások” templomának is nevezték, mivel kezdetekben fuvarosok és hordárok imádkoztak ezen a helyen, akik vörös fejfedőt viseltek. A 20. századfordulótól az előkelőbb középosztály kezdte el használni.⁷⁵

Építészetiileg a zsinagóga két részből áll, egy előcsarnokból és egy zsinagógai térből. A rituális kézmosót az előcsarnokban helyezték el. A vízzel való érintkezés a testi és lelki megtisztulást jelképezi, így bűnöktől megszabadulva vehetnek részt a hívők a szertartásokon. A nők részére nincs kialakítva külön kijár (kézmosó), mivel ők nem aktív résztvevői a vallási szertartásoknak.⁷⁶

A MAOIH egyéb intézményei:

- Alma utcai Orthodox Szeretetotthon
- Orthodox Levéltár
- A Maszoret Avot Nevelési-Oktatási Intézmény (Bölcsőde és óvoda működik.)

⁷⁴ <http://maoih.hu/zsinagogak/kazinczy-utcai-fozsinagoga/>

⁷⁵ <http://maoih.hu/zsinagogak/dessewffy-utcai-zsinagoga/>

⁷⁶ <http://www.kidma.hu/zsinagoacutega-tours/dessewffy-zsinagoga>

A sokszínű, pezsgő budapesti zsidó kulturális életből néhány példát mutatunk be.

A Zsidó Kulturális Fesztivál

A fesztivál szervezője a Budapesti Zsidó Hitközség és a ZION Közhasznú Nonprofit Kft. valamint a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége.

A kulturális fesztivál rendezvényein kortól függetlenül bárki részt vehet. A programok között kiemelhetőek az irodalmi programok, a zenével egybekötött főzések, különféle koncertek kiváló művészekkel, illetve a gyerekek számára megrendezett zenés irodalmi mesedélutánok is. Ezen programok helyszínéül a zsinagógák szolgálnak, ahol nagy figyelmet fordítanak a szabályzat betartására.⁷⁷

Bálint Ház

A JCC Budapest - Bálint Ház a magyar zsidó közösség otthona, tartalmas élményekkel teli programokat kínálnak a közösség számára. Találkozásokat szerveznek a generációk, zsidók, perspektívák között, illetve önmagukkal, zsidóságukkal, közösségükkel és a társadalommal. A Ház 1994 októberében nyitotta meg kapuit, Közép- és Kelet-Európa első közösségi központjaként a holokauszt óta. Azóta a budapesti zsidó közösségi élet központjaként működik.

Alapítása: A JCC Budapest - Bálint Ház a Magyarországi Zsidó Szociális Segély Alapítvány egyik projektjeként működik. Az American Jewish Joint Distribution Committee (JDC), az angol World Jewish Relief (WJR), a Doron Alapítvány és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége (MAZSIHISZ) hozta létre.

Névadás: Egy magyar származású, Londonban élő Bálint család jelentős adománnyal járult hozzá a közösségi ház megalapításához.

Misszióik érdekében a következő lépéseket teszik: együttműködnek zsidó szervezetekkel és egyénekekkel, minőségi programokat és szolgáltatásokat nyújtanak minden korosztály számára, fórumokat rendeznek, hogy megvitathassák nyíltan a társadalmi, kulturális, vallási és politikai nézeteket. Minden érdeklődőt nyitott kapukkal várnak, olyan programokat szerveznek, amelyek elősegítik a sokszínűbb és toleránsabb világot.

Budai Micve Klub

A Frankel Zsinagóga és Micve Klub évente több száz rendezvénynek ad otthont.

A Budai Micve Klub olyan, zsidó ünnepek alkalmából rendezett események otthona, mint például a péntek esti Kiddus, a széder est vagy a halvacsoara. Megrendezésre kerülnek esküvők, megemlékezések, kulturális programok, koncertek, klub programok, illetve kártya partik. Legalább 100-120 fős rendezvények lebonyolítására alkalmas a Micve Klub. Konyhája pedig kóser, ezért csak kóser étel rendelésére van lehetőség.⁷⁸

Izraeli Kulturális Intézet

⁷⁷ <https://www.zsidokulturalisfesztival.hu/>

⁷⁸ <https://frankel.hu/rendezvenyek/>

Az Izraeli Kulturális Intézet a világ első izraeli kulturális intézete. Célja, hogy népszerűsítse az izraeli kultúrát Magyarországon, különféle közösségépítő programokkal, illetve oktató és szórakoztató foglalkozásokkal. Különféle filmvetítéseket, workshopokat, izraeli ebéd-partikat és nyíltnapokat is rendeznek.

A kulturális intézet nyelvi központja héber nyelvi kurzusokat is rendez, amelyre a honlapon megadott időpontokban lehet regisztrálni.

Az Irány Izrael! Nemzetközi network- és élményprogramjuk segítséget nyújt tanulmányutak szervezésében, karrier-keresésben és költözésben. Kiváló kapcsolati háló kiépítésére van lehetőség a programon keresztül.⁷⁹

Gólem – a budapesti zsidó színház

A Gólem elsősorban színház, másodsorban zsidó és harmadsorban budapesti. A színpad az érzelmek birodalma, miközben egy vallásra, kultúrára, népre vagy szemléletre, vagy mindezekre együttesen reflektálnak. Zsidó színházként Közép-Európában működni hatalmas felelősség, óriás kihívás. A Gólem a közösségi színházakkal ellentétben a teljes magyar színházba járó közönséghez szól. Éppen ezért a héber, jiddis, angol, francia vagy bármely más idegen nyelven írt darabokat magyarul mutatja be. A Gólem színház egyesület könyveket ad ki, illetve fordításokat is vállal a könyvek világában, héber nyelvről magyar nyelvre.⁸⁰

Zsidó Művészeti Napok

A Zsidó Művészeti Napok - röviden: ZsiMű - 2016 tavaszán került először megrendezésre Budapesten. A rendezvénysorozat a zsidó kultúra sokszínűségét változatos művészeti produkciókkal, több belvárosi helyszínen mutatja be az érdeklődő közönségnek. Az ismert koncerttermek, színházak mellett, a lazább atmoszférájú, erzsébetvárosi kulturális, gasztronómiai és szórakoztató terekben is különleges programok várják a látogatókat ebben az időszakban.

A Zsidó Művészeti Napok egy multikulturális befogadó tér, ahol nemcsak keresztezik egymást, hanem a zsidó kultúra fókuszba állításával tematikus programsorozatban egyesülnek a különböző művészeti ágak. A színház, a komoly- és könnyűzene, az irodalom, a film, a tánc mind-mind hangsúlyos. Az alkotók a nyitott és kreatív szellemiséget képviselik a produkcióikban. A minőségre pedig garancia a mindenkor felkért művészek névsora.⁸¹

Csányi5 – Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tár

Az Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tár – Csányi5 egy múzeumpedagógiai program. Dr. Balázs Gábor eszmetörténész és Foki Tamás történész, pedagógus nyújtottak segítséget a szakmai kidolgozásban. Célja, hogy minél több fiatal látogassa a múzeumokat, illetve hogy jobban

⁷⁹ <https://izraelikultura.hu/kiutazas/>

⁸⁰ <https://golemkozpont.hu/konyvek-es-forditasok/>

⁸¹ <https://zsidomuveszetinapok.hu/hu/zsimurol> (2023.04.12.)

megismerhessék a zsidóság történetét. Nem közoktatási intézmény, de az ismeretszerzés egy fontos színtere.⁸²

Az Erzsébetváros Önkormányzata által létrehozott Erzsébetvárosi Zsidó Örökségért Alapítvány célja az erzsébetvárosi zsidó kulturális örökség védelme, a helyi közművelődési tevékenység támogatása. A zsidó kultúra helyi tradícióinak ápolása, felkutatása és közös ünneplése.

Centropa Alapítvány

A Centropát 2000-ben alapították Bécsben és Budapesten azzal a céllal, hogy megőrizték a zsidóság emlékeit Közép-Kelet Európában, a Balkánon, a Baltikumban és az egykori Szovjetunió területén, és a lehető legszélesebb közönség számára elérhetővé tegyék azokat.

Nem holokauszt-interjú projektet indítottak. Az volt a céljuk, hogy felkeressenek több mint ezer idős zsidó embert, aki ma is ebben a régióban él, hogy mondják el történeteiket a 20. századról - úgy, ahogy ők megélték.

Az interjúk nem videóra készültek. Ehelyett digitalizáltak több mint 25 000 személyes családi fényképet és dokumentumot, miközben rögzítették az interjúalanyok történetét – 45 000 oldalnyit.

A Centropa interjúk 2000 és 2009 között készültek.

2005-től kezdve nemcsak interjúkat készítenek, hanem tematikus weboldalakat, rövidfilmeket, utazó kiállításokat, oktatási programokat, könyveket is, melyek mindegyike az archívumunkban levő interjúkon alapult.

Az utóbbi években ezen felül dokumentumfilmeket, városi túrákhoz kapcsolódó mobil applikációkat és podcasteket is készítenek.

A Centropa célja egyrészt a zsidóság történeti örökségének megőrzése és elérhetővé tétele, másrészt olyan módszerek és megoldások kidolgozása, melyek elősegítik a legmodernebb technológiák hasznosítását az oktatásban.

Egyéni módszertanuk segítségével a közoktatásban és informális oktatásban egyaránt hasznosítható innovatív segédanyagokat készítenek, melyek alkalmazásával a felnövekvő generációk múlthoz való viszonyának alakításához és a másság elfogadásának tanításához kívánnak hozzájárulni.

Központi irodájuk és kreatív központjuk Bécsben van. Oktatási tevékenységgel foglalkozó csapataik a budapesti, hamburgi és washingtoni Centropa irodákban dolgoznak, minden iroda önálló jogi személyként működik.⁸³

Haver Alapítvány

A Haver Alapítványt 2002-ben hozták létre. A Haver Alapítvány önkéntes oktatóstábjára elsősorban középiskolásoknak és egyetemistáknak tart interaktív órákat informális oktatási eszközökkel a zsidóság témájában. Foglalkozásaik olyan specifikus témákra épülnek, mint a

⁸² <https://www.erzsitt.hu/rolunk/muzeumpedagogia/>

⁸³ <https://www.centropa.org/hu/centroparol> (2023.04.12.)

zsidó identitás, zsidó kultúra és tradíció, zsidó történelem, holokauszt, zsidó vallás és közösségek.

A Haver külön hangsúlyt fektet arra, hogy a diákok megismerjék a tankönyvi adatok mögött húzódó emberi sorsokat, elgondolkodjanak a néhol egy-egy mondattal elintézett történelmi dátumok és események súlyán. A foglalkozások egyik fő célja, hogy a fiatalok érthető és könnyen hozzáférhető módon, személyes történeteken keresztül tárják fel a zsidóság és zsidó identitás témáihoz kapcsolódó kérdéseket.

A konkrét ismeretanyag megosztása és átadása mellett a Haver Alapítvány oktatási programja olyan kulcsfontosságú képességek és készségek kialakításában és fejlesztésében segít, mint például a kritikus gondolkodás vagy a vitakultúra.

A Haver Alapítvány indulása óta évente nagyjából 2-3 ezer diákkal és tanárral találkozik.

ZACHOR Alapítvány

A Zachor Alapítvány a Társadalmi Emlékezetért civil oktatási szervezet. Céljuk, hogy pedagógiai megközelítésük, oktatási programjaik, tananyagaik és kiadványaik segítségével hozzájáruljanak ahhoz, hogy az általános iskolák és középiskolák diákjait a múltból való ismeretek megszerzése mellett nyitottabbá tegyék egymás elfogadására.

Oktatási módszertanuk a személyes perspektíva pedagógiai jelentőségét hangsúlyozza. Online és digitális tananyagaik fókuszában a különböző kompetenciák fejlesztése, a kritikai gondolkodás és a szociális és érzelmi tanulás erősítése áll. Oktatási programjaik a történelem órák mellett számos különböző tantárgyba integrálhatóak.

Személyes élettörténetekre épített digitális oktatási anyagokkal, iskolai programokkal és pedagógusoknak szóló szakmai továbbképzésekkel kívánják segíteni a 21. századi kompetenciák fejlődését és fejlesztését.

Fontosnak tartják, hogy a tanárok, a diákok és a szélesebb nyilvánosság együttérzéssel tekintsen a múlt társadalmi eseményeire, a kirekesztés, a rasszizmus, az antiszemitizmus, az előítéletesség következményeire, és együtt érző, aktív állampolgárokként, felelős emberekként döntsenek és cselekedjenek mindennapjaikban.

Programjaik közt szerepelnek:

Helytörténeti séták: telefonos applikáción keresztül elérhető helytörténeti séta: az IWalk program, önkénteseik által vezetett városi séták

Tanár továbbképzések: webináriumok, akkreditált továbbképzések alsó tagozatban tanítóktól a felsőoktatásban dolgozóig magyarországi és határon-túli pedagógusoknak

Művészeti pályázatok: pályázatok 1-12. évfolyamosok számára, digitális pályázatok középiskolások számára

Szakmai és diákprogramok: Junior Intern Program, interaktív vándorkiállítások a holokauszt és 1956 témájához kapcsolódóan, Videó interjúkkal Oktató Pedagógusok Szakmai Hálózata⁸⁴

⁸⁴ <https://www.zachor.hu/> (2023.04.12.)

USC Soá Alapítvány

Az USC Soá Alapítvány Vizuális Történelmi Archívumot 1994-ben Steven Spielberg kezdeményezésére hozták létre. 2006-ban az addigi szakmai együttműködés alapján a Dél-kaliforniai Egyetem (USC, University of Southern California) kezelésébe került. 2016 óta a ProQuest cégcsoport az adatbázis kizárólagos forgalmazója.

2018-ban megállapodást kötött az USC Soá Alapítvány Vizuális Történelmi Archívumhoz való hozzáféréstől a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ szervezetében működő Elektronikus Információszolgáltatás (EISZ) Nemzeti Program és a ProQuest cégcsoport. A megállapodás értelmében 40 magyar közintézmény férhet hozzá az adatbázishoz, az intézményekre eső költségeket az EISZ Nemzeti Program vállalja magára.⁸⁵

A felhasználók több hazai egyetemen, megyei könyvtárakban, múzeumokban és további kutatóhelyeken érik el a szolgáltatást.

A Vizuális Történelmi Archívum kiemelten fontos forrás a 20. század történetének kutatásához.

Az USC Soá Alapítvány Vizuális Történelmi Archívum több mint 55 ezer videó interjút tartalmaz, amelyeket népiirtások túlélőivel és szemtanúival vettek fel. Az interjúkat 41 nyelven, 62 országban rögzítették. Az adatbázis 1335 magyar nyelvű interjút, valamint további több ezer magyar vonatkozású, magyar tapasztalatokat más nyelven megörökítő interjút tartalmaz a holokauszttal kapcsolatban. Az interjúk a túlélők visszaemlékezésein kívül szemtanúk, felszabadító katonák, megmentők, segítségnyújtók és háborús perek résztvevőinek visszaemlékezéseit is rögzítik. Minden interjú teljes élettörténet, így az archívum anyagai nemcsak a népiirtások személyes beszámolóit, hanem a 20. század globális társadalomtörténetének forrásait is.⁸⁶

2022. november 9-én az USC Shoah Foundation elindította a Vizuális Történelmi Archívum, a népiirtások túlélőinek és tanúinak videós tanúvallomását tartalmazó streaming gyűjteményének teljesen újratervezett változatát.

A könnyen áttekinthető és rezponzív új felület mellett a VHA ezen kiadása leegyszerűsített, hatékony új keresési funkciókat, projektmenedzsment eszközöket és személyre szabott irányítópultot tartalmaz.⁸⁷

⁸⁵ Magyarországon is hozzáférhető az USC SOÁ Alapítvány Vizuális Történelmi Archívum

<https://eisz.mtak.hu/index.php/hu/246-magyarorszagon-is-hozzaferheto-az-usc-soa-alapitvany-vizualis-tortenelmi-archivum.html> (2023.04.27.)

⁸⁶ SOÁ Alapítvány Vizuális Történelmi Archívum

<https://brody.iif.hu/soa-alapitvany-vizualis-tortenelmi-archivum> (2023.04.27.)

⁸⁷ Megújult az USC SOÁ Alapítvány Vizuális Történelmi Archívum platformja

<https://ppf.mtak.hu/index.php/hu/538-megujult-az-usc-soa-alapitvany-vizualis-tortenelmi-archivum-platformja.html> (2023.04.27.)

Vendéglátás

Budapesten az EMIH érdekeltségében üzemel a Carmel Kóser Étterem, a Tel Aviv, a Saksuka Étterem és a Semesh Kóser Pékség is. A MAOIH üzemeltetésében üzemel a Hanna Kóser Étterem. A Hanna az egyetlen glatt kóser étterem Budapesten, mely az orthodoxia felügyelete alatt működik. A méltán híres étterem története az 1920-as évek elejéig nyúlik vissza, konyhája a hagyományos magyar-zsidó ételeket és íz világot képviseli. A Dohány utcai kóser piac szolgálja ki a közösség tagjait, illetve a turistákat kóser élelmiszerrel. Ugyanakkor elmondható, hogy hiány mutatkozik a vallásos turisták kiszolgálására alkalmas szálláshelyekből.

Vidéki zsidó élet

Miskolc

A miskolci zsidó közösség több százéves múltra tekint vissza, már az 1740-es években elkezdtek létrehozni a fontosabb hitközségi intézményi kereteket, ténylegesen pedig a XIX. század közepétől jutnak jelentősebb társadalmi szerephez.⁸⁸ A Miskolcon található, 1856 és 1863 között épült Kazinczy utcai zsinagóga Borsod-Abaúj-Zemplén megye egyetlen ma is működő zsinagógája, ami bár jelentős felújításra szorul, de a miskolci főrabbi vezetésével jelenleg is aktív hitélet zajlik a városban.

A 2022 tavaszán elkészült „Magyar zsidó örökség útja Kelet-Magyarországon” elnevezésű, a térség zsidó örökségét bemutató zarándokút első állomása Miskolcon. A program keretében korszerű kiállítási eszközök révén alakították ki a Miskolci Zsidó Múzeum és Látogatóközpontot, amely köré már baráti kör is szerveződött. A kiállítás történelmi perspektívából, személyes emléktárgyak, díszes kegytárgyak és korabeli fényképek segítségével mutatja be a miskolci zsidóság történetét, hagyományait, szokásait. A Kazinczy utcai zsinagóga melletti épületegyüttes része az imaház és a kóser konyha is, melyek szintén megújultak.

A Soá következtében a miskolci zsidóság közel 80 százaléka veszítette életét.⁸⁹ 2021-es adatok szerint a miskolci Magyarország egyik legnagyobb zsidó közössége körülbelül százhusz családdal, ami nagyjából 3-400 embert jelenthet, tizenhét holokauszt-túlélő élt 2021-ben a városban.⁹⁰ A Miskolci Zsidó Hitközség Borsod-Abaúj-Zemplén megye regionális hitéleti központjának tekinthető a helyi zsidóság számára.

Győr

Győrben már a XV. században is éltek zsidók, így a nagyobb vidéki városok többségéhez hasonlóan itt is több száz éves közös múltra tekint vissza a település és a zsidó közösség. A holokauszt idején, 1944-ben a győri gettóba a környező településekről elhurcoltakkal együtt összesen körülbelül hatezer ember zsúfoltak össze. Ebből a hatezer emberből több mint ötezen sosem tértek vissza. A nagyjából hatszáz főnyi túlélő igyekezett újrászervezni a közösséget, de a jelentős kivándorlás miatt az orthodox közösség 1956-ban megszűnt, és idővel a neológ közösség is fogyatkozásnak indult.⁹¹ A zsinagóga végül 1968-ban került a város tulajdonába.

A Győri Zsidó Hitközség és Győr városa a mai napig ápolja a Soá áldozatainak emlékét. A zsinagóga udvarán 2007-ben avattak emlékoszlopot, melyre az ott lévő egykori zsidó iskolából elhurcolt 381 kisdíák nevét vésték, akik közül egy sem tért vissza a haláltáborokból.

⁸⁸ <https://or-zse.hu/a-hagyomany-utjai-polgarosodas-es-vallasi-reneszansz-miskolci-izraelita-emlekeinek-nyomaban/>

⁸⁹ Csíki, A miskolci zsidóság a holokauszt időszakában, 345. In: A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 40. (2001), 335-345.

⁹⁰ <https://akibic.hu/2021/01/13/zsido-imahazat-es-turisztikai-kozpontot-avattak-miskolcon/>

⁹¹ <https://zsido.com/150-eves-a-gyori-zsinagoga/>

A városban igyekeznek életben tartani és újból fellendíteni az egykor kivételesen virágzó zsidó kultúrát: jelenleg is várják a településen, Magyarországon vagy a világ bármely részén élő győri kötődésű zsidók jelentkezését egy, a holokauszt 80. évfordulójának alkalmából tartandó rendezvénysorozatra,⁹² július 4-től 7-ig, melynek része egy találkozó a „győri zsidó láng” aktív ébren tartásának érdekében.

Debrecen

Debreceni Zsidó Hitközség

Magyarország legnagyobb vidéki zsidó hitközsége a Debreceni Zsidó Hitközség, majdnem ezer fős létszámmal. A második világháború előtti közösség többsége a holokauszt áldozata lett. A háború és a múlt rendszer okán sokan Izraelbe, valamint Amerikába vándoroltak. A Debreceni Hitközségnek két zsinagógája maradt fent, az orthodox közösség zsinagógája 1894-ben épült fel a Pásti utcában. A Kápolnási utcai zsinagógát 1910 ősztől adták át. Napjainkban őszi nagy ünnepeken, esküvőkön és különböző események alkalmával használják. 2000-ben az Országos Műemlékvédelmi Hivatal mindkét zsinagógát műemlékké nyilvánította. A mai napig működik a hitközség, nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy a hitélet fenn legyen tartva, a szükséges intézmények működjenek: mikve, kóser konyha (húsos), Bét Din (Debreceni Zsidó Hitközség Rabbiság Anyakönyvi Hivatala). Minden nap van reggel és este minjában a Pásti utcai Bét Hámidrásban és minden ünnepet megtartanak az ősi törvényeik szerint.⁹³

Debreceni Zsidó Hitközség Székháza

Az 1890-es években a mai székház épületét vásárolta meg a közösség, amely a Bajcsy Zsilinszky utca 26. szám alatti található. A hitközség különböző szervezeti egységei találhatóak az épületben: a hitközség irodái, a kóser konyha, a rabbi lakás, a kultúrterem, az Idősek klubja és a tetőtérben pedig a zarándokszálláshely. A Rachel Nőegylet heti összejövetelei, a Zs-Faktor kórus próbái, a Debreceni Zsidó Szabadegyetem előadásai is az épületben vannak megtartva.⁹⁴

Pásti Utcai Orthodox Zsinagóga

A zsinagóga építése 1893 augusztusában kezdődött el, majd alig egy hónap alatt már a falak készen álltak. A debreceni orthodox közösség az őszi ünnepeket már itt köszöntötte. 1902-ben avatták fel hivatalosan, első főrabbija Strasszer Salamon volt. A helyi orthodox közösség néhány intézménye a status quo hitközséggel közösen működött. A Pásti utcai orthodox komplexum új tagokkal is bővült: a Beit Hamidrás a tanulás és az imádkozás színtere volt, a pincében orthodox mikve, az udvarban kóser vágoda és üzlet nyílt. Utolsó orthodox rabbija Deutsch Sándor volt. Berger Jenő, debreceni építész tervezte, főként a román kori építészet elemeit alkalmazva készült el a főhomlokzata az épületnek.⁹⁵ Teljes szépségében 2015. április 26-án nyílt újra meg a Pásti utcai orthodox zsinagóga, ami a továbbiakban, nemcsak mint szakrális tér, hanem turisztikai látványosságként, valamint kiállítások, konferenciák, koncertek

⁹² <https://mazsihisz.hu/mazsihisz/kozlemenyek/a-gyori-zsido-lang-szervezodik-a-varoshoz-kotodo-zsidok-nagy-talalkozoja>

⁹³ <https://www.dzsh.hu/hu>

⁹⁴ https://www.dzsh.hu/content/hu/debreceni_zsido_hitkozseg_szekhaza

⁹⁵ https://www.dzsh.hu/content/hu/debreceni_zsido_hitkozseg

színhelyeként is szolgál. A közeli jövőben a zsinagóga ad otthont a Kelet- és Közép-Európai Zsidó Oktatási és Kulturális Központnak.⁹⁶

Kápolnási Utcai Zsinagóga

A Kápolnási Utcai Zsinagóga építése 1909-ben történt, amikor is szükség volt egy második zsinagógára, hogy a közösség elférjen az ünnepeknél és imádkozásnál. Az város nyugati részén élő zsidóság is igényelte, hogy lakóhelye közelében a kor és a közösség tradicionális vallási igényeinek megfelelő tplommal rendelkezzen. Ennek okán épült fel a Hitközség telkén a székház és az elemi iskola közelében a Kápolnási utcai új zsinagóga. Az avatási szertartást Krausz Vilmos főrabbi végezte.⁹⁷ A 600 fő befogadására alkalmas külsejében modern és szerkezeti felépítésében bizánci hatásokat tükröző tplomot a László-testvérek tervezték. A kivitelezési munkákat Erdődi Lajos építőmester irányította, amelyeket helyi szakemberek végeztek el. Teljesen 1944-ig a debreceni Zsidó Gimnázium használatában volt.⁹⁸

Imaház (Beit Hamidras)

Az Imaház az 1910-es évek elején épült az orthodox templom udvarán. A fűthető épületben könnyebbé vált a Tóra-tanulás, mivel nemcsak napközben, hanem egészen az éjszakába nyúlóan lehetett ottmaradni. Így, hogy újabb dinamikát kapott a hitélet a debreceni orthodox közösségben, azok is tanulhattak, akik egész héten dolgoztak. Napjainkban az Imaház a mindennapos imádkozás szerves része, kivéve a nagyobb ünnepeket.⁹⁹

Orthodox mikve

A Pásti utcai épületegyüttesben, a téli imaház pincéjében található a régi mikve (rituális fürdő). Az elmúlt évtizedekben nem lehetett használni a magas talajvízszint és a forráshiány miatt. A rehabilitációs program részeként ez a létesítmény az eredeti beosztást és a burkolatok egy részét megőrizve újult meg, a felújított fürdőben kóser borozót és vele együtt kiállítótereket nyitottak.¹⁰⁰

Holokauszt-emlékhely

A Pásti utcai orthodox zsinagóga udvarában található betonfalon több mint hatezer név olvasható. A debreceni áldozatoknak emléket állító építmény 2015 nyarára készült el, fiatal építészek tervei segítségével.¹⁰¹

Debreceni zsidó temető

⁹⁶ https://www.dzsh.hu/content/hu/a_pasti_utcai_orthodox_zsinagoga

⁹⁷ https://www.dzsh.hu/content/hu/kapolnasi_utcai_zsinagoga

⁹⁸ https://www.dzsh.hu/content/hu/debreceni_zsido_hitkozseg

⁹⁹ <https://www.debrecen.hu/hu/turista/cikkek/zsido-orokseg>

¹⁰⁰ <https://www.debrecen.hu/hu/turista/cikkek/zsido-orokseg>

¹⁰¹ https://www.dzsh.hu/content/hu/holokauszt_emlekhely

A Monostorpályi úton már 1842-től változatlan szervezetben működik a debreceni hitközség temetője. Az utóbbi évek legnagyobb eredménye az, hogy a sírok már az interneten is megtalálhatóak részletesen katalogizálva, képekkel, adatokkal kiegészítve. Így mindenki számára elérhetőek kutatási és információszerzési célokból egyaránt.¹⁰²

Kóser vágoda

Napjainkban, az 1980-as évek végéig használt vágoda, kiállítótérként és pihenőhelyiségként szolgál. Itt volt előkészítve a rituális vágás után a baromfi, amelyet az utcafronti húsboltban lehetett megvásárolni. Az eredeti berendezési tárgyak egy részét megőrizték a felújítás során, továbbá jól megfigyelhetők a feldolgozás különböző állomásai. A helyi idegenvezetés angol, magyar és héber nyelven biztosított.¹⁰³

A Pásti Utcai Zsinagóga udvarán megrendezésre került szeptemberben a debreceni zsidó közösség legújabb eseménye, a pásti utcai zsidó utcafesztivál. A fesztiválon bárki részt vehetett, színpadi előadásokat is hallgathattak a résztvevők a hely történetéről és a csodarabbikról. A vendégek belekóstolhattak az izraeli konyhába is, különféle gasztronómiai kínálatral érkeztek számukra. Ehhez kapcsolódóan vezetett túrákkal, koncertekkel és tradicionális haszid táncok bemutatójával készültek. A gyerekek részére interaktív nyelvprogrammal készültek, melynek keretében az izraeli hallgatóktól elleshették a héber nyelv alapjait. Smuel Faigen debreceni rabbival is beszélgethettek.

A Barhesz Party keretében szintén találkozhattak a résztvevők a zsidó és izraeli kulináris élményekkel, ízekkel a Pásti utcai Orthodox Zsinagóga udvarában. A gasztronómiai élményt kellemes héber dallamokkal kísérték zongorán.

Szeged

A II. Világháború alatt a szegedi Zsidó Tanács által kimutatott, zsidónak minősített 3827 főből 3095 személyt szállítottak gyűjtőtáborba. A szegedi gettóba egyébként a városból és a környező településekről 8617 főt gyűjtöttek össze, majd elindultak 1944 júliusában a vonatok, az első Auschwitzba, a második és harmadik az ausztriai Strasshofon keresztül munkatáborokba. A téglagyár területén felállított gettó kiürült, megtörtént Szeged városának zsidómentesítése. A felszabadulás után a deportáltak alig egyharmada tért vissza. Szeged városa a második világháborúban 5452 főt veszített, közülük a zsidóságot 612 fő munkaszolgálatos hősi halott és 2091 holokauszt áldozat képviselte. Az 1941-es 4161 fős népszámlálási lélekszámhoz képest a szegedi zsidóság számára ez tragikus veszteség.

A felszabadulás után visszatértek egy része megkezdte élete újraépítését, a kommunizmus évei a „vallástalanodással”, a hitélet visszaesésével jártak, bár a közösség mindvégig élt, funkcionált és rabbi irányításával működött.

1979-ben történt egy kisebb Zsinagóga felújítás, amely 1989-ig tartott, de ez csak helyi-közzel javította az állagát. Az 1990-es évek elején alakult a "Zsinagógaért Alapítvány", amely teljes erőbedobással igyekszik segíteni a hitközséget a zsinagóga fenntartásában és megőrzésében

¹⁰² <https://www.debrecen.hu/hu/turista/cikkek/zsido-orokseg>

¹⁰³ <https://www.debrecen.hu/hu/turista/cikkek/zsido-orokseg>

jótekonysági rendezvények szervezésével és a turizmus élénkítésével. A májustól októberig tartó időszakban a zsinagógában hangversenyeket, orgona-bemutatókat hallgathatnak az idelátogatók, minden évben megrendezésre kerül a Szegedi Őszi Zsidó Kulturális Fesztivál, mely zenei események mellett képzőművészeti, irodalmi, gasztronómiai rendezvényekkel gazdagítja a szeptember-októberi hónapokat. Működik a Keresztény Zsidó Társaság, az Izrael Állammal való együttműködést célul tűző Magyar-Izraeli Baráti Társaság.

Szeged zsidó emlékhelyei az elmúlt évtizedben új értékekkel gazdagodtak: elkészült az egykori gettó bejáratánál az önkormányzattal közösen emelt holokauszt emlékoszlop, a hetvenedik évfordulóra a zsinagóga bejáratánál a holokauszt áldozataira emlékező menóra.

A Szeged-Csanád Megyei Püspökség emlékezve a város elpusztított zsidóságára szobrot emelt 2014-ben a Dóm téri Szolidaritás parkban, szintén szobor örökíti meg Löw Immanuel világhírű főrabbi, botanikus és folklorista életművét a Nemzeti Pantheonban, ahol több szegedi zsidó híresség fal emléktáblája is elhelyezésre került már. A város utcáin hús, egykor itt élő, majd a holokauszt során elpusztított polgár emlékére botlatókövek kerültek kihelyezésre egykori lakóhelyüknél, és a sor tovább folytatódhat, emlékeztetve a szegedi zsidóság múltjára, tanúszkodva a jelen érték- és hagyományőrző törekvéseiről.¹⁰⁴

Szegedi Zsidó Hitközség Szeretetotthona

A Szegedi Zsidó Hitközség székházában 1950 óta működik a Szeretetotthon. Az állami akkreditációval rendelkező, 22 fő befogadó képességű intézmény fenntartója a Szegedi Zsidó Hitközség, amely a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének egyik legnagyobb vidéki taghitközsége. Országos felvételi körzetű zsidó intézményként kiemelt célcsoportjuk a holokauszt-túlélők egyre csökkenő létszámú köre. Céljuk, hogy biztonságot, kényelmet, hatékony szakmai segítséget nyújtsanak ellátottjaik részére, a zsidó vallás előírásainak betartása mellett. Az otthon kóser konyhát üzemeltet, amely nem csak az ellátottak számára, de elviteles formában a lakosság számára is igénybe vehető.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Szegedi Zsidó Hitközség – A Hitközség története

<https://szszh4.wixsite.com/szszh/a-hitkoezseg-toertenete>

¹⁰⁵ Szegedi Zsidó Hitközség Szeretetotthona

<https://szszh4.wixsite.com/szszh/szeretetotthon>

A szegedi Új Zsinagóga

Az új zsinagógát és közösségi székházat egy 1897-es pályázat alapján Baumhorn Lipót tervezhette meg. A zsinagógában 1340 ülőhely van, melyből ma 1200 használható. A zsinagóga Magyarország második, a világ negyedik legnagyobb zsinagógája.

A II. világháború alatt a zsinagóga volt a városban kialakított gettó központja, az épületet raktárként használták, itt gyűjtve a deportáltak értékeit. A felszabadulás után visszatértek egy része megkezdte saját és a közösség életének újjáépítését.

2014-ben a Holokauszt Emlékév keretében, a Miniszterelnökség támogatásával Menóra Emlékmű felállítására került sor a zsinagóga kertjében. Szintén kormányzati támogatással 2015-ben indult meg a zsinagóga külső rekonstrukciója.¹⁰⁶

Ma Szeged város egyik legfontosabb műemléke, kiváló akusztikájának köszönhetően rendszeresen komoly- és könnyűzenei koncerteket is tartanak benne.

Kecskemét

A holokauszt idején a neológ új zsinagóga berendezését összetörték, az épületet lóistállóvá alakították. Az auschwitz haláltábor és a munkaszolgálatot a több mint 1200 fős kecskeméti zsidóságból csupán 74 ember élte túl.¹⁰⁷

A városképet meghatározó nagyzsinagógát 1974-ben a Tudomány és Technika Házává alakították, az orthodox zsinagóga pedig 1991 óta a Magyar Fotográfiai Múzeumnak ad otthont, és oldalán 1994 óta a kecskeméti zsidók siratófala húzódik, a holokauszt áldozatainak nevével.¹⁰⁸

A vészkorszak és a kommunizmus kínjai ellenére a hitközség megmaradt, a tagok a nagyzsinagóga közelében álló hitközségi székházban kialakított imatermet használták, azt az épületet, melynek átadták új „nagyimateremmel” bővített részét 2020. június 30-án. Az imaterem 300 fő befogadására alkalmas és méltó helyszíne lehet a legnagyobb ünnepüknek, a pészáhnak (szabadulás ünnepe).¹⁰⁹

¹⁰⁶ Szegedi Zsidó Hitközség – Az Új Zsinagóga

<https://szszh4.wixsite.com/szszh/a-zsinagoga-toertenete>

¹⁰⁷ A kecskeméti új zsinagóga márványablájának margójára, Neokohn, <https://neokohn.hu/2020/07/04/a-kecskemeti-uj-zsinagoga-marvanyablajanak-margojara/>.

¹⁰⁸ Magyarországi zsidó épített örökségünk, zsinagógák, hitéleti épületek, temetők, síremlékek, Lechner Tudásközpont Kulturális Örökségvédelmi Igazgatósága, p. 13, 2020.

¹⁰⁹ Megújult a kecskeméti zsidó hitközség nagy imaterme, Akibic, <https://akibic.hu/2020/07/01/megujult-a-kecskemeti-zsido-hitkozseg-nagy-imaterme/>.

Az ózsina góga eredeti formájában történő helyreállítása folyamatban van, jelenleg az épület belső részén dolgoznak. Felújítása után egy zsidósághoz kötődő képtárat szeretnének létrehozni.¹¹⁰

Budapest mellett Kecskemét adhatott otthont 2018-ban a Nemzetközi Keresztény-Zsidó Tanács éves konferenciájának, ahol a zsidó és keresztény együttműködésről tanácskoztak. Nemzetközi tekintélyű tudósok, és egyházi emberek szólaltak fel a konferencián.¹¹¹

Zsidó kultúrát népszerűsítő programsorozat is rendszeresen megrendezésre kerül Kecskeméten.¹¹²

A kecskeméti mintegy 1200 fős zsidó közösség jelentős része megsemmisült, de most napról napra újjáéled.

Nyíregyháza

Nyíregyháza 1840-ben adott engedélyt a zsidó származású közösségeknek a betelepülésre. Ekkortól jutott a zsidóság osztályrészévé a szabad letelepülési, a szabadkereskedelmi és ipari tevékenység, a tudományos és művészeti pályákon való elhelyezkedés illetve a polgári ingatlanszerzés joga.¹¹³ Már 1843-ban temetkezési helyet is kaptak, 1865-től pedig önálló hitközséget hoztak létre.

Az 1868-1869-es zsidó kongresszuson két felekezetre oszlott a zsidóság: orthodoxra és neológára. Ellenben a nyíregyházi zsidóság egyikhez sem csatlakozott. 1878-ban Friedman Ignácot kérték fel rabbijuknak, tagozatként működtek. Majd 1905-ben létrehozták az Autonóm Orthodox Hitközséget. Az orthodoxia imaházat, mikvét épített, a zsinagógáját Baumhorn Lipót terve alapján 1922 és 1924 között avatták fel.¹¹⁴

A vészkorszak elérte a nyíregyházi zsidóságot is, 1944 áprilisában 17 ezer embert zsúfoltak össze a gettóban, a deportálásnak nyíregyházi zsidók ezrei estek áldozatul. Hivatalos adatok szerint ebből 4753 volt nyíregyházi. 1947-ben a két felekezet teljes száma közel 1000 főt számlált, de ez folyamatosan csökkent.

¹¹⁰ *A belső felújítás után képtárként működne a kecskeméti ózsina góga*, Magyar Nemzet, <https://magyarnemzet.hu/brand/orszagszerte/2021/01/a-belső-felujitas-utan-keptarkent-mukodne-a-kecskemeti-ozsinagoga>

¹¹¹ *Kivételes siker: mi adunk otthont a Nemzetközi Keresztény-Zsidó Tanács világ konferenciájának*, Mazsihisz <https://mazsihisz.hu/hirek-a-zsido-vilagbol/mazsihisz-hirek/kiveteles-siker-mi-adunk-otthont-a-nemzetkozi-keresztény-zsido-tanacs-vilag-konferenciajanak>

¹¹² *Judakecs: új programsorozat indult Kecskeméten*, Kecskeméti Lapok, <https://kecskemetilapok.hu/kultura/judakecs:-uj-programsorozat-indult-kecskemeten>.

¹¹³ *Közélet, Magazin, Régen és ma – néhány sor a nyíregyházi zsidóságról*, <https://zsima.hu/2021/01/24/regen-es-ma-nehany-sor-a-nyiregyhazi-zsidosagrol/>

¹¹⁴ *Közélet, Magazin, Régen és ma – néhány sor a nyíregyházi zsidóságról*, <https://zsima.hu/2021/01/24/regen-es-ma-nehany-sor-a-nyiregyhazi-zsidosagrol/>

Az 1950-es vallásügyi törvény következtében a nyíregyházi zsidóság a MIOK oltalma alatt az Izraelita Hitközségbe szerveződött.¹¹⁵ A 90-es évek végén kezdték el a közösség élettereinek felújítását, hogy tovább tudják adni a későbbiekben az utódok számára.¹¹⁶

Balassagyarmat

Orthodox zsidó emlékek nyomában, Ipoly-menti Zsidó Gyűjtemény és Kiállító terem

Hazánk egyik legrégebbi zsidó közössége a balassagyarmati, mintegy hatszáz éves múltja tekintetű. Különösen az 1700-as évek közepétől 1944-ig igen komoly szerepet töltött be nemcsak a város, hanem az egyetemes zsidó-, valamint a magyar nemzeti kultúrtörténetében egyaránt. Balassagyarmat a magyarországi zsidókultúra egyik legrégebbi emlékhelye, ahol az érdeklődők kultúrtörténeti tárlatvezetésen és temetői sétákon vehetnek részt, megismerkedhetnek a zsidó vallási hagyományokkal és történelemmel.

2000-ben Balassagyarmat Város Önkormányzata, a MAZSIHISZ, a MAZSÖK, a Zsidó Világkongresszus Kelet-európai Irodája, az Emanuel Alapítvány és magánszemélyek összefogása révén berendezésre és átadásra került az Ipoly-menti Zsidó Gyűjtemény és Kiállító terem. Az elmúlt egy évtizedben, ebben az intézményben évente több száz általános és középiskolás vesz részt interaktív zsidóságtörténeti órán. Emellett évente szintén több száz felnőtt látogató tekinti meg a kiállítást, a világ minden tájáról.

Az egykori imaházban kialakított emlékmúzeumban a város életét meghatározó zsidó családok és a hitközség fordulatos, többször tragikus történetével ismerkedhetnek meg az odalátogatók. Az orthodox sírkert Magyarország első műemléktemetője, ahol a zsidó temetkezési szokások megismertetése mellett a sírkertben megismerhetik a legrégebbi sírt, és megemlékezéseket is szerveznek a holokauszt áldozatairól.¹¹⁷

Kertész István Alapítvány – Vallási, Kulturális, történeti örökség közkinccsé tétele zsidó gyűjtemény és kiállító terem fejlesztése

Európai uniós forrásból 2021-ben a balassagyarmati Ipoly-menti Zsidó Gyűjtemény és Kiállító terem 3 593 063 Ft vissza nem térítendő támogatást kapott.

A pályázat által nyújtott források révén a Kertész István Alapítvány, a balassagyarmati zsidó hitközség valaha fő szakrális terét magába foglaló termekben átalakítási-felújítási munkálatokat végezhetett el. Ennek eredményeképpen megtörtént a korábbi kiállítási anyag bővítése, a szükséges felújítási munkák elvégzése, két többfunkciós tér kialakítása, továbbá az épület akadálymentesítése. Mindezen beavatkozások eredményeképpen egy olyan, több teremrészről álló közösségi tér jött létre, amely egyaránt alkalmas helyi-, idegenforgalmi tudományos ismeretterjesztésre, oktatásra, előadások megtartására, valamint a korszerű

¹¹⁵ Nyíregyházi Zsidó Hitközség, Rólunk, http://sofar-ujsg.hu/?page_id=5#_ftn1

¹¹⁶ Közélet, Magazin, Régen és ma – néhány sor a nyíregyházi zsidóságról <https://zsima.hu/2021/01/24/regen-es-ma-nehany-sor-a-nyiregyhazi-zsidosagrol/>

¹¹⁷ Balassagyarmat - Ortodox zsidó emlékek nyomában

<https://www.ipelrowing.eu/hu/program/balassagyarmat/following-orthodox-jewish-remembrance> (2022.12.13.)

higiéniai körülmények biztosítására. Lehetőséget biztosít az egyre bővülő belföldi, illetve a sajátos nemzetközi vallási turizmus számára, amely révén a messze földről érkezettek megismerkedhetnek a balassagyarmati, hajdan jelentős vallási-etnikai közösség múltjával, korabeli életével.¹¹⁸

Szarvasi Nemzetközi Zsidó Ifjúsági Tábor

A több mint 30 éves múltra visszatekintő Szarvasi Nemzetközi Zsidó Ifjúsági Tábort 1990-ben alapította a világ legnagyobb zsidó segélyszervezete, az American Jewish Joint Distribution Committee (JDC), együttműködésben a Ronald S. Lauder Alapítvánnyal. A Szarvasi Tábor igazgatója Friedman Sasha, aki 1996 és 1998 között maga is táborozó volt, majd pedig a táborban dolgozott, melynek 2006 óta igazgatója.

A résztvevők 12 napos turnusokban vehetnek részt a táborban, ahol a foglalkozásokat képzett ifjúsági vezetők tartják, a szakköröket pedig hivatásos szakemberek vezetik. A Szarvasi Tábor céljai mind a táborozók, mind a szervezők tekintetében, hogy a résztvevők tanuljanak a zsidó hagyományokról, nyitottak legyenek a világra, a zsidóságra, a környezetükre, valamint a közösség aktív és pozitív tagjai legyenek.

A tábor egészen 2019-ig a JDC által 1990-ben létrehozott Magyarországi Zsidó Szociális Segély Alapítvány (MAZS) keretei között működött. A MAZS Alapítvány kezdeti feladata a segélyek folyósítása volt, de fokozatosan előtérbe került a rászorulóknak nyújtott szolgáltatáscsomagok kidolgozása, bevezetése és rendszerbe foglalása, valamint a kapcsolatépítés és a közösségi élet felélesztése is. Az alapítvány jelenleg a szociális támogatás és a közösségépítő programok területén több programot működtet.

Balatonfüred

Zsidó Kiválóságok Háza

Olyan zsidó származású világhírű kutatók és művészek élete ismerhető meg, akik maradandót alkottak és tevékenységükkel hozzájárultak a mai világ működéséhez. Jelenleg a tudós kiállítás tartalmát három nyelven lehet megtekinteni: magyarul, angolul és héberül. A művész kiállítások pedig magyarul és angolul elérhetők. Nemcsak száraz adatok kerülnek bemutatásra, hanem számos érdekes tényeket is közölhetnek velünk. Nemcsak emlékezésre buzdítja a látogatókat, hanem kitágítja a tudásukat a zsidó közösség kapcsán.¹¹⁹

¹¹⁸ Vallási, kulturális, történeti örökség közkinccsé tételének továbbfejlesztése, tudományos ismeretterjesztő közösségi tér korszerűsítése, bővítése

<https://balassagyarmat.hu/wp-content/uploads/2021/12/TOP%202021.%20V%C3%89GLEGES%20S%20Z%20A%20K%20M%20A%20I%20B%20E%20S%20Z%20C%3%81%20M%20O%20L%20C%3%93%20SAJT%20C%3%93NAK%20m%20C%3%A9rf%C3%B6ldk%C5%91h%C3%B6z%20KOMMUNIK%C3%81CI%C3%93S%20ANYAG-1.pdf> (2022.12.13.)

¹¹⁹ <https://www.zsidokivalosagok.hu/rolunk/>

Kőszeg

Kőszegi zsinagóga

A romantikus stílusú zsinagóga 1858-1859 között épült. Létrejöttének anyagi alapját a helyi zsidóság legjelentősebb személyisége, Schey Fülöp biztosította, aki magyarországi zsidóként elsőként kapott nemesi rangot. 1944-ben a Kőszegen élő zsidók legtöbbszörét Auschwitzba deportálták, amit összesen tizenhatan éltek túl. 1951-ben aztán meg is szűnt a hitközség a városban, így az elhagyatott épület lassú pusztulásnak indult. Mivel a rendszerváltás után sem az akkori önkormányzat, se a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége nem vállalta a felújítást, ezért végül 1996-ban privatizálták az épületegyüttest.

Többszöri tulajdonváltás után 2016-ban végül ismét az államé lett az épület.

A zsinagóga felújítása 2020-ban vette kezdetét. A korábbi tulajdonosok nem végeztek állagmegóvást, így a zsinagóga állapota leromlott.

A Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete-Institute of Advanced Studies Kőszeg (FTI-iASK) „kreatív város-fenntartható vidék” (KRAFT) programjának keretében ilyen körülmények között kezdte meg a felújítási munkálatokat, amelyek két évig tartottak. A teljes épületkomplexum (az udvar, a két melléképület, és a kerítés) rendbetétele 2022-ben fejeződött be. A felújítás költsége 650 millió forint volt.¹²⁰

A felújítás során arra törekedtek, hogy a lehető legtöbbet megtartsanak és megmutassanak az eredeti épületből, megmaradt berendezéséből.

A zsinagógához két melléképület épült, a bejáratától jobbra a rituális fürdő, mögötte a rabbi lakása, balra a tanterem a tanító lakásával.

A két melléképület megújulva új funkciót nyert, az egykori tanítóházban ma a kőszegi zsidóság eredetét, a Schey család útját, az általuk létrehozott intézményeket és a zsinagógát bemutató kiállítás fogadja a látogatót, a másik ház a tervek szerint fogadóépületként működik majd. Az egykori kőservágó és a rituális fürdő egyelőre feltáratlan.

Az épületegyüttes tematikus kiállítások, kulturális és tudományos rendezvények helyszíne, míg a főépület kiváló akusztikájával zenei rendezvényeknek is otthont ad. Hosszú szünet után a zsinagóga újra a hitélet színtere is lehet.

A zsinagóga két várszerű tornya, kereszt alakú alaprajza, és belsőépítészeti tartalma is unikális. A Tóra-szekrény fölött egy óriási fából faragott Dávid-csillag áll, benne az Örökkévaló nevével, a kupolateret barokkos festett mintázat gazdagítja. Díszítései egyedülállóak, nem jellemzőek a zsinagógák világára és nincs is belőlük több az országban.

¹²⁰ *Kétnapos rendezvénnyel nyílik meg a nagyközönség előtt a felújított Kőszegi zsinagóga,* <https://akibic.hu/2022/08/25/ketnapos-rendezvennyel-nyilik-meg-a-nagykozonsag-elott-a-felujitott-koszegi-zsinagoga/>

Kőszeg a KRAFT-program célkitűzéseinek szellemében a kulturális örökségen alapuló élményturizmus egyik közép-európai központjává válhat.¹²¹

Sopron

A zsidó kultúra legkorábbi magyarországi emlékei a nyugati határszélen, Sopronban találhatóak. Sopron városában a XIII. században, mintegy 800 éve telepedett meg a zsidóság. Több mint száz éven át élen jártak az ipar és a kereskedelem fejlesztésében, támogatták a művészetet és a kultúrát, kitüntetett hősként harcoltak és estek el az első világháborúban. Mindez azonban semmivé foszlott a zsidótörvények, a német megszállás és a felkorbácsolt antiszemita közhangulat nyomán.

A holokauszt alatt szinte teljesen elpusztított soproni zsidó közösség a 2000-es évek elején éledt újjá. Az ezzel párhuzamosan feléledő Soproni Zsidó Hitközség a kezdeti időszakban még nem rendelkezett saját imateremmel, így az akkori hitközségi elnök a saját otthonának alagsori közösségi terét nyitotta meg az ünnepek megtartására, a héber nyelv és tóra tanulmányozására.

2011 augusztusa határkő volt a Soproni Zsidó Hitközség életében, mert istentiszteletüket az Új utcai Ó-Zsinagógában tartották, ahol közel ötszáz éve nem volt zsidó istentisztelet.

Ezután a Hitközség a zsidó közösségi élet fellendítésére minden év tavaszi időszakában a zsidó emlékek felfedezésére kirándulásokat szervezett határon innen és túl. Hagyományt teremtve útjára indította a város kulturális életében meghatározó jelentőségűvé váló, évente egy alkalommal megrendezésre kerülő Zsidó Vacsoraesteket. Emellett regionális összefogást kezdeményezett a szombathelyi és mosonmagyaróvári zsidó közösségekkel. A Hitközségnek később sikerült a várostól imatermet bérelni. A sábatí alkalmakon 20-25 fő, a zsidó ünnepeken 30-40 fő gyűlt már össze.

A 25-30 fős létszámú Soproni Zsidó Hitközség 2014-ben a Holokauszt Emlékév, a 70 éves évforduló alkalmából a nagysikerű Elfeledett Soproniak című kiállítás megszervezésével s könyv kiadásával emlékezett meg. A közösség jövőjére vonatkozó célkitűzései között szerepelt a további „építkezés”, a fiatalok megszólítása, a városban élő zsidó családi háttérrel rendelkezők „megtalálása” és bevonása a hitközség életébe.¹²²

2021-ben megújult a soproni zsidó temető ravatalozója, és a holokauszt áldozatainak emlékére emléktáblát állítottak.¹²³

2022 júniusában átadásra került a soproni, új neológ zsinagóga. Egy a 14. század elején épült Európa szerte különleges, gótikus zsinagógáról van szó, amely mellett a középkorban zsidó

¹²¹ „Erős vár a mi Istenünk”: a Kőszegi zsinagóga múltja és a magyar emlékezet jövője, https://magyarnarancs.hu/jo_nekunk/eros-var-a-mi-istenunk-a-koszegi-zsinagoga-multja-es-a-magyar-emlekezet-jovoje-120199

¹²² Roóz Zoltán, A soproni zsidóság rövid története 1840-től napjainkig, 14-15., <https://docplayer.hu/5539230-Roosz-zoltan-a-soproni-zsidosag-rovid-tortenete-1840-tol-napjainkig.html>

¹²³ Emléktáblát avattak a holokauszt áldozatainak tiszteletére Sopronban, <https://akibic.hu/2021/07/06/emlektablalt-avattak-a-holokauszt-aldozatainak-tiszteletere-sopronban/>

kórház (régi nevén: ispotály) is működött. Itt kapott helyet a Soproni Zsidó Hitközség új székháza és zsinagógája, amelynek felújítását a helyi önkormányzat támogatta, majd átadta a zsidó közösségnek hitéleti, vallási és kulturális célokra. A soproni ózsinagóga nemcsak a valóságban, de immár virtuálisan is bejárható a Mazsihisz honlapján elérhető Tudástárban. Ez remélhetőleg arra ösztönzi majd a külföldi turistákat, hogy élőben is megnézzék a zsinagógát, ez pedig jelentősen hozzájárulhat Sopron idegenforgalmának gyarapításához.

Ezen felül a városi költségvetésből pénzt különítettek el a városban található másik – orthodox – zsinagóga felújítási terveinek elkészítésére.¹²⁴

A zsidó közösség életerejének egyik bizonyítéka, hogy szakrális helyet létesítenek, amely azt is jelenti, hogy bíznak a saját jövőjükben.

Pécsi Zsidó Hitközség

A török hódoltságot megelőzően már éltek zsidó vallású emberek Pécsen, de a török kiűzése után csak hosszú idő elmúltával tudtak újból visszatelepedni. Weisz Mayer Márk 1804-ben saját házában berendezendő zsinagóga létesítésre kért engedélyt a városi tanácstól. A kérelmét elutasították. Közben elhunyt Pécs ugyancsak a 18. század végén türelmi jogot kapott másik zsidó lakosa, Fuchs Salamon. Az árvák felnevelése érdekében Pécsre telepedett a bonyhádi származású Engel Péter, és elvette Fuchs özvegyét, s megszerezte a mai Zrínyi utca 12. szám alatti telken lévő házat. 1825-től ennek egyik szobájában gyűltek össze a pécsi zsidók istentisztelet tartására. A lakás eme hitéleti funkciója egészen 1843-ig, az első zsinagóga felavatásáig fennállt. Rendezett hitközség megalapítására 1840-ben került sor. Ebből az évből származik az első Chevra Kadisa alapszabály, és ekkor kezdi meg pécsi működését Löw Izrael, Baranya Vármegye főrabbija. A hitközség tagjainak buzgóságát jól jellemzi, hogy három év működés után már saját zsinagógával rendelkeztek. A közösség 1841 júliusában megvette Vitéz Ferenc Citrom utcai telkét és a rajta lévő házat zsinagóga céljára átalakították.

A vészkorszakban a pécsi zsidóság is óriási veszteségeket szenvedett. Összesen a 2811 deportált közül 228 személy tért vissza. Az 1944-es, gettósítás és deportálás előtti lélekszám 18%-a élt Pécsen 1950-ben, a többiek elhunytak, vagy elköltöztek.

A hitközség újraéledt, de régi tekintélyét és erejét sohasem nyerhette vissza. A háború utáni első hónapokban a közösség a deportáltak hazasegítésére, javaik visszaszerzésére koncentrált. 1945 szeptemberében megkezdődött az elemi iskolai oktatás, a tanulók között mindössze két pécsi születésű gyermekkel, a többiek más városokból ide került árvák voltak. Újra működött a Szeretetház, 1946 októberében újjáalakult a Chevra Kadisa, Frankfurter Miklós és Gottesmann (Gulyás) Lajos vezetésével. 1947 októberében foglalta el a pécsi rabbi széket Schweitzer József (véglegesítésére 1948 márciusában került sor), s ettől kezdve rendszeressé váltak az istentiszteletek, megkezdődött a Talmud Tóra oktatás is.

¹²⁴ Új neológ zsinagóga született – Mazel Tov, Sopron!

<https://mazsihisz.hu/hirek-a-zsido-vilagbol/mazsihisz-hirek/uj-neolog-zsinagoga-szuletett-mazel-tov-sopron>

A Fürdő utcai iskola mintegy 110 diákja és tanárai Auschwitz áldozatai lettek. A tantestület két fiatal tanárát munkaszolgálatra hívták be, így őket nem deportálták, túléltek a háborút. Az iskola 1945–1947 között 30 diákkal ismét működött, a tanulók budapesti árva zsidó gyerekek voltak. Az egyházi fenntartású iskolák 1948-as államosítása végképp megpecsételte az intézmény sorsát.¹²⁵

A Pécsi Zsidó Hitközség Szeretetotthonát 1938-ban építette meg a közösség idős, elesett tagjai számára.

Az intézmény fenntartását 2011 decemberében vett át a pécsi hitközség a megyeszékhely önkormányzatától.

2014- ben két európai uniós pályázatot nyert a hitközség és megkezdődött az ingatlan eddig nem látott mértékű modernizációja.

A pályázaton nyert támogatásoknak köszönhetően az otthonban olyan főzőkonyhát alakítottak ki, mely alkalmas a kóser ételek elkészítésére is. Az épület lehetőségeihez képest növelték a lakók kényelmét és higiénés ellátásának feltételeit, három új fürdőszoba és mosdóhelyiség, valamint három mozgássérült mosdó kialakításával, és új bútorzat beszerzésével.

Továbbá, az art deco stílusú épület a beruházásnak köszönhetően teljesen akadálymentessé vált, a falai külső-belső hőszigetelést kaptak, a tetején napelemeket helyeztek el, a nyílászáróit, a közművezetéseket és a fűtési rendszerét is kicserélték.

A lakók egy része a projekt keretében megismerkedhettek a számítógép és az internet használatával, elősegítve ezzel a távoli családtagokkal való kapcsolattartást. Az Otthon munkatársai pedig szakmai felkészítő tréningeken vettek részt a minőségi szakmai munkavégzés érdekében.

2015-ben az eljáróság Dr. Szántó Lászlóról az otthon orvosi ellátását 30 éven keresztül önkéntes munkában vállaló kiváló orvosról nevezte el az intézményt.¹²⁶

A Dr. Szántó László Szeretetotthon egy nagyon nyitott intézmény. Ennek köszönhetően az általuk kidolgozott Családbarát modell néhány éve elnyerte a szakmai [Jószolgálat-díjat](#).

Kiskunhalasi Hitközség

A zsidóság betelepülése az 1740-es években kezdődött meg, amikor a város vezetése a konkurens görög kereskedőkkel szemben a zsidókat támogatta. Az ország területén legkorábban a Kiskunságban, főként Halason jutottak szerephez a zsidó kereskedők. Az Alföldön jellemzően gyapjú-, bőr- és gabonakereskedelemmel foglalkoztak.

A XVIII. század végétől azonban korlátozták a zsidó lakosok letelepedését. Idővel a nádor eltiltotta őket a boltbérletektől és a piaci árusítástól, részükre csak a házalást engedélyezte. A zsidóság titkos betelepülését is szigorúan büntették, de ennek ellenére egyre többen jutottak a

¹²⁵ Cseri László: A Pécsi Zsidó Hitközség
<https://www.jelenkor.net/pecs/2003/a-pecsi-zsido-hitkozseg> (2023.04.12.)

¹²⁶ Pécsi Zsidó Hitközség
<https://pzsh.hu/2015/11/30/szeretetotthonunk-megujul-es-uj-nevet-is-kap/> (2023.04.12.)

bentlakáshoz szükséges papírokhoz. Halason az 1850-es évek elején a zsidók 14 boltból 10-et béreltek, 13 kocsmából 9-et jegyeztek a nevükön és a mézárszék bérletekben is érdekeltek voltak. A városi közjövődéllem egyharmadát ők adták. A XIX. század második felében is jellemzően az ipari és kereskedelmi szektorban, illetve a szolgáltatások terén tevékenykedtek. A kereskedelmi fellendülésnek köszönhetően a zsidóság létszáma a XX. század elejére közel a tízszeresére növekedett, ami 400-500 főt jelentett.

A II. világháború emberpusztító tevékenységének következtében a közel 30 ezer főt számláló Kiskunhalas kevesebb, mint 1% sorolható a zsidóság körébe. Az 1944. május 22-én kezdődött gettósítás következtében több mint 500 embernek kellett elhagynia otthonát. A holokauszt áldozatául esett halasiak áldozata közel 300 fő. A hazatérő zsidóság egy része elhagyta hazáját, mások a városban vagy az ország más részei próbáltak meg alkalmazkodni a kialakult helyzethez.

Halas első rabbija Szófer Szuszman volt, aki 1856-ban kezdte meg tevékenységét. A zsidóság vallási közösséggé szerveződött, és megindult a hitközségi élet. A kiskunhalasi zsinagóga 1857-1860 között épült klasszicista-romantikus stílusban, homlokzatán az „Egyedül az Istennek” felirat olvasható. A templom udvarán a vallási élethez nélkülözhetetlen helyiségek is megtalálhatók voltak, úgymint a rituális fürdő – mikve, rabbi – és kántorlakás, egy vágoda a hozzá tartozó kiszolgáló egységgel, és az izraelita népiskola, amely már 1856-ban megkezdte működését Grósz Móric tanító vezetésével.

A kiskunhalasi izraelita templom mára Bács-Kiskun megye egyetlen működő zsinagógája. Az udvar és környéke idővel teljesen megváltozott. Az aktív hitélet folytatásához a templom épülete és az átalakított téli imaház szolgál.

A városban élő mintegy 30-40 zsidó származású ember egy aktív hitközséget tudhat magáénak. Legfontosabb tevékenységük a hagyományok ápolása, amely leginkább jellemzi a közösséget.

Minden év júniusában méltó módon megemlékeznek a népirtás áldozatairól, mely alkalommal rabbit és kántort hívnak az istentisztelet megtartására, valamint a már hagyománnyá váló a közösség tagjai által bemutatott rövid megemlékező műsorral még emlékezetesebbé teszik a szertartást.

Nagykőrösi Hitközség

A Nagykőrösi Zsidó Hitközség 1794-ben alakult, zsinagógáját 1818-ban avatták fel és ezen alkalommal hangzott fel először magyarországi zsinagógában magyar nyelvű rabbinikus szónoklat, amit Krakkauer Salamon, helyi rabbi mondott el. Ezt a zsinagógát döntötte össze az 1911-es földrengés és ezért akarták felépíteni a zsinagóga új épületét. Az I. világháború, majd a hiperinfláció megszűnte után vett újabb lendületet az adományok összegyűjtése és végül is 1925. augusztus 27-én avatták fel a jelenleg is álló zsinagógát, amely Pest megyében az egyetlen olyan zsidó egyházi épület, amely folyamatosan zsinagógaként funkcionált a holokausztot követően is.

Az ateizmus nehéz évei alatt a megye legtöbb hitközségével ellentétben itt nem szűnt meg a hitközség, hanem annak hívei fenntartották a közösséget.

A zsinagógában emléktábla őrzi az I. világháborúban elesett hősök emlékét, a frigyszekrény mellett elhelyezett táblák őrzik a holokausztban meggyilkolt több mint 400 ártatlan áldozat emlékét és 2014-ben a holokauszt 80. emlékévében az állami Civil Alap forrásából helyezték el azt a márványtáblát, amely a zsinagógát megtartók neveit örökíti meg.

A Nagykőrösi Zsinagóga a környéken élő zsidóság központja, az épületet a hitközség tagjainak adományaiból, illetve állami pályázati forrásokból folyamatosan karbantartják. A zsinagóga a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége Közép-Magyarországi Területi Csoportjának székhelye.

10. Kulturális támogatások

A Magyar Kormány nevében a kulturális területen eljáró Kulturális és Innovációs Minisztérium (KIM) elkötelezett a magyarországi zsidó kulturális örökség megőrzése mellett. Az elmúlt évek támogatásai hozzájárultak többek között a határon túli magyar zsidó hitközségek konferenciájának megvalósításához, a Zsidó Kulturális Napok, a Sóletfesztivál megrendezéséhez, valamint a rákospalotai zsinagóga rekonstrukciója is elkezdődött a minisztérium támogatásának köszönhetően.

A KIM továbbá elősegíti olyan kiemelt jelentőségű hazai fesztiválok megrendezését is, amelyekben a zsidó kultúra is teret nyer. Az *Ars Sacra Fesztivál* célja, hogy programjain keresztül az emberek találkozzanak a hagyományos zsidó-keresztény alapokon nyugvó európai kultúrával és felfedezzék annak sokrétű gazdagságát a művészet segítségével. Az *Öt Templom Fesztivál* szintén a művészet által kívánja befogadóbbá tenni a rendezvény résztvevőit a különböző felekezetekkel kapcsolatban. A fesztivál különlegessége, hogy a programok egy utcában, 700 méteren belül, azonban öt különböző templomban (zsinagóga, evangélikus, református, római katolikus és görögkatolikus templom) kapnak helyet.

Ezen programok nagy népszerűségnek örvendnek, ezáltal is hozzájárulva az antiszemitizmus valamennyi formájának megelőzéséhez, a zsidó élet és hagyományok, a zsidó örökség fenntartásához és megőrzéséhez; erre tekintettel a kulturális támogatási portfólióban, továbbiakban is kiemelten fontos szerepet kap a zsidó örökség védelme.

A zsidó közösségek és zsidó kultúra jelenlegi, kedvezőnek mondható hazai helyzete azonban nem teszi feleslegessé a további kormányzati intézkedéseket a hétköznapi életben (és ezen belül különösen a digitális térben) jelen lévő xenofób, antiszemita megnyilvánulások háttérbe szorítására, elszigetelésére, a gyűlöletmentes, harmonikus együttélés körülményeinek megteremtésére.

Az antiszemitizmus elleni nemzeti stratégiában a többi ágazat mellett jelentős szerep hárul a kultúrára is, mint a különböző közösségek közötti kapcsolati háló létrejöttét, egymás jobb megismerését, a közös érdeklődési és törekvési pontok megtalálását elősegítő eszközre.

A színházak, múzeumok, könyvtárak, művelődési házak, fesztiválok stb. a kultúra olyan színtereit jelentik, amelyek mind alkalmasak arra, hogy az ott megvalósuló kulturális események, programok célzottan, közvetlenül vagy közvetve olyan üzeneteket hordozzanak, amelyek elősegítik a különböző etnikumú, vallási háttérű közösségek közeledését, egymás kulturális értékeinek megbecsülését, fel- és elismerését, a hétköznapi életben pedig a békés együttélést.

VÁLLALÁS

A kulturális ágazatnak a különféle zsidó kulturális intézmények és szervezetek fenntartásának és működésének segítését, illetve azok programjainak, projektjeinek anyagi támogatását egyaránt szem előtt kell tartania. Az ágazat jövőbeli projektjei megtervezése során figyelembe veszi a készülő stratégia szempontjait, az abban meghatározott célokat, és készen

áll arra, hogy a rendelkezésére álló szellemi és anyagi eszközökkel rugalmasan elősegítse a stratégiai célok megvalósulását más szakterületek összefogásával és együttműködésével.

Világhírű, a holokausztot, a zsidóságot bemutató magyar filmek

A teljesség igénye nélkül ragadunk ki néhányat, a holokausztot, a zsidóságot bemutató nagysikerű magyar filmekből.

Sorstalanság

A Sorstalanság Kertész Imre Nobel-díjas regényéből készült. A filmet a világhírű operatőr, Koltai Lajos rendezte. Köves Gyuri pokoljárását nem hagyományos történetként, hanem epizódok füzéréként, mozaikokból kirajzolódó tablóként ragadja meg. A holokauszt felfoghatatlan borzalma nem sűrítethető egyetlen drámai pillanat köré, a rendező ezért arcokat, életképeket, apró történéseket mutat. A Sorstalanság egy kamasz fiú valóságra eszméléséről és felnőtté válásáról mesél az emberi történelem legsötétebb pillanatában. Koltai Lajos hűen követi a regény cselekményét. Az egymás mellé helyezett epizódok látványvilágát tudatosan elemeli a valóságtól. Az aprólékosan kidolgozott képeket a főhős szándékoltan monoton belső monológjai ellenpontosítják. A Sorstalanság egy kulcsfontosságú magyar regény mozgóképes adaptációja. Elsődleges funkciója, hogy olyanokkal is megismertesse Kertész Imre művét, akik nem olvasták a regényt. A film emellett a holokauszt történelmi tényével is szembeállítja a nézőt; egy olyan témával, amiről mindig beszélni kell. A Sorstalanság hatalmas közönségsikere azt mutatja, a mű sikerrel teljesítette a két feladatot: a filmre félmillió néző váltott jegyet.¹²⁷

Saul fia

A film az elkészüléshez 321,6 millió forint támogatásban részesült a Magyar Nemzeti Filmalaptól, melyből 3,5 millió forint filmterv-fejlesztési, 7,5 millió forint gyártás-előkészítési és 310,6 millió forint filmgyártási támogatás volt. Az alkotók részvételét a cannes-i világpremierén további 4 millió forinttal támogatta a Filmalap.

A Saul fia 2016-ban Oscar díjat nyert a legjobb idegen nyelvű film kategóriában. Előző évben a 68. Cannes-i Filmfesztivál hivatalos versenyprogramjában szintén elnyerte a nagydíjat (Grand Prix), a filmkritikusok nemzetközi szövetsége FIPRESCI díját, a Francois Chalais-díjat, továbbá Zányi Tamás a legjobb hangmérnök Vulcain díját. Mind a hazai, mind a nemzetközi sajtó példátlan lelkesedéssel és elismeréssel fogadta a fiatal magyar rendező első mozifilmjét.¹²⁸ A rendező így nyilatkozott munkájáról: „Az emberiség legsötétebb óráiban is van bennünk egy hang, ami segít abban, hogy emberek maradjunk. Ez a film ebben reménykedik.”

A Miniszterelnökség és az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával az Uránia Nemzeti Filmszínházban a 2015/16-os tanév II. félévében díjmentesen látogatható középiskolai vetítéseket szervezett az elmúlt évtizedek legsikeresebb magyar filmjéből, a Saul fiából. A tanórákba illeszthető iskolai program célja az volt, hogy a múltat hitelesen és megrázóan

¹²⁷ Sorstalanság <https://filmarchiv.hu/hu/alapfilmek/film/sorstalansag> (2023.03.01.)

¹²⁸ Holokauszt 70: A magyar Holokauszt Emlékév 2014-20115, Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány

ábrázoló film még szélesebb körben elérhetővé váljon a középiskolás korosztály számára. A program keretében 2016 februárjától április végéig 30 alkalommal vetítették le a Saul fiá-t, ezzel közel 13.000 diák számára biztosítva az alkotás megtekintésének a lehetőségét. A program szervezése során az Uránia több mint 100 középiskolai intézménynek ajánlotta fel a részvétel lehetőségét.¹²⁹

Hajnali láz

Gárdos Péter önéletrajzi ihletésű sikerkönyvének filmadaptációja.

Magyar Nemzeti Filmalap támogatás: 319,9 millió forint, melyből 2,8 millió forint filmterv-fejlesztési, 7,5 millió forint gyártás-előkészítési és 309,6 millió forint film-gyártási támogatás. A Hajnali láz az élet szerelmes regénye, amelyet öt évvel első magyarországi megjelenése után a világ legfontosabb könyvkiadói is felfedeztek. A filmben a rendező szülei találkozásának és szerelmének megindító történetét mondja el, akik csodával határos módon túléltek a németországi haláltábor, majd 1945 tavaszán svédországi rehabilitációs kórházakba kerültek.¹³⁰

1945

Török Ferenc filmje Szántó T. Gábor Hazatérés című novelláját dolgozza fel.

Magyar Nemzeti Filmalap támogatás: 333,9 millió forint, melyből 3 millió forint filmterv-fejlesztési, 14,9 millió forint gyártás-előkészítési és 316 millió forint filmgyártási támogatás. Török Ferenc filmje egyetlen nap történetét mutatja be. 1945 forró augusztusának elején járunk egy Tokaj-hegylajai kisvárosban. Az ország a háború utáni első szabad választásokra készül, míg a kisváros lakossága a település első emberének a jegyző fiának a lakodalmára. Az esküvő délelőttjén két ismeretlen vallásos zsidó jelenik meg egy furcsa rakománnyal és bennük egyesek felfedezni vélik a település előző évben deportált zsidó lakosságának hazatérő előőrsét. Mindeközben jelen vannak a szovjet csapatok tankjai is.¹³¹

Nem tűntem el

A film 2014-ben készült Richter Gedeon halálának 70. évfordulójára. Különlegessége abban rejlik, hogy egy klasszikus dokumentumfilm helyett neves magyar színészek kalauzolják el a nézőt a XX. századi Magyarországra, korhű jelmezekkel és környezettel bemutatva Richter Gedeon életét, és az ő máig meghatározó hagyatékát.

A kitűnő film egy különös férfiú alakját idézi fel, aki eredeti gondolkodásával mindig váratlan megoldásokkal küzdötte le a tudomány, az üzleti élet és a történelem kihívásait.¹³²

¹²⁹ Holokauszt 70: A magyar Holokauszt Emlékév 2014-20115, Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány

¹³⁰ Holokauszt 70: A magyar Holokauszt Emlékév 2014-20115, Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány

¹³¹ Holokauszt 70: A magyar Holokauszt Emlékév 2014-20115, Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány

¹³² Nem tűntem el <https://oroszlany.hu/media/hirek/2022/09/13/nem-tuntem-el> (2023.03.01.)

Richter Gedeon 1872-ben született. Alig 30 év múlva megalapította Magyarország első modern gyógyszeripari vállalatát, és nevét néhány évvel később már a világ közel száz országában ismerték. A töretlen fejlődés a második világháború idején torpant meg. Az alapítót 1942-ben a zsidótörvények miatt megfosztották vezérigazgatói tisztségétől, majd gyárából is kitiltották, de bizalmas munkatársai útján informálisan tovább irányította a céget. A gyár tevékenysége 1944 őszén, amikor a harcok már Magyarországon dúltak, szinte teljesen megbénult, a legjobb szakemberek külföldre menekültek. A Nemzetközi Vöröskeresztől kapott menlevéllel Richter Gedeon is Svájcba utazhatott volna, de ő itthon maradt, mert hitte: mivel egész életét a betegek gyógyításának szentelte, nem esik bántódása. A nyilas rémuralom idején feleségével a nemzetközi gettóban a svéd nagykövetség oltalma alatt állt, de elhurcolták és december 30-án éjjel vagy 31-én hajnalban a pesti Duna-parton a folyóba lőtték.¹³³

Akarat, erő – portré-dokumentumfilm készült a 102 esztendő Keleti Ágnesről

2022 decemberében került a mozikba Keleti Ágnes, az ötszörös olimpiai bajnok, a 102 éves tornász életét feldolgozó portré-dokumentumfilm, az egyedülálló erő és a szüntelen küzdeni akarás mozija. A több mint egy évig forgatott alkotás Keleti életének mozija, amely beszélgetésekből, monológokból, korábbi felvételekből áll össze, színes animációk is segítenek egy-egy korszak alaposabb feltárásában.

Keleti Ágnes 1921. január 9-én, Budapesten, zsidó családban született. Művész akart lenni ám később a tornasport vált a szenvedélyévé. Életét megnehezítette a háború, bujkálás, családtagok elvesztése, emigráció, hontalanság. A sport iránti szenvedélyét semmi nem tudta elvenni. Izraelben talált második otthonára, ahol közel 60 évet élt, s ahol a torna alapjait megteremtette, sportolók és edzők generációit nevelte ki.

Az "Aki legyőzte az időt - Keleti Ágnes" film ősbemutatója a Miskolci Cinefest Fesztiválon volt 2022 szeptemberében, ahol az alkotás a nemzetközi kritikusok (FIPRESCI) legjobb magyar film díját nyerte el. A portré-dokumentumfilmet a magyar közmédia is bemutatta a Duna csatornáján a Nemzeti Filmintézet és a közmédia megállapodásának köszönhetően.

¹³³ Aki megmentette a magyar gyógyszeripart – Richter Gedeon 150 éve született

<https://www.magyarhirlap.hu/tudomany/20220921-aki-megteremtette-a-magyar-gyogyszeripart> (2023.03.01.)

Zsidó sajtóorgánumok

A rendszerváltást követően a zsidó kiadványok száma ugrásszerűen megnőtt.

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület (MAZSIKE) 1989 novemberében indította el a **Szombat** című havilapot, mely évente tíz alkalommal jelenik meg. Non-profit jelleggel működik és a zsidó életet társadalmi, politikai és kulturális szempontból tárgyalja és külön rovatot szentel Izraelnek. Céljuk, hogy a Szombattal egy egyedi zsidó információs centrumot hozzanak létre, továbbá szombat.org honlapjuk, valamint magazinjuk facebook oldala révén olyan fórumot biztosítanak, amely által a zsidó közösség tagjai és a szélesebb társadalom közötti dialógusnak is helyt adnak.¹³⁴

A **Neokohn** új, elsősorban külpolitikával foglalkozó lap: zsidó, konzervatív-liberális hír- és véleményportál. Céljuk, hogy kézzelfogható közelségbe hozzák a hazai olvasó számára a szó szoros értelmében életfontosságú kül- és biztonságpolitikai eseményeket, folyamatokat. A Neokohn nem kötődik pártokhoz vagy politikai oldalakhoz. A lap a zsidó közösség értékeinek talaján álló, azt megerősíteni kívánó hírportál és természetesen nem csak zsidó olvasókra számít. Különös figyelmet fordít a zsidó közéletre külföldön és Magyarországon, illetve Izrael és a diaszpóra létkérdéseire.¹³⁵

A **Múlt és Jövő** folyóirat, majd könyvkiadó az egyik legrégebbi, és legtovább fennálló magyar lap- és könyvkiadó. 1911-ben alapította Patai József, és 1944 márciusáig, a német megszállásig folyamatosan működött. Az akkor közel egy milliós magyar zsidóság kulturális és művészeti orgánuma volt. 1988-ban, a magyarországi rendszerváltás történelmi eseményét kihasználva újjította fel Kőbányai János. A folyóirat 1994 óta egészült ki könyvkiadóval, amelynek műszámai évről évre dinamikusan nőnek. A kiadó a világ friss judaisztikai műveiből, a legkülönbébb nyelveken született zsidó irodalmat magyar fordításokban adja közre. A szorosan vett zsidó tárgyú témákon túl érdeklődik a tolerancia, a multikulturalizmus és a nonfiction irodalom iránt is. A negyedéves lap tematikus számai is egy-egy könyv-antológia igényével lépnek fel.¹³⁶

A **Kibic Magazin** az egyetlen olyan zsidó lap, amely zsidó civil szervezetek összefogásával jött létre. A lapot működtető Zsidó Közösségi Fórum Szövetség célja, hogy a világi zsidóság számára kapcsolódási lehetőséget nyújtson zsidó identitásuk megéléséhez, és hogy segítse a zsidóság integrációját a társadalom egészébe.¹³⁷

Az **Új élet**, a MAZSIHISZ kéthetente megjelenő folyóirata, mely elsősorban a hitközségi életéről tudósít, közösségi és vallási eseményekről ad hírt.

¹³⁴ www.szombat.org (2022.12.15.)

¹³⁵ <https://neokohn.hu/rolunk/> (2022.12.14.)

¹³⁶ <https://multesjovo.hu/magunkrol/> (2022.12.14.)

¹³⁷ <https://akibic.hu/> (2022.12.14.)

Az **Új Kelet-online** izraeli zsidó magyar nyelvű politikai online hírportál, valamint a Drory Izraeli-Magyar Könyvtár és az Izraeli-Magyar Írószövetség közös online felülete.¹³⁸

Az **Egység** havonta megjelenő folyóirat a Chabad Lubavics lapja, mely 1991-ben indult.

Az **utódok reménysége** a MAZSIHISZ és az MTV közös zsidó vallási műsora a közmédia csatornáján. A műsorban bemutatják a hazai és külföldi zsidó közösségek életét, vallási hagyományait, kulturális és szociális tevékenységeit. Az ünnepekhez kapcsolódóan rabbik elevenítik fel az évezredek tanításait úgy, hogy a napjainkban élő hívő lélek számára korunkhoz igazodó útmutatással szolgáljanak.¹³⁹

Halljad, Izrael! - a zsidó vallási felekezet félórása a Kossuth Rádióban. A zsidó felekezet társadalmi, kulturális és vallási magazinja. A zsidóság sokszínű és gazdag világába kalauzolják hallgatóikat. A legérdekesebb kulturális eseményekről a helyszínről számolnak be, a stúdióban pedig meghívott vendégekkel beszélgetnek: tudósokkal, közéleti személyiségekkel, papokkal, rabbikkal, művészekkel, zsidókkal és nem zsidókkal – mindenkivel, akinek véleménye van zsidókról és zsidóságról.¹⁴⁰

A **MAZSIHISZ honlapja** (www.mazsihisz.hu) naprakészen, széleskörűen és informatívan számol be a Hitközség életéről, valamint a zsidóságot érintő egyéb témákról, köztük a zsidó kulturális és civil élet eseményeiről, a magyarországi és a világ zsidóságáról, pályázati lehetőségekről, Izraellel kapcsolatos hírekről. A honlapon megemlékeznek a zsidó ünnepekről, hagyományokról és a judaizmusról is sok érdekes tartalmat osztanak meg az érdeklődők számára. A MAZSIHISZ honlapja és Facebook oldala az egyik legtöbbet látogatott hazai zsidó oldalak közt található.

A **Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség megújuló félben lévő honlapja** a www.maoih.hu, az orthodoxia mindennapjairól, a magyarországi orthodox zsidóság történelmi múltjáról, illetve vallási tanításokkal várja a tájékozódni, olvasni vágyókat.

¹³⁸ <https://ujkelet.live/> (2022.12.14.)

¹³⁹ <https://mediaklikk.hu/musor/az-utodok-remenysege-a-zsido-hitkozsegek-musora> (2022.12.14.)

¹⁴⁰ <https://mediaklikk.hu/musor/halljad-izrael-a-zsido-vallasi-felekezet-feloraaja> (2022.12.14.)

11. A zsidóság és a sport

A sport területén a legfontosabb ágazati jogszabály, a sportról szóló 2004. évi I. törvény (a továbbiakban: Stv.) vonatkozó rendelkezései általánosságban tiltják a gyűlöletre uszító, másokat megbotránkoztató tárgyak bevitelét és ilyen magatartás tanúsítását. Az Stv. 71. § (1) bekezdés d) pontja szerint a néző a sportrendezvény helyszínére akkor léptethető be, ha nem tart magánál mások iránti gyűlöletre uszító feliratot, zászlót vagy egyébként jogszabály által tiltott önkényuralmi jelképet. A jogalkotó nem tartotta indokoltnak külön kiemelni ezen belül sem a szexuális irányultságot sértő magatartás tanúsítását, sem a faji, vallási hovatartozást sértő megjegyzéseket, sem másmilyen védett tulajdonságot.

A 71. § (2) bekezdésében foglalt jogkövetkezményként a szervező köteles azt a résztvevőt, aki a sportrendezvény megtartását, illetve mások személyi és vagyónbiztonságát veszélyezteti, vagy rasszista, gyűlöletre uszító, másokban félelmet keltő, vagy másokat megbotránkoztató, nem a sportszerű szurkolással, buzdítással összefüggő magatartást tanúsít, e magatartások abbahagyására felszólítani.

Ezen túlmenően, a 71. § (3) bekezdése szerint, ha a sportrendezvényre belépésre jelentkező vagy a résztvevő a sportrendezvény időtartama alatt az (1) bekezdésben foglalt feltételeknek nem felel meg, vagy a (2) bekezdés szerinti magatartást a rendező figyelmeztetésére nem hagyja abba, a beléptetését meg kell tagadni vagy a sportrendezvényről el kell távolítani. A rendező a személyt felszólítja személyazonossága igazolására. Amennyiben a személy a felszólításnak nem tesz eleget, a rendező – jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában – a rendőrséget haladéktalanul értesíti az igazoltatás érdekében. A rendőrség kéréséig, de legfeljebb az értesítéstől számított harmadik óra végéig a rendező a személyt visszatarthatja, feltéve, hogy a visszatartásra a helyszínen működő képfelvevő eszköz látóterében kerül sor.

Az Stv. rendelkezései szerint az adott sportágban kizárólagos jelleggel működő országos sportági szakszövetség alapvető feladata közé tartozik – és ezáltal kötelezettsége is – a sportág sajátosságainak figyelembevételével, szabályzatok kiadása révén a sportág rendeltetésszerű működésének biztosítása, többek között a fegyelmi szabályzat megalkotása révén. A Magyar Labdarúgó Szövetség (MLSZ) Fegyelmi Szabályzatának (a továbbiakban: Szabályzat) 8. § (1) bekezdés n) pontja kimondja, hogy a labdarúgó részéről elkövetett fegyelmi vétségnek minősül az, ha a labdarúgással összefüggésben bárkit, vagy bármely személyekből álló csoportot nyilvánosan életkorra, nemre, etnikai hovatartozásra, szexuális orientációra, politikai véleményre tekintettel, faj, bőrszín, nyelv, vallás, vagy származás miatt becsmérel, hátrányosan megkülönböztet, rossz hírbe hoz, szóban vagy kiírt szöveggel, ábrával, figurával sért. Ezen tényállás vonatkozik a sportszakemberre [Szabályzat 8. § (2) bekezdés j) pont]. A sportszervezet [Szabályzat 8. § (3) bekezdés p) pont] szerint fegyelmi vétségnek minősül a mérkőzésen a nézők vagy egyéb résztvevők gyűlöletkeltő és/vagy rasszista kifejezéseket használnak, illetve ilyen tartalmú jelszót, jelmondatot hordozó táblát (papír, vagy egyéb anyagból) helyeznek ki, vagy vétkesek bármilyen egyéb hátrányos megkülönböztetést tartalmazó, gyűlöletkeltő viselkedésben a mérkőzés előtt, alatt és után. Ide értendő az is, ha a nézők vagy egyéb résztvevők mérkőzések előtt, alatt és/vagy után, bármilyen politikai vagy vallási érzelmeket sértő üzenetet juttatnak kifejezésre. Fegyelmi büntetésként a Szabályzat

40. §-a labdarúgó vagy sportszakember esetében 10 mérkőzéstől való eltiltás vagy 3-6 hónap mérkőzéstől eltiltás szabható ki, míg sportszervezet esetében – az eset körülményeit figyelembe véve – pénzbüntetés, szektorbezárás, zártkapus mérkőzés, vagy az érintett szurkoló(k) stadionból való kizárása alkalmazható.

A fentiekén túlmenően az MLSZ a Szabályzatában is fellép a gyűlöletkeltés ellen, amikor a Szabályzat 37. §-ában meghatározza a mérkőzés rendjének megzavarása, sportszervezet szurkolóinak rasszista, gyűlöletkeltő cselekményei kapcsán alkalmazandó eljárásrendet és büntetéseket.

Maccabi VAC Hungary

A Maccabi VAC Hungary Magyarország egyetlen zsidó sportegyesülete. Az egyesület célja a sport megszerettetése, és a sporton keresztül a zsidó identitás fejlesztése. A klubban számos, szakosztály működik különböző korcsoportokban. A sport mellett az egyesület kiemelt figyelmet fordít arra is, hogy rendszeresen szervezzen olyan közösségi eseményeket, ahol gyerekek és felnőttek egyaránt jól érzik magukat a különböző sportok kipróbálásakor. Évente rendszeresen szerveznek sportversenyeket, bajnokságokat, bemutatókat és ünnepi programokat, melyek során a sportkedvelő családok kedvükre szórakozhatnak.

A zsidó sportolóknak lehetőségük van az egyesületen keresztül részt venni nemzetközi sporteseményeken, mint az Izraelben négyévente megrendezésre kerülő Maccabi Világjátékok (Maccabiah) vagy a mindig más helyszínen megrendezésre kerülő Európai Maccabi Játékok.

A Maccabi VAC Hungary Magyarország képviselőjében hivatalosan 1989 óta vesz részt a Maccabi Játékokon. Az egyesület szervezésében számos sportoló és sportvezető utazik 4 évente Izraelbe, hogy találkozzon a több mint 9000 zsidó sportolóval, akik 80 különböző országból érkeznek.

A 2017-es Maccabi Világjátékok Magyar Delegációja a legsikeresebb és a legnépesebb delegáció volt az esemény magyar részvételének történetében.¹⁴¹

Maccabi Európa Játékok

2019. július 29-én kezdődött és augusztus 7-ig tartott a Budapesten megrendezett Maccabi Európa Játékok. Az esemény versenyprogramjában 24 sportág szerepelt, összesen 63 versenyszámban hirdettek eredményt. Negyven ország 2200 akkreditált sportolója, köztük 690 junior sportoló indult a versenyeken. A résztvevők között nemcsak európai zsidó sportolók vettek részt, hanem az Egyesült Államokból, Kanadából, Mexikóból, Braziliából, Dél-Afrikából, Ausztráliából és Izraelből is hívtak meg versenyzőket. Az eseményt 500 önkéntes segítette, 12 versenyhelyszínen zajlottak az események, köztük a Nemzeti Lovardásban és a Várkert Bazárban is. A központi versenyhelyszín a Nemzeti Közszerzőkati Egyetem Ludovika campusa volt.

¹⁴¹ <https://maccabi.hu/maccabiah/> (2022.12.09.)

A játékok lebonyolításához a Kormány megközelítőleg 5 milliárd forint költségvetési forrást biztosított.

A Terrorelhárítási Központ, a Budapesti és a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság, a MAZSIHISZ biztonsági szolgálata, valamint az esemény lebonyolításában közreműködő biztonsági cég emberei garantálták a lehető legnagyobb biztonságot minden helyszínen és az útvonalakon is. Emellett a magyar biztonsági hatóságok az izraeli hatóságokkal napi szinten, operatíván együttműködtek. A játékok fővédnöke Áder János köztársasági elnök volt, aki a nyitóünnepségen beszédet is mondott.

Ami a magyar csapatot illeti, 214 magyar sportoló vett részt a játékokon, őket 20 sportvezető koordinálta. 15 sportágban szerepeltek a magyarok.¹⁴²

¹⁴² Rekordszámú magyar résztvevő a budapesti Maccabi Európa Játékokon
<https://www.origo.hu/sport/egyeni/20190607-maccabi-europa-jatekok-rekord-reszvetel-lesz-budapesten.html>
(2022.12.09.)

12. Zarándokturizmus, vallásturizmus Magyarországon

Magyar zsidó örökség útja Kelet-Magyarországon

Magyarországon az észak-keleti régióban a II. világháborút megelőzően, rengeteg zsidó közösség élt, amelynek világhírű rabbijai is voltak. A térség eddig is vonzotta az idelátogató zsidó zarándokokat a világ számos részéről, azonban 2022 tavaszán elkészült a „Magyar zsidó örökség útja Kelet-Magyarországon” című, a régió zsidó örökségét bemutató zarándokút.

A lezárult projektben öt helyszínt, Miskolcot, Sátoraljaújhelyt, Nyírtasst, Nagykállót és Makót érintő zarándokút készült el 1,4 milliárd forintos európai uniós forrásból és kormányzati támogatással. A beruházás által olyan hosszú távon is fenntartható szolgáltatások létrehozása volt a cél, amelyek megőrzik és bemutatják az észak-keleti régió zsidóságának háború előtti kulturális, vallási és történelmi örökségét, elősegítik a vallásgyakorlást.¹⁴³

A zarándokút első állomása Miskolc, ahol a helyi zsinagóga szomszédságában került kialakításra a Miskolci Zsidó Múzeum és Látogatóközpont. Az intézmény történelmi perspektívából, személyes emléktárgyak, díszes kegytárgyak és korabeli fényképek segítségével mutatja be a miskolci zsidóság történetét, hagyományait, szokásait. A Kazinczy utcai zsinagóga udvarán új imaházat, kóser konyhát és tágas közösségi teret is kialakítottak.

A második állomás Sátoraljaújhely, amely a haszid zsidóság központja volt, és ahová évente ezrek zarándokolnak Teitelbaum Mózes csodarabbi sírjának felkeresése céljából. Itt kialakításra került egy 75 férőhelyes zarándokszálláshely imateremmel, továbbá a felújított épületben egy korszerű kiállítás technikai eszközökkel felszerelt kiállítótér is helyet kapott.

Az ide látogató zarándokokat segíti Sátoraljaújhely 16 zsidó emlékét bemutató magyar és angol nyelven elérhető honlap és digitális térkép, amely leírásokkal, fényképekkel mutatja be az emlékhelyeket.¹⁴⁴

Nyírtasson a háború előtti zsidó közösség hagyományainak felélesztése érdekében egy új zarándokközpont létrehozása valósult meg. A zarándokközpontban állandó vendégház, konferenciaközpont, rituális fürdő, zsinagóga, kóser étkező és tanház működik az egykori tassi főrabbi szent sírja mellett.

Nagykállón a Nagybalkányi úti régi zsidó temető a mai napig a haszid zsidók zarándokhelye, ugyanis itt található a magyarországi haszidizmus atyjának, Taub Izsák Ezékiel csodarabbinak a sírja. A település szellemi örökségének megőrzése és interpretálása érdekében egy modern kiállítás technikai eszközökkel felszerelt kiállítótérrel, rendezvényteremmel, valamint információs pulttal ellátott zarándokház került kialakításra.

Az útvonal utolsó helyszíne Makó, ahol a zsidó zarándokúthoz kapcsolódó „információs pont” került kialakításra, amely modern eszközökkel idézi meg a makói zsidóság történetét, a csodarabbi és a cadikok életét és tetteit, valamint bemutatja a három makói temető nevezetes

¹⁴³ *Magyar Zsidó Örökség útja Kelet-Magyarországon – ortodox zarándok emlékhelyek bemutatása*, <https://zsidooroksegutja.hu/a-projektrol/>

¹⁴⁴ *Zsidó emlékek Sátoraljaújhelyen*, Zempléni Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány, <http://ujhelyizsidóság.hu/zsidó-emlekek-satoraljaújhelyben/>.

síremlékeit. Az ide látogatók számára Makó város északi területén fekvő zsidó temető megközelítését kiépített úttal biztosítják.¹⁴⁵

Magyarország legfontosabb turisztikai attrakciói vallási jellegűek. A zsidó kulturális és történelmi örökség a magyar örökség meghatározó része.

Csodarabbik útja

A „Csodarabbik útja” elnevezésű zarándokút Magyarország legnagyobb szabású zsidó zarándokútvonala. A 10 települést magába foglaló, 150 kilométeres zarándokút bejárja Tokaj-Hegyalja zsidó emlékhelyeit és épített örökségeinek maradványait, kiinduló és befejező pontja a 2016-ban átadott, megújult Mádi Rabbiház. A rabbiházban interaktív kiállítás, kóser konyha és szállásrész is kialakításra került.

Az útvonal hiteles és élmény gazdag beszámolókat nyújt a Tokaji-hegylépcső borvidék hajdani haszid zsidóságának szokásairól, felkeresi a leghíresebb haszid rebbék sírjait, működésének színtereit.

A zsidó zarándokútvonal bodrogkeresztúri állomása az elmúlt években Európa leglátogatottabb zsidó zarándokhelye lett.¹⁴⁶ A csodarabbi, Reb Steiner Saje egykori lakhelyén kialakított Emlékház népszerű zarándokhely, csakúgy, mint a rabbi sírja. A településen három vendégház is működik a faluba látogató zarándoksereg kiszolgálására.

A zarándokút állomásai: Mád – Tarcal – Tokaj – Bodrogkeresztúr – Olaszliszka – Sárospatak – Sátoraljaújhely – Erdőbénye – Abaújszántó – Tállya – Mád.¹⁴⁷

Dohány utcai zsinagóga

A budapesti Dohány utcai zsinagóga (a köznyelvben: Nagy zsinagóga) Európa legnagyobb, a világ második legnagyobb zsinagógája, a magyar vallásturizmus egyik „zászlóshajója”. Érdekessége, hogy korábban helyén az a ház állt, ahol a mai zsidó állam eszméjét megálmodó Herzl Tivadar magyar író született. A zsinagóga 1859-ben épült, díszes, keleties úgynevezett mór stílusban, 3000 fő befogadására alkalmas.

Nagysága a korabeli fővárosi zsidóság jelentőségét, magas színvonalú gazdasági és kulturális igényét bizonyítja.

A zsinagóga a neológ zsidóság temploma, az irányzat újítása a zsinagógaépítészetben is tetten érhető. A Dohány utcai zsinagógában a nők és férfiak már nem külön helységben imádkozhatnak, hanem a férfiak a földszinten, a nők pedig a karzaton. A keresztény templomokhoz hasonlóan orgona is található a zsinagógában.

Az egykori budapesti zsidónegyedben épült a Dohány utcában, ahol ma is sok zsidó vallású ember él. A régi zsidónegyedhez erősen kötődik a holokauszt emléke. A Dohány utca határolta a zsidó gettót a II. világháború idején.

¹⁴⁵ Lásd *Magyar Zsidó Örökség útja Kelet-Magyarországon – ortodox zarándok emlékhelyek bemutatása (107.lj.)*

¹⁴⁶ *A koronavírus sem állította meg a „csodarabbi” sírjához érkező haszidokat*, Mandiner, https://mandiner.hu/cikk/20210417_megjartak_bodrogkereszturt_a_zsido_zarandokok.

¹⁴⁷ *Zarándokút*, <https://csodarabbikutja.hu/hu/madi-csoda/zarandokut>.

A Zsinagógai tér ma is elsősorban istentisztelet színtere, de helyet ad kulturális programoknak, koncerteknek is. Látogatóit hétköznapi fogadja.

A Dohány utcai zsinagóga alagsorában nyílt meg a második világháború, a holokauszt utolsó gettóját bemutató kiállítás.

A zsinagóga egyik épületszárnyából kialakították a Zsidó Múzeumot, amely külső megjelenésében a zsinagógáéval azonos stílusú homlokzattal, belül a korszak legmodernebb építészeti stílusát alkalmazva épült. A zsidó közösség bemutatásának szándékával hozták létre, állandó kiállításán ötvöstárgyak és porcelánok segítségével ismerhetjük meg a zsidó hétköznapi és ünnepek világát, valamint a judaizmus alapjait.

Az emlékezés kertje

A Dohány utcai zsinagóga udvarának központi eleme a Hősök temploma, amelyet jelenleg istentiszteleti célra használnak, és az I. világháborúban elesett tízezer zsidó katona emlékére építettek. A kert nemcsak a hős katonákra, hanem a vészkorszak áldozataira is emlékeztet. Része lett a II. világháborúban annak a gettónak, ahová mintegy hetvenezer embert zsúfoltak össze, és zártak el magas fallal a külvilágtól. A falnak egy részét mementóként később visszaépítettek, az is megtekinthető a kertben. Bár a zsidó szokás szerint a temetőket nem helyezik zsinagógák mellé, ez a temető szükségből jött létre. Ide temették a gettó felszabadulásakor a környéken fekvő több mint 3000 holttestet.

A Hősök temploma mögött, a Wallenberg emlékparkban a Mártírok emlékműve áll. A szomorúfüzet formázó szobor acéllevelei az áldozatokra emlékeztetnek. Sírok híján sok család egy-egy levélre véseti fel ősei nevét.

Az emlékezés kertje megrendítő, és autentikus holokauszt-emlékhely.¹⁴⁸

(Zárójelben említjük meg – jelentősége miatt – a nem magyar helyszínen, hanem az izraeli Cfát városában található a Magyar Nyelvterületről Származó Zsidóság Emlékmúzeumát. A magyar zsidó diaszpóra múzeuma jelentős támogatásban részesült a Magyar Állam részéről, kiállítási anyaga pedig részint a Lustig-család magángyűjteményéből való, ám az évek során Izraelből és a világ minden tájáról küldtek magyar ajkú zsidók tárgyakat.)

¹⁴⁸ *Dohány utcai zsinagóga*, Jewish Tour Hungary, https://jewishtourhungary.com/hu?gclid=CjwKCAiAl9efBhAkEiwA4ToritnSmIrkwbLKSJAy1sJWa-mmvnZFofnRHJM9r394WB1EuG-ZSICNxoCYj0QAvD_BwE

13. Tudós rabbik, csodarabbik

Reb Steiner Saje rabbi

Reb Steiner Saje rabbi 1851-ben Zborón (Szlovákia) született. A magyarországi haszid világ, s egyben a 20. századi európai zsidóság egyik legkiemelkedőbb alakja volt. Azért, hogy megfelelő neveltetésben részesüljön a kor egyik meghatározó jesivájában Búdszentmihályon, majd az olaszliszkai Friedmann Cvi Hirsch csodarabbinál tanult. A liszkai rabbi utódjául Steiner Sájét nevezte ki, aki ott is akart maradni, de üldözéseknek volt kitéve, így Bodrogkeresztúrra költözött. Bodrogkeresztúri házának udvarán állt egy épület, amely egyszerre zsinagóga és tanházként is működött.¹⁴⁹

A rabbihoz, akinek konyhájában egykor félszáz embernek is főztek naponta, hogy senki nem menjen el éhesen tőle, messzi földről, keresztények is jöttek tanácsért. Csodálatos tetteit legendák őrzik, mint ahogy legendás lett az a karosszék is, amelyből Reb Saje szinte soha nem állt fel. Azt mondják, csak pénteken este feküdt ágyba, máskor hívei és vendégei rendelkezésére állt, vagy imádkozott. 1925-ben hunyt el, röviddel pészah után.

A csodarabbi egykori lakhelyén kialakított Reb Steiner Saje Emlékház népszerű zarándokhely lett, csakúgy, mint a Dereszla-domb oldalában a 18. században alapított zsidótemetőben található sírja, ami fölé óhelt (sátorszerű sírt) építettek tisztelői.¹⁵⁰

Friedmann Cvi Hirsch

1808-ban született Sátoraljaújhelyen. A híres sátoraljaújhelyi rabbi, Teitelbaum Mózes mellé került, s az ő házában nevelkedett tanítványaként. Több híres chaszid udvarban is megfordult, majd az olaszliszkai hitközség vezetője lett.

Aszketikus, önzetlen életvitelének hamar elterjedt a híre, fizetését mindössze egy forintban állapította meg, a hitközségtől pedig csak annyit kért, hogy építsenek neki egy házat, ahol a hozzá érkezőket fogadni tudja.¹⁵¹ E ház falait alap nélkül építette, hogy a földi élet ideiglenességére emlékeztessen. Olyan hatásosan terjesztette a haszidizmust, hogy Olaszliszka hamarosan annak magyarországi központjává és egyúttal zarándokhellyé vált.

Teitelbaum Mózes halála után őt ismerték el legméltóbb utódjául az ország határáig terjedő megyék haszidjai, ami nemcsak a hitközség, de a helység fejlődésére is döntő befolyást gyakorolt. A hitközség zsinagógáját is ő építette fel a 19. század második felében, amely 500 hívőt tudott befogadni.¹⁵² A hívők ezrével érkeztek Olaszliszkára, hogy láthassák és beszélhessenek vele.

1874-ben hunyt el, tanítványa, a későbbi Bodrogkeresztúri rebbe, Steiner Sájele, aki annyira tisztelte és becsülte tanítóját, hogy a mester halála után is, a zarándokok kvitlijait, vagyis a hozzá érkező kérőcédulákat, mindig az olaszliszkai rabbi sírjához vitte – melyet legalább

¹⁴⁹ <https://zsido.com/reb-sajele-akit-a-beke-vezerelt-bodrogkereszturra/>

¹⁵⁰ <https://csodarabbikutja.hu/hu/turizmus/tokaj-es-kornyeke/bodrogkeresztur>

¹⁵¹ <https://zsido.com/a-liszikai-csodarabbi-evforduloja/>

¹⁵² <https://obudaizsinagoga.hu/megorizni-zsido-emlekeket-olaszliszka-liszka/>

havonta egyszer felkeresett. A leveleit pedig élete vége felé is úgy írta alá, hogy „az olaszliszkai rabbi szolgája”.¹⁵³ A Friedmann csodarabbi által építtetett zsinagóga a II. világháborút követően elpusztult, a csodarabbi sírja azonban mind a mai napig zarándokhely, amelyet halálának évfordulóján (Áv hónap 14.) sokan felkeresnek.

Dr. Lőw Immánuel

A híres szegedi főrabbi, Lőw Lipót gyermekeként született 1854-ben Szegeden. Tanulmányait a szegedi piarista gimnáziumban végezte, majd Berlinben folytatta teológiai és egyetemi tanulmányait, ahol rabbivá avatták.¹⁵⁴ Korának egyik kiemelkedő tudósa volt, számos területen alkotott, mint nemzetközi hírű orientalista, művelődéstörténeti író, vallástudós és botanikus.

Tanulmányai befejezése után a szegedi hitközség főrabbija 1878-tól haláláig, egyúttal szegedi középiskolák felső osztályaiban hitoktató és a zsidó népiskola igazgatója, szegedi Dugonics Társaság igazgatóságának tagja, Szeged törvényhatósági bizottságának tagja,¹⁵⁵ Országgyűlési képviselő, a Felsőház tagja 1927 és 1939 között a neológia képviselőjeként.

Élete legfőbb művét a botanika tudományterületén alkotta, a több mint tíz éven keresztül készített, „A zsidók növényvilága” című kötet művelődéstörténeti és természettudományi szempontból is hatalmas teljesítménynek számított. Megírásához a Szentírás, a Talmud, a rabbinikus irodalom ismeretén kívül alapos botanikai és filológiai ismeretre volt szükség. Az ősidőktől kezdve kigyűjtötte a héber, arámi és más nyelven leírt növényneveket, meghatározta azokat, és a tudomány által használt Linné-rendszer szerinti latin növénynevekkel be is azonosította őket.¹⁵⁶ Mindemellett kivételes nyelvrézékkel rendelkezett: magyarul, németül, héberül, arámiul, törökül, szírül, arabul, perzsául, görögül, latinul és románul is tudott.

A XX. század egyik legjelentősebb zsidó hitszónokaként tartották számon, emellett a zsidó-magyar művelődéstörténetet is kutatta. A Tanácsköztársaság bukása után határozottan fellépett a fehérterror ellen, ezért 1921-ben pert is indítottak ellene.¹⁵⁷

A Soá folyamán megindított gettósítás során a már 90 éves Lőw Immánuel főrabbit is elfogták, majd Szegedről deportálták. Zadavec Izván katolikus püspök is személyesen járt közben szabadon bocsátása érdekében a belügyminiszternél, a tudós főrabbi pedig Budapesten a Wesselényi utcai kórházba került, ahol az üldöztetések borzalmai nyomán teljesen lefogyva és megvakulva hunyt el,¹⁵⁸ 1944. július 19-én.

Dr. Lőw Immánuel főrabbi korának kiemelkedő vallási vezetője és tudósa volt. Születésének 150. évfordulójára megemlékezvén avatták fel mellszobrát 2004-ben, a szegedi Dóm téren.

¹⁵³ <https://obudaizsinagoga.hu/megorizni-zsido-emlekeket-olaszliszka-liszka/>

¹⁵⁴ <https://mazsihisz.hu/kozossegeink/nagy-elodeink/nagy-elodeink-low-immanuel-1854-1944>

¹⁵⁵ <https://intezet.nori.gov.hu/nemzeti-sirkert/szeged/szeged-izraelita-temeto/low-immanuel-low-immanuel-low-abraham-hajim/>

¹⁵⁶ <https://zsima.hu/2021/12/06/low-immanuel/>

¹⁵⁷ <https://intezet.nori.gov.hu/nemzeti-sirkert/szeged/szeged-izraelita-temeto/low-immanuel-low-immanuel-low-abraham-hajim/>

¹⁵⁸ <https://zsima.hu/2021/12/06/low-immanuel/>

Vorhand Mózes makói főrabbi

Vorhand Mózes 1862. augusztus 17-én született Nyitrán. Szülővárosában 25 évig a rabbi tanács vezetője volt. 1912-ben került a makói orthodox zsidó közösség élére. 1913–1944 között a Makói Orthodox Rabbinátság főrabbija volt. Irányítása alatt neves tanház működött Makón, a Vásárhelyi utcában.¹⁵⁹

A XVIII. század közepén alapított makói hitközség a Dél-Alföld legerősebb és legvallásosabb közösségeinek egyike volt, és az orthodoxiában kivívott rangja Vorhand Mózes működése alatt még inkább megszilárdult. Fő műve az Ohel Mose című könyv, amely Tóra magyarázatokat tartalmaz. 1944. április végén igaztalanul megvádolták, hogy külföldi kémeket fogadott a lakásán. A helyi csendőrörsön, megverték, megkínózták. Néhány tanítványának sikerült elintéznie, hogy a budapesti, Városmajor úti orthodox kórházban ápolhassák, de június 8-án délelőtt, 82 évesen, belehalt sérüléseibe. Makón, a jángori temetőben temették el, az 1946-ban felavatott sírköve fölé ohelt (sírok fölé épített időtálló anyagból készült épületek) emeltek.

Vorhand főrabbi a halála közeledtének tudatában megjövendölte a zsidó népre váró szenvedést, de megfogadta, hogy a makóiak érdekében közben fog járni a Teremtőnél. Csoda folytán a Szegedről indult három transzportból kettőt az auschwitzi célállomás előtt visszafordítottak, és Ausztriába irányítottak, s a makóiak jelentős része megmenekült a megsemmisítéstől. 1945 tavaszán csak Budapesten, néhány hajdúsági városban és Makón lehetett teljes családokat és kisgyerekeket látni. A makóiak összetartozás-élménye máig megmaradt, amit az 1994-ben, a Vorhand főrabbi halálának 50. évfordulóján megtartott világtalálkozó is megerősített. A csodarabbiként tisztelt Mose Vorhand sírja ma az orthodox zsidók egyik legfontosabb magyarországi zarándokhelye.¹⁶⁰

Teitelbaum Mózes (újhelyi rebbe)

Teitelbaum Mózes (Przemysl, 1759. – Sátoraljaújhely, 1841. július 16.) sátoraljaújhelyi rabbi, az újhelyi rebbe. A haszidizmus magyarországi népszerűsítője, követői az „öreg szent”-nek nevezték. Csodatévő gyógyításai révén vált híressé, sokan zarándokoltak hozzá. Vele kapcsolatos városi legenda, hogy a gyermek Kossuth Lajost is meggyógyította.

Teitelbaum Mózes Jesivájába messze földről jártak a tanulni vágyók. Nevéhez fűződik a haszidizmus (jámbor zsidó mozgalom) magyarországi népszerűsítése és elterjesztése. Kámeáékért messze földről hozzá zarándokoltak. Egy alkalommal megvádolták azzal, hogy zsidó elítélteknek adott olyan kámeákat, melyek segítségével megszökhetnek a börtönből. Ő azonban úgy védekezett, hogy azok az amulettek csak a démonoktól szabadítják meg őket és nem a fogságtól.

Gyógyításai túlmutattak a zsidó hitközség keretein, hiszen a városi legenda szerint Kossuth Lajost gyermekkorában édesanyja elvitte a rabbihoz. Ő nemcsak meggyógyította a beteg gyermeket, hanem megjósolta későbbi életútját is.

¹⁵⁹ <https://makoizsidóság.iwk.hu/userfiles/makoizsidóság/rav2.pdf>

¹⁶⁰ <https://zsidooroksegutja.hu/people/vorhand-mozes/>

Halála után sokan felkeresték sírját, az 1920-as években még a csehszlovák határt is megnyitották, és halálának évfordulóján határátlépő nélkül lehetett oda látogatni. A sátoraljaújhelyi zsidó hitközség, köszönhetően munkásságának is sokáig virágzott és a második világháború előtt már mintegy 4000 tagot számlált. A holokauszt során azonban Zemplén szinte teljes zsidóságát elveszítette, és ma már csak néhány főből áll a közösség. A városba vezető 37-es út mentén, a dohánygyárral szemközt már messziről látható a betonkerítéssel körülvett több száz éves zsidótemető. Az előtérből néhány lépcső vezet Teitelbaum Mózes nyughelyéhez, az úgynevezett óhelhez. A sír ma is a haszid zsidók zarándokhelye.¹⁶¹

¹⁶¹ Teitelbaum Mózes (újhelyi rebbe)

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Teitelbaum_M%C3%B3zes_\(%C3%BAjhelyi_rebbe\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Teitelbaum_M%C3%B3zes_(%C3%BAjhelyi_rebbe)) (2023.11.21.)

III. Oktatás, kutatás és a holokausztról való megemlékezés

1. Az oktatás szerepe az antiszemitizmus elleni küzdelemben

Magyarország magára nézve kötelező érvényűnek tekinti a Stockholmi Nemzetközi Fórum Holokausztról szóló Nyilatkozatát, melyben többek között ígéretet tesz a holokausztoktatás, a holokausztról való megemlékezés további elősegítésére, valamint a holokauszt-tanulmányok további elősegítésére iskolákban, egyetemeken, közösségekben és más intézményekben.

Magyarország Kormánya kiemelt figyelmet fordít arra, hogy visszaszorítsa az antiszemitizmust. A holokauszttagadással és a rasszizmussal szemben zéró toleranciát hirdetett meg. Az adminisztratív eszközök használata elengedhetetlen az antiszemitizmus ellen való küzdelem során, de tartós eredményt csak akkor lehet elérni, ha az iskolákban megismerik a tanulók a velünk együtt élő, a miénktől eltérő kultúrájú népek, csoportok életét, szokásait, a megismerés ugyanis az első lépése az elfogadásnak.

Az antiszemitizmus elleni fellépés és a holokauszt emlékezete a köznevelés tartalmi szabályozásában és a tankönyvekben

Magyarországon 2012-ben került bevezetésre az új Nemzeti Alaptanterv (a továbbiakban: Nat), valamint az erre épülő új tantárgyi kerettantervek. Az oktatás tartalmi szabályozását megújító fejlesztők külön figyelmet fordítottak arra, hogy a zsidó történelem, a magyar–zsidó együttélés pozitív üzenete megjelenjen a tartalmi szabályozásban, így a nemzeti alaptantervben, a kerettantervekben, valamint az ezekre épülő tankönyvekben. Ennek érdekében a tantervek és a tankönyvek készítésének folyamatába bevonták a magyarországi zsidóság képviselőit a Zsidó Közösségi Kerekasztalt, valamint a Tett és Védelem Alapítványt.

Az egyeztetések során azonosították a tantervekben és a tankönyvek fejlesztése során a zsidó történelem, illetve az együttélés fontosabb pontjait, melyek kiemelése hasznos lehet az etnikai és kulturális sokszínűség értékeinek megerősítéséhez. Az akkori egyeztetések során a zsidó szervezetek kérésére az alaptanterv hat helyen, míg a kerettantervek 52 helyen módosultak. Ekkor került be a tartalmi szabályozókba a Héber Biblia fogalma, kötelezően megtanulandó történelmi dátum lett Jeruzsálem lerombolása (Kr. u. 70.), bekerült a zsidó közösség szerepe az 1848/49-es szabadságharc eseményeiben és az ezért kivetett kollektív hadisarc, valamint árnyaltabbá vált a 20. századi magyar politikai és kulturális élet bemutatása. A holokausztról és előzményeiről természetesen már a korábbi tantervváltozatokban is volt szó.

A törvényi szabályozás szerint ötévente kell felülvizsgálni az alaptantervet, és a tapasztalatok fényében szükség szerint módosítani rajta. Ez a felülvizsgálat 2017 és 2019 között történt meg, a Nat 2020 elején módosult, ugyanakkor a korábbi alaptanterv értékeiből sokat megtartott, így a zsidósággal kapcsolatos témák is a részei maradtak. A módosított Nat alapján készített kerettantervek – melyek munkálataiba a zsidó szervezetek ismételt bevonásra kerültek – 2020 szeptemberétől felmenő rendszerben kerültek bevezetésre.

A magyar–zsidó együttélés megjelenítése elsősorban a történelem tantárgy kerettantervét és tankönyveit érintette. Hangsúlyosan megjelent bennük utalás az európai kultúra antik görög–római, valamint zsidó és keresztény gyökereire, a bibliai történetek zsidó eredetére és a zsidó és keresztény források egymáshoz való viszonyára, az ókori Izrael államára.

A történelemoktatásában és az ehhez kapcsolódó dokumentumokban kiemelten szerepel a Kárpát-medencei zsidóság és a magyar–zsidó együttélés története.

A középkor oktatása során említésre kerül a zsidó származású polgárok szerepe a városok kiépülésében, működésében, valamint az antijudaizmus megjelenése, míg a középkori magyar városok kapcsán Mátyás király és a budai zsidók kapcsolata. A tankönyvben az is szerepel, hogy Mátyás király uralkodása idején épült Budán Európa egyik legnagyobb zsinagógája. Fontos hangsúlyozni, hogy a történelmi Magyarország Mátyás király uralkodása alatt élte fénykorát, az „igazságos” Mátyás az egyik legpozitívabb szereplője történelmünknek, így minden tény, ami vele kapcsolatban kerül említésre, pozitív megvilágításba kerül.

Budát 145 évnyi török-muszlim uralom után 1686-ban sikerült visszafoglalni, ezen jeles esemény kapcsán ajánlott forrásmunka Schulhof Izsák Budai krónikája. Schulhof Izsák Buda rabbija volt az ostrom idején, krónikája részletesen bemutatja a zsidó közösség életét a Buda visszafoglalását megelőző két évtizedben, valamint az ostrom idején, melynek felesége is áldozatul esett. A megrázó beszámoló hiánypótló forrásmunka a zsidó kisebbség 17. századi sorsának bemutatása kapcsán.

Az 1848-49-es polgári forradalom és szabadságharcban való zsidó részvétel, valamint a szabadságharc leverését követő megtorlás során a zsidó származású polgárokra is kirótt büntetés kutatási feladatként jelenik meg a tantervben. Célja, hogy világossá tegye a zsidók részvételét, kiállását a magyar szabadság ügye mellett.

A 19. század végének, a 20. század elejének tárgyalása során altémaként jelenik meg a zsidóság kiemelt szerepe a polgárosodás folyamán. A kerettanterv a kötelezően megtanulandó, az érettségin is kérdezhető személyek között sorolja fel Weiss Manfrédot vagy Richter Gedeont. A zsidó származású Weiss Manfréd alapította Budapest déli szélén, az akkor lakatlan Csepel-szigeten vas- és acélgyárát. A gyár rengeteg dolgozónak adott munkát, Weiss Manfréd sikereit Ferenc József császár és magyar király nemesi rang adományozásával ismerte el, később felsőházi tag is lett a zsidó emancipáció egyik legjobb példáját mutatva. Richter Gedeon a máig működő világhírű Richter Gyógyszergyár alapítója. Vagyona és kapcsolatai révén a vészkorszakban lehetősége lett volna családjával Svájcba emigrálni, de nem akarta magára hagyni gyárát és munkásait. A zsidótörvények miatt illegalitásba vonult, és így irányította a gyárat. Élete során elvitathatatlan érdemeket szerzett. 1944 végén a nyilas terror áldozatává vált. Mindkét személy alkalmas példaképként megjelenni a tananyagban.

A 20. századi zsidóüldözések kapcsán tanulnak a tanulók az antiszemitizmus gyökereiről, a zsidótörvényekről, megismerik az „Endlösung” programját és a wannseei konferenciát. A történelemtanítás során természetesen kiemelt téma a holokauszt, beleértve a magyarországi vészkorszakot is. Sok magyar ember került a háború során Auschwitzba, és csak kevesen térhettek haza közülük. A tanterv minden középiskolának javasolja a budapesti Holokauszt Emlékközpont meglátogatását. Ezen korszak bemutatása megfelel az európai standardoknak, a magyarországi szabályozás azzal nyújt többet, hogy a zsidóság történetét nem csak ebben a korszakban, nem csak a holokauszt kapcsán mutatja be, hanem demonstrálja folyamatos jelenlétüket a Kárpát-medencében, a magyar állam keretei között, ezáltal válik minden tanulónak világossá ekkorra, hogy nem valamiféle idegenek elpusztításáról van szó, hanem magyar zsidók, egy velünk élő vallási közösség elpusztításáról.

Nem is zárul le a zsidóság magyarországi történetének tárgyalása a második világháború végével, hanem bemutatásra kerül, hogy a totalitárius rendszerek uralma alatt, így nemcsak a nemzetiszocializmus, hanem a kommunizmus időszakában is kiemelkedő teljesítményű tudósok, művészek, sportolók kényszerültek emigrációba zsidó származásuk miatt, ami nagy veszteség Magyarország számára, erről is tanulnak a magyar tanulók.

A zsidóság jelenével kapcsolatban a magyar kerettanterv foglalkozik a modern Izrael Állam létrejöttével, fejlődésével és a Közel-Kelet modern történetének és aktuális helyzetének bemutatásával, hogy a fiatalok értsék a rendkívül összetett helyzet alapját.

A történelem tantárgyon kívül a magyar nyelv és irodalom, az állampolgári ismeretek és az etika tantárgyak tartalmaiban is megjelennek a fentiekkel összhangban a magyarországi zsidósággal, a judaizmussal foglalkozó témák. Ezeken keresztül a köznevelésben résztvevő valamennyi tanuló találkozik és foglalkozik a zsidóság történelmével, kultúrájával, vallásával, továbbá részesévé válik az antiszemitizmus elleni küzdelemnek, a holokauszt-téma oktatásával pedig valós ismeretei lesznek, és ellenállóvá válik a holokausztot tagadó, relativizáló nézetekkel szemben.

A Nemzetközi Holokauszt Emlékezési Szövetség kidolgozta az antiszemitizmus definícióját: „Az antiszemitizmus a zsidókról való olyan gondolkodásmód, amely a zsidók elleni gyűlöletként manifesztálódhat. Az antiszemitizmus szóbeli és tettleges megnyilvánulásai zsidó vagy nem zsidó egyénekre és/vagy a tulajdonukra irányulnak, valamint zsidó közösségi intézmények és vallási létesítmények ellen.” A Magyar Kormány a definíció alkalmazásának előmozdításáról szóló Korm. határozatban felhívta a köznevelésért akkor felelős emberi erőforrások miniszterét, hogy vizsgálja meg a kidolgozott antiszemitizmus-definíciónak a tartalmi szabályozókba és a tanári felkészítés közös követelményibe, az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeibe való beillesztésének lehetőségét. A vizsgálat eredményeként született jelentés megállapította, hogy a magyar szabályozás megfelel a követelményeknek, a Nemzeti alaptantervet, a kerettanterveket és a tanárképzés dokumentumait áthatja az antiszemitizmus-definíció szelleme.

A Nat 2020 és a kerettantervek alapján készültek, készülnek az új tankönyvek. Nagyon fontos, hogy a tantervekbe bekerüljenek a zsidóság történetével, a magyar–zsidó együttéléssel kapcsolatos tartalmak, de alaptantervet, kerettanterveket a tanulók nem olvasnak, így elengedhetetlen, hogy a tankönyvek is kellő empátiával és részletességgel tárgyalják a zsidósággal kapcsolatos témákat, markánsan megjelenjen bennük az antiszemitizmus elleni attitűd. Ennek érdekében az új tankönyvek fejlesztése során folyamatos volt az együttműködés a Tett és Védelem Alapítvánnyal, az együttműködés a jelenre és a még fejlesztendő tankönyvek vonatkozásában a jövőre is vonatkozik.

A holokauszt megjelenése a pedagógusképzésben, pedagógus továbbképzésben

Az oktatás sikerességének, a tartalomszabályozás megvalósulásának elengedhetetlen eleme, hogy a pedagógusképzés során a leendő pedagógusok is találkozzanak a témával, és nevelő-oktató munkájukban felkészültek legyenek a téma oktatására.

A tanárképzésben az antiszemita jelenségekkel és megnyilvánulásokkal szemben hirdetett zéró tolerancia és az antiszemitizmussal kapcsolatos történelmi tények és jelenségek objektív

megvilágítása, a legszélesebb körben történő megismertetése, az Alaptörvény alapvetéseivel összhangban a tanári felkészítés közös követelményeiben jelennek meg.

A magyar–izraeli kapcsolatok a pedagógus-továbbképzés terén a holokauszt témájában több mint 20 éves múltra tekintenek vissza, és mindkét állam részéről támogatottak. Magyarország első alkalommal 1997-ben kötött együttműködési megállapodást a Jad Vasem emlékhatósággal, melynek keretében pedagógusok számára évente lehetővé vált, hogy holokauszt témakörben izraeli továbbképzésen vegyenek részt. Ez a lehetőség növeli a holokauszt oktatásának eredményességét. A pályázat célja segíteni a pedagógusokat a holokauszt-téma oktatásában a szükséges módszertani ismeretek megszerzésével a Jad Vasem által rendelkezésre álló eszközök, lehetőségek felhasználásával. A jeruzsálemi tanulmányút és továbbképzés jelentőségét az adja, hogy az erkölcsi nevelés fontosságát mindkét állam kiemelten, prioritásként kezeli. A képzés tartalma felöleli nemcsak a holokauszt témáját, hanem a toleranciára nevelést, a rasszizmus elleni küzdelmet, nevelés módszertani javaslatokat is felkínálva. A program jelenleg is aktív és minden évben elérhető, a jelentkezési lehetőség adott.

A holokauszt megjelenítése az iskolai életben

A tantervi szabályozáson, a tartalomfejlesztésen és a pedagógusképzésen túl osztálytermen kívüli tevékenységek keretében is lehetőség van arra, hogy a tanulók képesek legyenek kifejezni gondolataikat, véleményüket. Ezért 2001 óta április 16. a *holokauszt áldozatainak emléknapja*, amelyet minden középiskolában megtartanak. Ezen a napon az iskolák maguk döntenek el, milyen módon emlékeznek az áldozatokra, tematikus sétát tehetnek, meglátogathatják a Holokauszt Dokumentációs Központ és Emlékhelyet, melyhez ingyenes tömegközlekedést biztosít az állam minden tanulónak, felkereshetnek emlékhelyeket, tarthatnak az iskolán belül megemlékezést, filmvetítést, vetélkedőt vagy kutatási projektek bemutatását.

Az oktatásirányításhoz az elmúlt években nem érkezett antiszemita megkülönböztetéssel kapcsolatos esetről információ. Ennek esetleges előfordulása esetén az intézményvezetők kötelessége a fenntartójuk és az illetékes hatóságok értesítése.

2. Felsőoktatás

Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem

1877-ben, kiadott miniszteri rendelet alapján nyitotta meg kapuit az Országos Rabbiképző Intézet (ORI). Gimnáziumi tagozatán a zsidó és a világi tudományok szemináriumai voltak elérhetőek, a felsőbb tagozaton pedig a teológiai karon kaptak akadémiai szintű oktatást a diákok. A rendszerváltás előnyös fordulatot hozott a magyarországi zsidóság életében, egyre többen írták be az intézménybe gyerekeiket. 1999-ben már az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem (OR-ZSE) névvel működött.

A mai OR-ZSE-n hét szakon és egy szakirányú továbbképzésen lehet végzettséget szerezni. Az egyetemen, a Doktori Iskolában pedig a vallástudomány szakterületen tudományos fokozatot (PhD) és habilitált doktori címet is lehet szerezni.¹⁶²

Milton Friedman Egyetem

2018. október 11-én, másfél éves tárgyalási és tranzakciós folyamat eredményeként az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség tulajdonába került a Zsigmond Király Egyetem.¹⁶³ A Zsigmond Király Főiskolát 2000 októberében alapították, 2016 augusztusától működött egyetemként.

A 2018-as tulajdonosváltást követően az egyetem státusza „egyházi fenntartású világi magánegyetemmé” vált, amely piaci alapon működik, és az alkalmazott tudományok egyetemeként biztosít oktatást.

Az egyetem névváltását 2018. december 14-én jelentették be: azóta az EMIH stratégiai céljait követve Milton Friedman Egyetem néven működik, ebben a törekvésben, a néhai Milton Friedman, Nobel díjas, magyar- zsidó származású közgazdász családja és a szellemi örökségét gondozó alapítvány az egyetemet formálisan is támogatta. Milton Friedman (1912-2006) a XX. század kiemelkedő, magyar származású közgazdásza volt, aki 1976-ban kapott Nobel-díjat.

A Milton Friedman Egyetem Ashkenazium Intézete 2022 szeptemberében indította el az új, Zsidó Tudományok alapszakot, amely két diploma megszerzésére és a héber nyelv elsajátítására is lehetőséget ad.

A Kormány a Magyarország Kormánya és az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (Statusquo Ante) közötti megállapodás megkötéséről és az azzal összefüggő feladatokról szóló 1666/2019. (XI. 28.) Korm. határozattal közzétett Megállapodás módosításával kapcsolatos feladatokról szóló 1212/2022. (IV. 5.) Korm. határozata alapján a Milton Friedman Egyetem 2027-ig bezárólag 7,1 milliárd forintnyi állami támogatásban részesül.

A hazai felsőoktatásban mindezen túlmenően is fontos szerepet kap a zsidóság történelmének kutatása és oktatása. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem jogi kara 2015-ben kötelezővé tette a holokauszt-stúdiumot, az ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszéke Judaisztika szakán a zsidóság múltjával és jelenével, történelmével, vallásával és kultúrájával foglalkoznak.

¹⁶² Az OR-ZSE rövid története, <https://or-zse.hu/az-or-zse-tortenete/>

¹⁶³ <https://uni-milton.hu/tortenetunk/>

Az Országos Rabbiképző–Zsidó Egyetem és a Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kara pedig 2022 decemberében kötött együttműködési megállapodást, amely alapján „*a felek célja, hogy együttműködési megállapodásuk keretében elősegítsék az évezredek magyar-zsidó együttélés kulturális és művészeti örökségének, a magyarországi zsidóság kortárs kultúrájának és művészetének, illetve a holokauszt emlékezetének tudatosítását az egyetemi képzés során.*”¹⁶⁴

VÁLLALÁS

Az oktatás az antiszemitizmus elleni küzdelem egyik alappillére. Mindannyiunk közös érdeke, hogy a jövő generációi a történelmi tényeket objektíven, teljes körűen bemutató iskolai oktatásban részesüljenek. A hazai zsidóság évszázados, virágzó történelme, az együttélés hol gyarapodást hozó, hol tragikus fejezetei egyaránt részei közös múltunknak.

Kiemelt fontosságú, hogy ezeket a fejezeteket gyermekeink a lehetőségekhez mérten legrészletesebben megismerjék, hiszen sokuk először, vagy kizárólag az iskolában találkozik a sajátjukétól eltérő kultúrával, vallással és az ahhoz kapcsolódó hagyományokkal, illetve szokásokkal.

A Nat 2020 alapján készült kerettantervek szerint felmenő rendszerben készülnek a köznevelési tankönyvek. Ezek fejlesztését az Oktatási Hivatal végzi.

Az Oktatási Hivatal a tankönyvfejlesztések folyamatában továbbra is együttműködik a már fent említett zsidó szervezetekkel annak érdekében, hogy a zsidósággal kapcsolatos témák a lehető legpontosabb interpretációban kerüljenek a tankönyvek révén az oktatási-nevelési folyamatba.

Az Európai Unióban elsőként és egyedülálló módon az elmúlt 12 év gyakorlatának megfelelően az Oktatási Hivatal a tankönyvfejlesztések folyamatában továbbra is együttműködik a zsidó közösségek oktatási szakértőivel, a zsidósággal kapcsolatos tananyagok tartalmi fejlesztésében annak érdekében, hogy a lehető legpontosabb interpretációban kerüljenek a zsidóságot érintő ismeretanyagok az oktatási-nevelési folyamatba, ezzel is csökkentve a felnövekvő generációban kialakuló előítéletességet. Ahogy az már 2012-ben, 2016-ban és 2022-ben is megtörtént, a Nemzeti Alaptanterv törvényben rögzített ötévente történő felülvizsgálatába továbbra is bevonjuk a zsidó közösség oktatási szakértőiből álló munkacsoportot az új kiadású tankönyvek zsidó vonatkozású tartamainak véleményezésébe és lehetőséget biztosítunk a szerzőkkel és a kiadókkal a tartalomra vonatkozó javaslatokkal és észrevételekkel kapcsolatos egyeztetésre.

A Nat 5 évente történő felülvizsgálata kapcsán a Tett és Védelem Alapítvány 2016. óta véleményezi a tankönyvek zsidó vonatkozású anyagait. Legutóbb 2022 augusztusa és decembere között véleményezte a tankönyveket. Ezt követően 2023 márciusában szakértői egyeztetést folytatott a módosítási javaslatairól az Oktatási Hivatallal, szerkesztőkkel és kiadókkal, és a 32 javaslatából 19-et fogadtak el.

¹⁶⁴ <https://or-zse.hu/egyuttmukodesi-megallapodast-kot-az-orszagos-rabbikepzo-zsido-egyetem-es-a-szegedi-tudomanyegyetem/>

3. Emlékhelyek

Magyarországon több százra tehető a zsidósághoz kapcsolódó emlékhelyek száma, az alábbi felsorolásban a fontosabb helyeket emeltük ki.

A Cipők emlékmű

A Cipők a Duna-parton a nyilaskeresztes fegyveresek által lelőtt áldozatok emlékére állított budapesti holokauszt emlékmű. Megalkotói Can Togay filmrendező és Pauer Gyula, Kossuth-díjas szobrászművész voltak. Az áldozatok arra kényszerítették, hogy sorba rendezetten álljanak a Duna partján, hogy majd lelőhessék őket. Az emlékmű helye szimbolikus, a hatvan pár öntöttvasból mintázott cipő, a Nyilaskeresztes Párt által lelőtt magyar zsidók emlékét szolgálja.

A budapesti gettó

A „gettó” szó a középkorban a zsidónegyedet jelentette, ahol a közös életmód és vallás miatt költöztek össze a zsidó emberek. A 15. századtól pedig a mindenkori hatalom jelölt ki számukra gettót kényszerlakhelyül. A második világháború idején a német megszállók új gettókat hoztak létre a zsidóknak a megszállt kelet-európai területeken. A világháborúba belépés után Magyarországon már megkezdődtek a deportálások.

Európa utolsó, egyben egyik legnagyobb gettója, a budapesti nagy gettó létrehozásáról a zsidó vezetők közül választott Zsidó Tanácsot értesítették. A gettó határait megszabó belügyminiszteri rendelet 1944. november 29-én jelent meg és a területet december 10-én zárták le. A gettó lakásokba közel 40 ezer embert telepítettek a városban lévő csillagos házakból, a Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány adatai szerint ez a szám 1945 elején elérte a 70-80 ezret.

A minősíthetetlen egészségügyi viszonyok miatt az emberek tömegesen haltak meg, decemberben naponta 80-120 halottat vittek ki onnan. 1945. január 18-án a Vörös Hadsereg közeledtére a nyilas őrség eltűnt, a kerítés deszkapalánkjait az emberek eltűzelték. A gettó felszabadulásakor egyedül a Klauzál téren több mint 3 ezer temetetlen holttestet találtak. A "nagy" gettóban 70 ezer, a "nemzetköziben" 30-35 ezer ember élte túl az ostromot és a nyilasok rémuralmát a HDKE- adatai szerint.¹⁶⁵

VII. kerületi Bethlen téri munkaszolgálatos emlékmű

A II. világháborúban életüket vesztett magyar zsidó munkaszolgálatosok emlékműve Budapest VII. kerületében, a Bethlen Gábor téri zsinagóga, valamint az egykori Izraelita Siketnémák Országos Intézetének udvarán található. Az emlékművet 2009-ben avatták fel.

Az alkotás ék alakú, végén Dávid-csillag formájú hasítókkal ellátott zárókővel. A közepén egy lombtalanul kapaszkodó bronz fácska áll. Felirata a holokausztban meggyilkolt magyar költőtől, Radnóti Miklóstól idézett sor: „...fegyvertelen álltak az aknamezőkön...”.

¹⁶⁵ Több ezer temetetlen holttestet találtak a budapesti gettó felszabadításakor, Múlt kor, <https://mult-kor.hu/tobb-ezer-temetetlen-holttestet-talaltak-a-budapesti-getto-felszabaditasakor-20160118>

Az emlékmű fala egyszerre jeleníti meg a munkaszolgálatos tevékenységek helyszínét, illetve szimbolizálja a beszűkülő életteret és kilátástalanságot.¹⁶⁶

Munkaszolgálatosok emlékműve a Teleki Téren

2016. április 17-én, a holokauszt magyarországi áldozatainak emléknapja alkalmából tartott megemlékezésen állították fel a munkaszolgálatosok emlékművét a budapesti Józsefvárosban található Teleki László téren.

Az emlékmű méltó helyen áll, hisz a tér a zsidó kiskereskedelem és kisipar ismert helyszíne volt egykor, míg a közeli józsefvárosi pályaudvarról vonatok indultak a deportáltakkal.

A munkaszolgálatosok emlékművét Dan Reisinger a világhírű, magyar származású, Izraelben élő grafikus- és képzőművész tervezte a MAZSÖK kivitelezésében.

A beton alapon elhelyezett vas figurák kompozíciója nyolc munkaszolgálatos kísértetszerű árnyalokat formáz, érzékletesen és megrendítő erővel fejezve ki szenvedéseiket, elkerülhetetlen pusztulásukat.

A talapzaton magyar, héber és angol nyelven olvasható: A munkaszolgálatra kényszerített magyarországi zsidó áldozatok és túlélők emlékére 1939-1945.¹⁶⁷

Dohány utcai gettó emlékfal

A Dohány utcai emlékfalat 2014-ben állították, a holokauszt 70. évfordulója alkalmából, a 600 ezer magyar áldozat emlékére. A gettó falaiból mára alig maradt egy-egy rövid szakasz. A Dohány utcai vas és beton építmény pontosan ott található, ahol egykor az eredeti fal húzódott, jelenleg a Bét Menáchem Zsidó Oktatási Központ kertjének falaként funkcionál.

Az alkotáson három nyelven szerepel az emlékmű mondandója, ismerteti a városrész történetének főbb eseményeit is, valamint egy zsoltár is olvasható rajta.

Az emlékfalon interaktív térkép tünteti fel a gettófal és utcák vonalát egy-egy jeles zsidó kulturális vagy vallási intézmény megjelölésével. Utóbbiakba egy-egy kis kukucsáló lyukon lehet benézni, ami mögött korabeli vagy mai fotók láthatóak, lakásbelsőkről, zsinagógákról, emberekről.

Sötétedés után egyedi megvilágítás hívja fel a járókelők figyelmét a különleges építményre.

Az emlékfal célja a budapesti gettó áldozatairól, az egykor itt élő, virágzó zsidó közösségről való megemlékezés, valamint a terület és az itt felélénkülően levő zsidó kulturális élet színtereinek bemutatása.¹⁶⁸

Az emlékfalat 2015-ben Építészeti Nívódíjjal tüntették ki.¹⁶⁹

¹⁶⁶ *A zsidó munkaszolgálatosok emlékműve*, Köztérkép, <https://www.kozterkep.hu/7351/a-zsido-munkaszolgalatosok-emlekmuve#>.

¹⁶⁷ *Munkaszolgálatosok Emlékműve*, A holokauszt magyarországi áldozatainak emléknapja, <https://holokausztemleknep.kormany.hu/kepgaleria>.

¹⁶⁸ *Gettófal*, zsidó.com, <https://zsido.com/gettofal/>.

¹⁶⁹ *Építészeti Nívódíjjal tüntették ki a Gettófalat*, zsidó.com, <https://zsido.com/epiteszeti-nivodijjal-tuntettek-ki-a-gettofalat/>.

Hajós Alfréd emlékmű

A Hajós Alfréd emlékszobor készítésére hirdettek pályázatot 2020-ban. Az emlékművet a Margitszigeten helyezték el, kötődve szellemi és szakmai örökségéhez.¹⁷⁰

A köztéri szobor célja, hogy példaértékű munkásságára emlékezzünk, Hajós Alfréd az újkori olimpiai játékok első magyar bajnoka volt. A műalkotással ki szeretnék fejezni az úszóbajnok által képviselt eszmeiséget. „*A magyar delfin aranya*” című pályamunka a Hajós Alfréd nevét viselő és általa tervezett uszoda épülete előtt került felállításra. A forrást a MAZSIKE biztosította az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával.¹⁷¹

Weisz Árpád emlékhely

A MAZSÖK Weisz Árpád nemzetközi szinten elismert labdarúgó edző emlékére emlékhely kialakítását valósította meg.

Az emlékhely helye az Eiffel Műhelyház (Budapest X. kerület Kőbányai út 30.), mint Weisz Árpád labdarúgó csapatának volt helyszíne. Weisz Árpádot a holokauszt alatt Auschwitzban gyilkolták meg.

Botlatókövek

Az elhurcoltak és haláltáborokban halálukat lelők közül sokuknak nincs sírja, vagy végső nyughelye, ezért Günter Demning kölni szobrászművész kezdeményezésére 1977-től kezdve világszerte úgynevezett botlatókövekkel emlékeztetnek a deportált, munkaszolgálatban vagy haláltáborokban elpusztított honfitársainkra utolsó szabadon választott lakóhelyükön. Magyarországon az első botlatókövet 2007-ben helyezték el. A Holokauszt 70 Emlékév során 2014-ben a megítélt támogatásoknak köszönhetően 200 kő lerakására nyílt lehetőség, majd 2015-ben 72 kő került elhelyezésre az ország több pontján, köztük Budapesten, Szegeden, Nagykanizsán.

Günter Demning 2022 júliusában újabb botlatóköveket helyezett el három további magyar városban, előtte 2019-ben 8 helyszínen összesen 53 botlatókövet rakott le civilek, a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület és a helyi önkormányzatok együttműködésével.¹⁷²

A botlatókövek elhelyezése folyamatos, s többek közt a holokauszt áldozataira emlékezteteti az arra járókat már Gyöngyösön is, a Tolna megyei Pincehelyen, Győrben, Miskolcon, Abonyban és számos más városban.

Kőszeg - megemlékezés a munkaszolgálatosokról

Minden év március 24-én, Kőszegen az egykor ott raboskodott és elhunyt több ezer munkaszolgálatosra emlékeznek. Az emlékhelyet és környékét a kőszegi táborok

¹⁷⁰ Hajós Alfréd – emlékszobor lesz a Margitszigeten, https://pestbuda.hu/cikk/20201228_hajos_alfred_emlekszobor_lesz_a_margitszigeten

¹⁷¹ Bemutatkozott a Hajós Alfréd Emlékszobor kiírt pályázat nyertese, <https://alkotomuveszet.hu/bemutatkozott-a-hajos-alfred-emlekszoborra-kiirt-palyazat-nyertese/>

¹⁷² Gunter Demnig újabb botlatóköveket rak le Magyarországon és Szlovákiában

<https://mazsihisz.hu/hirek-a-zsido-vilagbol/hirek-lapszemle/gunter-demnig-ujabb-botlatokoveket-rak-le-magyarorszagon-es-szlovakiaban> (2022.11.22.)

felszámolásának 75. évfordulóján a Honvédelmi Minisztérium, Kőszeg Város Önkormányzata és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége felújította.

4. Emléknapi és megemlékezések

A legfontosabb holokauszttal kapcsolatos megemlékezések:

Január 18. – a budapesti gettó felszabadítása

A budapesti gettó 1945. január 18-án szabadult fel. A Dohány utca, a mai Kertész utca, Király utca, Csányi utca, Rumbach Sebestyén utca, Madách Imre út, Madách Imre tér és Károly körút által határolt gettóban több mint 70 ezer embert zsúfoltak össze a terület 1944. december 10-i lezárásakor. A gettó rövid ideig működött, az embertelen körülmények sok életet követeltek. A felszabadulás után több ezer holttestet találtak a területen.¹⁷³

Január 27. – A Holokauszt Áldozatainak Nemzetközi Emléknapja

Az 1945. január 27-én Auschwitzban szabadították fel a rabokat, amelynek közel fele lengyel és magyar volt. Az első ukrán front néhány katonája lépett be elsőként az auschwitzi haláltábor kapuján, a látvány döbbenetes volt. Halottak voltak mindenütt és emberi roncsok. Az ENSZ határozata alapján, 2006-tól január 27. a holokauszt nemzetközi emléknapja. A világon mindenhol megemlékeznek a népi áldozatairól.¹⁷⁴

Április 16. – Holokauszt Magyarországi Áldozatainak Emléknapja

1944-ben április 16-án kezdődött meg a gettósítás Északkelet - Magyarországon és Kárpátalján. Az első gettókat Beregszászon, Felsővisón, Huszton, Kassán, Kisvárdán, Máramarosszigeten, Mátészalkán, Munkácson, Nagyszőlősen, Nyíregyházán, Sátoraljaújhelyen, Técsőn és Ungváron hozták létre. Magyarországon 2001 óta április 16-a a holokauszt magyarországi áldozatainak az emléknapja.¹⁷⁵

2000-ben még az első Orbán-kormány határozott arról, hogy április 16-a a Holokauszt Magyarországi Áldozatainak Emléknapja legyen. Az első ilyen megemlékezést 2001-ben tartották. A megemlékezésre természetesen a köznevelési intézményeken belül is sor kerül, így ezzel a nemzeti tragédiával valamennyi magyarországi tanuló szembesül.

Április 16-i emléknaphoz kapcsolódó esemény április második felében a budapesti Élet Menete.

A budapesti Élet Menete rendezvényt 2002 óta tartják meg hazánkban. A tömeges felvonulást az 1944-ben kezdődő magyarországi zsidóság gettókba telepítésének emlékére rendezik. A felvonulásokon zsidókra, romákra, homoszexualitásukért üldözöttekre, ellenállókra és azokra is emlékeznek, akik bátran mentették az üldözötteket.

¹⁷³ „A gyűlöletnek nincs helye a szívünkben” – a budapesti gettó felszabadulásának 77. évfordulójára emlékeztek <https://hirado.hu/belfold/cikk/2022/01/17/a-gyuloletnek-nincs-helye-a-szivunkben-a-budapesti-getto-felszabadulasanak-77-evfordulojara-emlekeztek>

¹⁷⁴A holokauszt nemzetközi emléknapja, Kalendárium „a magyar nép zivataros századából” <https://turul.info/napok/holocaust>

¹⁷⁵ <https://sfi.usc.edu/exhibits/holokauszt-magyarorsz%C3%A1gi-%C3%A1ldozatainak-eml%C3%A9knapja-%C3%A1prilis-16-0>

Augusztus 2. – A Roma Holokauszt emléknapja

A roma holokauszt, romani nyelven porajmos/pharrajimmos (jelentése: elpusztítás) az európai romák ellen elkövetett népirtást jelzi a német megszállás korszakában.¹⁷⁶ A Cigány Világszövetség párizsi kongresszusának határozata alapján, 1972 óta világszerte augusztus 2-án emlékeznek meg a holokauszt roma áldozatairól. A világnap dátuma arra emlékeztet, hogy 1944. augusztus 3-ára virradóra közel háromezer cigányt gyilkoltak meg SS-katonák az auschwitzi haláltáborban.¹⁷⁷

Augusztus 4. – Raoul Wallenberg évforduló;

Raoul Wallenberg svéd diplomata, 1912. augusztus 4-én született. A vészkorszakban magyar zsidók ezreit mentette meg a deportálástól. Wallenberget 1945. január 17-én látták utoljára, három szovjet katona kíséretében. A humanizmus és az önfeláldozás jelképe lett, Magyarország Kormánya pedig születésének 100. évfordulója alkalmából a 2012-es évet Wallenberg Évvé nyilvánította.¹⁷⁸

November 9. – Radnóti Miklós Emléknap

Radnóti Miklós, születési nevén Glatter Miklós, magyar költő, aki zsidó családban született. A 40-es évek elején besorozták a Magyar Hadseregbe, de zsidó származása lévén fegyvertelen munkaszolgálatra osztották be. Halálának napjára emlékeznek, amikor is Abda község határában 21 társával együtt tarkólövessel végezték ki.

Holokauszt emlékév

A Kormány a magyarországi holokauszt 70. évfordulójához kapcsolódó megemlékezések és programok megvalósításával összefüggő feladatokról szóló 1213/2013. (IV. 16.) Korm. határozatban a 2014. évet a Magyarországi Holokauszt Emlékévé nyilvánította. Az Emlékév sikeres lebonyolítása érdekében több projektelemet valósítottak meg, amelyek jelentős része átnyúlt a 2015-ös évre is.

A Kormány a magyar zsidóság deportálásának 70. évfordulójáról történő méltó megemlékezés érdekében – a Magyar Holokauszt - 2014 Emlékbizottság létrehozásáról szóló **1005/2013 (I.10.) Korm. határozat** alapján – 2013. január 1. napjától 2014. december 31. napjáig terjedő időtartamra létrehozta a **Magyar Holokauszt – 2014 Emlékbizottságot**.

Az Emlékév programjai a társadalom széles rétegeit igyekeztek elérni, ezen belül pedig kiemelt figyelem irányult az ifjúságra. E törekvés jegyében – az iskolák bevonásával és a tanárok felkészítésével – nagy hangsúlyt fektettek a fiatalok holokausztra vonatkozó ismereteinek bővítésére. Továbbá az Emlékév során sor került számos a holokauszt tudományos kutatására vonatkozó kezdeményezés elindítására is.

¹⁷⁶ Augusztus 2.: A Roma Holokauszt Emléknapja: <https://stuttgart.mfa.gov.hu/news/augusztus-2-a-roma-holokauszt-europai-emleknapja>

¹⁷⁷ Jogfosztás, munkaszolgálat, gettók és megsemmisítő táborok: a roma holokauszt sötét árnyai: <https://mult-kor.hu/jogfosztas-munkaszolgalat-gettok-megsemmisito-taborok-a-roma-holokauszt-sotet-arnyai-20210802>

¹⁷⁸ Raoul Wallenberg 100 éve született: <https://mult-kor.hu/20120804-raoul-wallenberg-100-eve-szuletett>

A holokauszt emlékévre elkülönített forrás összesen: 8.811.481.034 Ft¹⁷⁹ volt.

VÁLLALÁS

Közös emléknapijaink egyaránt emlékeztetnek minket a múlt tragédiáira, valamint történelmünk nagy alakjaira, a Világ Igazaira, akik a legsötétebb időszakok vészterhes óráiban sem féltek kiállni saját elveikért és embertársaikért. Példát mutattak nekünk emberségből és hitből, helyállásuk a mai világban is morális irányítóként szolgál.

Ugyanígy nem halványulhat el annak a több százezer honfitársunknak az emléke, akiket a Soá ideje alatt elhurcoltak és meggyilkoltak. Családok szakadtak szét, anyák, apák és gyermekek, testvérek és barátok veszttek oda, sokan túlélés legcsekélyebb esélye nélkül. Azok a kevesek, akik visszatértek, örökre életükben hordozták és hordozzák most is a holokauszt borzalmas eseményeinek nyomait.

A nyolcvan éve történt események nem merülhetnek feledésbe. Magyarország gondot fordít arra, hogy 2024-ben is méltó megemlékezéseket tart. A „Holokauszt '80” elnevezésű megemlékezés sorozat előkészítése már 2023-ban elkezdődött, Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány koordinálja az eseményeket. A Magyar Kormány 1 milliárd forint költségvetési támogatást biztosított az évfordulóra. A 2024-es emlékév során már számtalan rendezvény megvalósult.

Szenes Hanna emlékévé

Szenes Hanna 1921. július 17-én született Budapesten, asszimilálódott zsidó családban. 1939-ben emigrált Palesztinába. A második világháború alatt belépett a Brit Hadseregbe. A brit királyi légierő ejtőernyőseként 1944 márciusában négy férfi társaságában ledobták a volt jugoszláviai partizánok ellenőrizte területe felett. Küldetésük célja az volt, hogy szervezzék és segítsék a zsidó ellenállási mozgalmat.

1944. június 9-én átlépte a magyar határt, de rögtön elfogták. Brutálisan megkínozták, majd 1944. november 7-én bírósági tárgyalás nélkül 23 évesen kivégezték. Földi maradványait 1950-ben a jeruzsálemi Herzl-hegyen helyezték örök nyugalomra.

Nevét szinte az egész világon ismerik. Műveit húsznál több nyelvre fordították le és ötven országban adták ki. Izrael államban, mint nemzeti hős sorsa és helyállása tananyag és az ottani érettségin is tétel.

2021 júliusában ünnepélyes keretek között vette kezdetét az a rendezvénysorozat, amely a 100 éve született magyar zsidó, cionista hős, Szenes Hanna életét mutatatta be. Az évforduló alkalmából Magyarországra látogatott több mint 100 izraeli ejtőernyős katona is. Az ünnepségen, melyet a budapesti Stefánia Palota és Honvéd Kulturális Központ nagytermébe szerveztek jelen voltak Németország, az Egyesült Királyság, és Izrael államainak nagykövetei is.

Az emlékév részeként magyar diákok utaztak ősszel Izraelbe, hogy felkeressék Szenes Hanna ottani életének fontosabb állomásait, és tanulmányozhassák Izraelben nemzeti ikonnak kijáró

¹⁷⁹ Holokauszt 70: Magyar Holokauszt Emlékév 2014-2015; Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány, 2016.

kultuszát. Később pedig izraeli fiatalok érkeztek Magyarországra edukációs programsorozatra.¹⁸⁰

(Izraelben található a Szenes Hanna Ház a Sdot Yam kibucban, Caesaria romvárosa mellett. Itt volt a tragikus sorsú magyar író, Szenes Hanna lakóhelye Izraelbe való emigrációja és ott végzett tanulmányai után. A kibucban található lakóházában hagyta naplóját, több levelét és közel negyven költeményét. Emléke előtt tisztelegve hozták létre civilek, a kibuc tagjai a Szenes Hanna Házat, ahol egy szobor és az egykori lakóházból kialakított múzeum őrzi Szenes Hanna emlékét.)

Kertész Imre Intézet

A Kertész Imre Intézet a Kormány 1812/2016. (XII. 20.) sz. határozata alapján kezdte meg működését 2017 januárjában, működtetője a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Alapítvány.

Az Intézet fő célja Kertész Imre máshol el nem helyezett hagyatékának gondozása, szellemi örökségének és írói emlékének ápolása, műveinek publikálása. Az Intézet feladata a Kertész Imréhez kapcsolódó anyagok gyűjtése, illetve 2020. szeptember 15. után az Intézethez került valamennyi Kertész-mű magyarországi megjelenítésének joga.

Jelenleg Kertész Imre munkái mellett Arthur Koestler, Petri György, Pilinszky János, Giorgio Pressburger-Pressburger György hagyatékának részeit, valamint Sziveri János teljes hagyatékát kezeli az Intézet, mely minél szélesebb közönségréteg számára kívánja hozzáférhetővé tenni Kertész Imre és a többi szerző hagyatékaiban fellelhető műveket és fordítóit, kutatói ösztöndíjakkal támogatja az életművek népszerűsítését.

¹⁸⁰ Hivatalosan is elindult a Szenes Hanna-emléké

<https://bennemeloeredet.hu/2021/07/31/hivatalosan-is-elindult-a-szenes-hanna-emleke/> (2022.12.14.)

5. Zsidó temetők rekonstrukciója

Az Európa Tanács közgyűlésének a zsidó temetőkre vonatkozó 1883/2012. határozata alapján a zsidó temetők és tömegsírok az európai kulturális örökség részét képezik. 2014 novemberében országos felmérés készült, amelynek eredményeképpen elmondható, hogy Magyarország területén megközelítőleg 1550 zsidó temető található.

A Kormány az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 2012. évben elfogadott 1883. számú határozatában foglalt egyes ajánlások végrehajtásáról szóló 1833/2014. (XII. 29.) Korm. határozat elfogadásával döntött a zsidó temetők felújításának kérdéséről.

A 2014. szeptember 9-én tartott Zsidó Közösségi Kerekasztal úgy döntött, hogy a program megvalósítására biztosított forrás szétosztását, erre történő felhívás keretében, a Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány végezze.

A program megvalósításával a Közalapítvány célja:

- Magyarországi zsidó sírkertek megmentése,
- Emlékezést szolgáló beruházások megvalósítása korábban zsidó temetőként használt területeken,
- A fiatal nemzedék zsidó kulturális örökséggel kapcsolatos tudásának gyarapítása olyan iskolai közösségi szolgálat programok megvalósításán keresztül, amelyek biztosítják, hogy a tanulók közreműködjenek egy adott temető gondozásában, illetve a temető és annak fekvése szerinti település(ek) zsidó lakosságának történetével összefüggő ismeretek gyűjtésében, feldolgozásában és közreadásában,
- Közfoglalkoztatottak bevonásával a zsidó kulturális örökség megismerésében, védelmében, megőrzésben való minél szélesebb társadalmi részvétel.

Magyarország Kormánya 2017-ben 468 millió Ft, 2020-ban 532 millió Ft összegű forrást biztosított a zsidó temetők rekonstrukciójára. A projektek lezárultáig, a két szakasz keretein belül több mint 100 temető újult meg.

Az elmúlt években - a már említett, a zsidó temetők rekonstrukciójára vonatkozó projekten túlmenően - több, az alábbiakban felsorolt államilag védett sír is felújításra került a Kozma utcai izraelita temetőben:

- Brüll Alfréd, Brüll család (Kripta jobb-3) 2017-ben
- Hegedűs Ármin (1/B-23-34) 2019-ben
- Hajós Alfréd (Kripta bal – 120) 2019-ben
- Lajta Béla (3/J-74-41) 2019-ben
- Komjádi Béla (3/C-11-23) 2019-ben
- Wittmann Viktor (5-1-23) 2019-ben

- Első világháborús katonasírok. A teljes 12. parcella és a 32. parcella egyes sírjainak - összesen több mint 300 sír - felújítását a Honvédelmi Minisztérium végezte a Nemzeti Örökség Intézetének szakmai felügyelete mellett, 2015-ben.

VÁLLALÁS

Az izraelita temetők a zsidó vallás alapkövei közé tartoznak, hiszen egy újonnan alakult zsidó közösség egyik legelső feladata a temető létrehozása. A Magyarországon található közel 1600 zsidó temető jól jelzi, hogy hazánkban a zsidóság régre visszanyúló, az ország életében meghatározó történelmi múlttal rendelkezik.

A Soát követően hitközségek százai szűntek meg, volt, amelyik rögtön, volt, amelyik lassan, évek múltán. Először a kisebb, mindössze néhány családból álló falusi hitközségek tűntek el, majd őket követte még számos kisvárosi közösség, ahonnan a holokauszt kevés túlélője az 1956-os forradalom után emigrált.

A zsidó temetők szempontjából mindez újabb tragédiával ért fel, hiszen a megfogyatkozott közösségek után sok esetben csak az egyre inkább gondozás nélkül maradó temetők voltak a tanúi a vézskorszakot megelőző, több száz évre visszanyúló helyi zsidó életnek. Miközben a kevés túlélő által alkotott hitközségek sok esetben a zsinagógáikat sem tudták fenntartani, melyekre állagromlás és gyakran kényszerű eladás várt, temetők százai maradtak gondozatlanul hosszú évtizedekig. A temetőket lassan ellepte a gaz, a sírkövek állaga romlani kezdett, de sok még ezt megelőzően tolvajok és vandálok áldozatául esett.

Mindezek után büszkeség a Magyar Kormány számára, hogy magyar származású amerikai orthodox zsidó közösségek több alkalommal is elismerésüket fejezték ki a Kormány felé a magyarországi zsidó temetők felújítása érdekében az utóbbi évtizedben tett erőfeszítéseikért.

Az eddigi sikerek fényében Magyarország a jövőben is, a pénzügyi lehetőségeihez mérten, folytatja a zsidó temetők rekonstrukciós programját.

6. Zsinagóga program

A zsinagógák megmentése, felújítása a hitéleti célok fontossága mellett az építészeti örökségünk megőrzésének is kitüntetett célja.

A magyarországi zsidó épített örökség egyidős az országban megtelepülő zsidó közösségekkel, így épített emlékeik már a középkortól datálódhatnak. Legreprezentatívabb épületek közülük a zsinagógák, amelyek építésük ideje és stíláriis jegyeik különbségei ellenére a zsidó hagyományok, a diaszpórában is megőrzött identitás megtestesítói. Az újonnan érkező zsidó lakosság minden korban új szokásokkal és zsinagógaépítő gyakorlattal jelent meg az országban.

A zsinagógaépítés a 19. század prosperáló időszakában, az 1867-es emancipációs törvény által felgyorsult elfogadottá válás révén érte el csúcspontját: mind számosságban, mind méretben, tömegalakításban, igényességben, illetve településen belüli elhelyezkedésében kiemelkedő alkotások jöttek létre, demonstrálva a létrehozó közösség erejét és jelentőségét.

A magyarországi zsidóság 1869-ben három részre szakadt: orthodox, neológ és status quo ante irányzatra, ami tovább növelte a hitéleti épületek megjelenésének sokféleségét.

A felvirágzás kora és így a zsinagógaépítés nagy korszaka a kiegyezéstől nagyjából az első világháborúig tartott.

Az építészeti reprezentáció évtizedei után, az 1920-as évek végétől azonban már hamarosan a kirekesztés évtizedei következtek, alig létesültek újabb épületek. A folyamatot végül a II. világháború törte meg véglegesen.

A holokausztban megfogyatkozott közösségek, valamint az 1950-es évek általános vallás ellenessége révén a zsinagógák túlnyomó többségének hitéleti használata megszűnt. Sok épület elpusztult, sok méltatlan használatban maradt fenn. Mára azonban egyre több használaton kívüli zsinagóga kap ismét hitéleti szerepet, vagy kulturális, művészeti, múzeumi funkciót, több jelenleg is felújítás alatt áll.

Magyarországon 162 zsinagóga maradt fenn, és ezek a zsidó közösséget szolgálják vagy az épületet átalakították más célokra.

Jelenleg 67 zsinagóga, imaház áll műemléki védelem alatt, valamit számos csatlakozó épület, a mikvétől a hitközségi székházon át a rabbilakásig bezárólag.

A műemléki védelem alatt álló zsinagóga épületek mai használati módjuk szerint az alábbiak szerint csoportosíthatók:

- hitéleti használatban lévő zsinagógák (23)
- világi használatban lévő zsinagógák (29)
- használaton kívüli zsinagógák (15)

A világi használatban lévő zsinagógákat az esetek nagy többségében kulturális célokra használják, múzeumok, kiállítótermek, hangversenyterem, könyvtár, faluház vagy művelődési ház működik bennük.

VÁLLALÁS

Kevés ország büszkélkedhet olyan kivételes épített zsidó örökséggel, mint hazánk. A fővárosban és azon kívül számos, évszázados múltra visszatekintő épületet találhatunk. Ezek az imaházak, iskolák és természetesen legfőképpen a zsinagógák az itt letelepedő zsidóság elkötelezett munkájának, összefogásának és a helyi zsidó hitközségek összetartó erejének állítanak emléket.

A Soá borzalmi után sok zsinagógára várt tragikus módon az enyészet, hiszen több hitközség, elsősorban vidéken, teljesen odaveszett. Nem volt ki visszatérjen a zsinagógákba, nem gyűlhetek már össze a közösség tagjai és nem volt több istentisztelet. A zsinagógák egy része a háború után állami tulajdonba került és méltatlan szerepeket tölthettek be, például raktárként funkcionáltak.

A Magyar Kormány az elmúlt évtizedben minden erejével igyekezett visszaállítani a zsinagógák régi fényét, határon innen és túl egyaránt. Kulcsfontosságú, hogy a hazai zsidóság évezredes hagyományaikhoz méltó környezetben élhesse meg hitét.

Magyarország éppen ezért a jövőben is folytatja, a pénzügyi lehetőségeihez mérten, a zsinagógák rekonstrukciós programját.

Utószó

Bizonyossággal kijelenthetjük, hogy Magyarország biztonságos helynek számít a zsidó közösség számára, a zsidó közösség tagjai biztonságban élnek, szabadon gyakorolhatják vallásukat, őszintén megélhetik identitásukat. Ennek biztosítása mind alkotmányos, mind pedig erkölcsi kötelezettséget ró a magyar államra. A Magyar Kormány osztársadalmi értéként tekint a több ezer éves szellemi és vallási zsidó örökségre, ennek az örökségnek az ápolására, a jövő nemzedékeinek való átadása a zsidóság fennmaradásának a záloga, amihez a Magyar Kormány továbbra is partner és ennek érdekében szorosán együttműködik a három bevett zsidó egyházzal, valamint más zsidó vallási közösségekkel és civil szervezetekkel.

Kormányunk megkülönböztetett figyelmet fordít a zsidósággal folytatott közvetlen párbeszédre, történelmi múltunk közös feldolgozására. Ennek keretében kiemelt feladatának tekinti, hogy minél szélesebb körben megismertesse a zsidóság történelmét és hagyományait, mivel meggyőződése, hogy ezen ismeretek terjesztése lehetőséget ad az antiszemitizmus és az ehhez kapcsolódó negatív nézetek visszaszorítására is.

Büszkék lehetünk arra, hogy Magyarországon virágzik és ma reneszánszát éli a zsidó kultúra, a zsidó emberek és családok biztonságban érzik magukat és ápolják az örökségüket. Az állami és nem állami oktatási intézményekben a Magyar Kormány támogatását élvezve objektív megvilágításban kerülnek ismertetésre az antiszemitizmushoz köthető történelmi jelenségek és tények. A Kormány számos intézkedést fogantatosított zsidó honfitársaink érdekében, hogy ne érje őket antiszemita jellegű erőszakos atrocitások, cselekmények, illetve verbális kirekesztés vagy pedig gyűlöletbeszéd, amely néhány más nyugat-európai országban már aggasztó méreteket ölt. Hazánkban az antiszemita megnyilvánulások száma évről évre csökken, jelenleg Magyarország a legbiztonságosabb országok közé tartozik a kontinensen.

A Magyar Kormány igyekszik konstruktív kapcsolatokat ápolni mind a hazai, mind pedig a nemzetközi zsidó szervezetekkel, elősegítve ezzel is a hazai zsidóság biztonságát. Kijelenthetjük, hogy ma hazánk Európa egyik legbiztonságosabb országának számít, ahol a zsidó kultúra virágzik, és amelyhez komoly mértékben járul hozzá Magyarország migrációs politikája is.